

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางสำหรับ “ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาวิทยาลัยลาวนานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๒.๑ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
 - ๒.๑.๑ แนวทางการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ
 - ๒.๑.๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาและกีฬา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๘
 - ๒.๑.๓ วิธีการดำเนินการยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ
 - ๒.๑.๔ ความเป็นมาวิทยาลัยลาวนานาชาติ
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
 - ๒.๒.๑ ความหมายของคุณธรรม
 - ๒.๒.๒ ความหมายของจริยธรรม
 - ๒.๒.๓ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม
 - ๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๓ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
 - ๒.๓.๑ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
 - ๒.๓.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แผนยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒.๑.๑ แนวทางการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ

แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูประบบการศึกษาแห่งชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การสร้างวิสัยทัศน์, ยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาการศึกษาและกีฬา ๕ ปี ภายใต้พื้นฐานผลสำเร็จ, สิ่งท้าทาย และการถอดความจากแผนการศึกษาและกีฬาในปี พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๘ เพื่อความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาสืบต่อไป การจัดตั้งแผนยุทธศาสตร์การศึกษาและกีฬา ๕ ปี ได้บรรจุวิสัยทัศน์การพัฒนาและยุทธศาสตร์ปี พ.ศ. ๒๕๖๙ ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ก็ได้สำเร็จตามเป้าหมายการพัฒนา จึงนำมาบรรจุในแผนใหม่นี้เพื่อกำหนดนโยบาย, ความหมาย และยุทธศาสตร์ใน

แผนพัฒนาทางการศึกษาและกีฬาตลอดปี พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการและกีฬาได้กำหนดจุดประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนการศึกษา และกีฬาดังนี้^๑

พัฒนาศึกษาเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้, ความสามารถ, มีคุณสมบัติศีลธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง, มีน้ำใจรักประเทศชาติ, มีสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจดี, มีความสามัคคีภายในชาติ, ซื่อสัตย์บริสุทธิ์, มีระเบียบวินัย, มีความรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต, มีค่านิยมตามประเพณีอันดีงามของชาติ, รักความก้าวหน้าเพื่อให้เป็นกำลังที่มีคุณภาพ, สามารถตอบสนองกับความต้องการของการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของชาติที่ยั่งยืน, มีความพร้อมที่จะร่วมและแข่งขันกับบันดาประเทศเพื่อนบ้าน

๑ สร้างความแข็งแกร่งให้แก่ระบบบริหารและคุ้มครองการศึกษาทุกระดับ เพื่อรับประกันให้การคุ้มครองและให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒ พัฒนานักกีฬา, ครูฝึก และกรรมการตัดสิน ให้มีระดับสูงเพิ่มการเป็นมืออาชีพ โดยมีการคัดเลือกเอาผู้ที่มีพรสวรรค์ และมีความรักในกีฬาเพื่อมาเสริมสร้างและฝึกซ้อมในโรงเรียนและศูนย์ฝึกซ้อมการกีฬา

๒.๑.๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาและกีฬา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๘

ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาและกีฬา เน้นหนักและเร่งดำเนินการดังนี้^๒

๑) ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีคุณสมบัติ, มีความรู้และความสามารถ เพื่อการในสายวิชาชีพและสายการศึกษาชั้นสูง

๒) ปรับปรุงคุณภาพของการก่อสร้างและสถาปนิกในรอบด้าน

๓) ก่อสร้างและพัฒนากำลังแรงงาน ให้สอดคล้องกับความต้องการของการขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคม

๔) ปรับปรุงระเบียบการบริหารและคุ้มครองการศึกษา โดยเน้นใส่การพัฒนาขีดความสามารถของผู้บริหารการศึกษาและกีฬาในแต่ละชั้น

๕) ปรับปรุงและพัฒนาการกีฬาและกายกรรมให้ก้าวหน้าและเข้มแข็ง เร่งให้พลเมืองลาวมีสุขภาพแข็งแรงทางด้านร่างกายจิตใจ, มีน้ำใจกีฬาที่ผ่องใส, ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, รับผิดชอบการใช้ภารกิจและสร้างประเทศชาติ, เพิ่มพูนความสามัคคี, มิตรภาพ, สันติภาพร่วมมือกับบรรดาประเทศภาคพื้นและสังคม

๒.๑.๓. วิธีการดำเนินการยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ

การจัดตั้งดำเนินการพัฒนาศึกษาและกีฬาในระยะ ๑๐ปี (๒๕๕๙-๒๕๖๘) ให้มีผลสำริดนั้น เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนภายในกรมการศึกษาและกีฬา ตั้งแต่ศูนย์กลางถึงท้องถิ่น,

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ ปี ๒๕๕๙-๒๕๖๘, (นครหลวงเวียงจันทน์: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ก.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙-๑๑.

มาตรฐานการปฏิบัตินี้ได้รวมเอากลไกการเผยแพร่, การประสานงาน, การติดตามและการประเมินผล การจัดตั้งปฏิบัติยุทธศาสตร์ดังกล่าว^๓

๑) ให้แต่ละภาคส่วนโดยเฉพาะกรมวิชาการต่าง แผนการศึกษาธิการและกีฬาแขวง เอาใจใส่จัดตั้งเผยแพร่เนื้อหาของยุทธศาสตร์นี้ให้แก่บัณฑิตสถานศึกษาต่างๆ ให้ทั่วถึง

๒) จัดตั้งขยายแผนยุทธศาสตร์ให้เป็นแบบ ๕ ปี ผลงานและโครงการในแขนงพร้อมทั้ง กำหนดงานต่างๆ เพื่อคาดคะเนงบประมาณที่ต้องการ เพื่อดึงดูดการลงทุนจากภายในและต่างประเทศ

๓) มองให้กรมแผนการเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างบัณฑิตแขนงการย่อย และภาคส่วนต่างๆ รอบข้างชั้นศูนย์กลางและท้องถิ่น การจัดตั้งแผนขยายแผนยุทธศาสตร์นี้ให้โดยทั่ว กัน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๔) สร้างกลไกและแผนกเพื่อติดตาม ตรวจสอบและติดตามสภาพการจัดตั้งการขยายตัวของยุทธศาสตร์ฉบับนี้ หากมีปัญหาใดๆ เกิดขึ้นในระหว่างการจัดตั้งปฏิบัติการยุทธศาสตร์ให้ปรับปรุงให้ สอดคล้องกับสภาพการณ์ใหม่ภายใต้ทิศทางและคำแนะนำของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา

๒.๑.๔. ความเป็นมาของวิทยาลัยลาวนานาชาติ

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของปัจจัยพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ ควรคู่กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติให้ก้าว ไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ การให้การศึกษาและการยกระดับการศึกษาแก่ประชาชนจึงเป็น การกิจอันสำคัญของรัฐบาลลาว ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายการยกระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้น และกระจายไปสู่ภูมิภาคเพื่อความเท่าเทียมกัน วิทยาลัยลาวนานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว มีชื่อสั้นๆ ว่า "วอล" หรือ (Lao International College; LIC) เป็นหนึ่งในวิทยาลัย เอกชน ๗ แห่งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อขยาย โอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยภายใต้การนำของ "ท่านเยาคอนวันทา" อดีต กรรมการศูนย์กลางพรรค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการเงิน และอดีตเจ้าแขวงเซกอง เป็นประธาน วิทยาลัย จุดประสงค์เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบตามแนวทางนโยบาย ของรัฐบาลในการสร้างเศรษฐกิจสังคม ภายใต้การชี้นำของกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา ให้ประเทศมี ความศิวิไลซ์และส่งเสริมด้านการศึกษาให้เทียบเท่ากับภาคพื้นอาเซียนและสากล ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้ เปิดหลักสูตรอาชีวศึกษาขั้นสูงระบบ ๓ ปี สาขาบริหารการเงินการบัญชี สาขาการบริหารโรงแรมและการ ท่องเที่ยว สาขาภาษาอังกฤษธุรกิจ และภาษาอังกฤษระยะสั้น พร้อมกันนั้นยังได้มีการขยายสาขาออกไป ในภาคเหนือตั้งอยู่ในแขวง โง่สาลี, แขวงอุดมชัย และทางภาคใต้ตั้งอยู่ในแขวงจำปาสัก และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๒ ทางวิทยาลัยได้ยกระดับหลักสูตรการศึกษาขึ้นจากอาชีวะเป็นหลักสูตรปริญญาตรี โดยเปิดทั้งในภาคปกติและภาคสมทบต่อเนื่อง ซึ่งหลักสูตรในปัจจุบันได้แก่ หลักสูตรบริหารการเงินการ บัญชี, หลักสูตรบริหารโรงแรมและการท่องเที่ยว, หลักสูตรภาษาอังกฤษธุรกิจ ซึ่งวิทยาลัยลาวนานาชาติ นั้นมีวิสัยทัศน์ว่า "สร้างคนให้เป็นเลิศ ด้านวิชาการ มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ ปี ๒๕๕๙- ๒๕๖๗, หน้า ๑๕-๑๖.

รับผิดชอบต่อหน้าที่ พร้อมรับใช้สังคม ตอบสนองความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เชื่อมโยงกับภาคพื้นสากลนำความศรัทธาสู่วิสัยทัศน์ที่ละก้าว”

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๒.๑ ความหมายของคำว่าคุณธรรม (Virtue)

คำว่าคุณธรรม เป็นคำสมาส ผสมกันระหว่างคุณกับธรรม คุณ หมายถึง ความดีที่มีอยู่ประจำในสิ่งนั้นๆ ธรรม หมายถึง คุณความดี เมื่อสองคำรวมกันเป็นคุณธรรม (Morality) หมายถึง สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม คือที่มีใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ จึงไม่เบียดเบียนใครไม่ทำร้ายใคร รักความยุติธรรมมีเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ^๔ คุณธรรม จริยธรรมนั้นเป็นส่วนประกอบของกันและกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า "ปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) นั้นเป็นส่วนประกอบของคุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) โดยมีศาสนาเป็นความเชื่อสูงสุดที่มีอำนาจสั่งศักดิ์เข้ามาร่วมกันจนเกิดความนิยมนับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนเพราะคุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี^๕ เป็นธรรมที่เป็นคุณความดีงามสภาพที่เกื้อหนุน ซึ่งเป็นกฎของสังคมด้วย^๖

“คุณธรรม” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Virtue” มีอยู่ ๒ ประการด้วยกัน คือ ๑) หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน (๒) หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม และยังหมายถึง สภาพคุณงามความดี^๗ ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้อรรถาธิบายคำว่า คุณธรรม ไว้ว่า คุณ หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือไม่ว่าจะทำให้จิตใจยินดีหรือยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย ๔ อย่าง คือ^๘

- ๑) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ
- ๒) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เราไม่จำเป็นต้องเรียนรู้
- ๓) ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ
- ๔) ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

^๔ ปราชญา กล้าผจญ, **คุณธรรม จริยธรรมผู้นำรัฐ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ก. พลการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๓.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุติ)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๒๕๓.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, **แนวเนวจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริพัทธ์, ๒๕๐๕), หน้า ๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้^๙

๑. คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรที่จะมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงามตามพระธรรมคำสอน จงทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

๒. เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยของสังคมไทยในการดำเนินชีวิต และทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนร่วมของตนในการพัฒนาสังคมไทย

๓. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอน จริยธรรมที่เป็นมาตรฐานและยึดถือปฏิบัติในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

โมฆิต อินทวงศ์ กล่าวว่า คุณธรรม (morality) เป็นลักษณะที่ดีงามของบุคคล ซึ่งจะยอมรับและเห็นคุณค่า คุณธรรมเป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น คุณธรรมยังเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม^{๑๐}

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ตรงกันว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือสภาพจิตที่เป็นกุศล อันเป็นแนวทางในการประพฤติตนอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นและทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข^{๑๑}

กูด (Good) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ ๒ ประการคือ^{๑๒}

๑. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน

๒. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

โคลบิต (Kolhberg) ได้ให้คำจำกัดความว่า "คุณธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติและปฏิบัติในสังคมและทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก"^{๑๓}

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ทางสายอิสราภาพของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๓.

^{๑๐} โมฆิต อินทวงศ์, ความรู้คู่คุณธรรม, (ฉบับปรับปรุงใหม่), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

^{๑๑} สาโรช บัวศรี, จริยธรรมไทยในปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๒.

^{๑๒} กูด Good, Cater V. Dictionary of Education. 3rd ed. New York: Mac Graw Hill Book. 1973. Pp. 64. อ้างใน มนัส สานานะอะ, บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

^{๑๓} โคลบิต Kolhberg, L. Development of Moral Character and Moral Ideology Review of Child Development Research. New York: Russell Sage Foundation, 1976. p.5. อ้างใน พระอธิการเส็ง โชติธมโม, การศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา มุกดาหาร อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่มีจริยธรรมใจจิตใจมีความเคยชินในการประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ตรงข้ามกับกิเลส (vice) คุณธรรมคือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแลสังคมส่วนรวมได้รับประโยชน์ด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่บุคคลต่างๆ^{๑๔}

วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเกิดประโยชน์แก่ตนเอง และการประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้องซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำการสิ่งต่างๆ อันเป็นประโยชน์แก่ตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำการที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๑๕}

ประเวศ วะสี กล่าวว่า คุณธรรมคือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรมคือการเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์^{๑๖}

ลิขิต อีระเวคิน ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาริเริ่มรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ^{๑๗}

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่ดีงามของบุคคลเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของการปฏิบัติจริยธรรม คุณธรรม เป็นเรื่องของจิตใจ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีความรักความปรารถนาดี มีใจกว้าง มีความอดทน มีความเสียสละ มีความคิดเห็นในเรื่องที่ถูกต้องดีงามและความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากการทำความชั่วและความเสื่อมเสียทุกชนิด^{๑๘}

^{๑๔} เนตร์พัฒนา ยาวีราช, **จริยธรรมธุรกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

^{๑๕} วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ, **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๑.

^{๑๖} ประเวศ วะสี, **คุณธรรมนำการพัฒนายุทธศาสตร์สังคมคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๑๗} ลิขิต อีระเวคิน, **การเมืองการปกครองของไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๒๗.

^{๑๘} จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๕.

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” หมายถึงหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกผิดชอบชั่วดีทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดีการกระทำที่ดียอมได้รับผลของความดีคือความชื่นชมยกย่องในขณะที่การกระทำชั่วยอมได้รับผลของความชั่วคือความเจ็บปวดหรือความทุกข์ต่างๆ”^{๑๙}

จากการศึกษาความหมายของคุณธรรมจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดความหมายของคุณธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ วิเคราะห์ความหมายคุณธรรม

ความหมายคุณธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
สภาพคุณงามความดี คนที่มีคุณธรรม คือที่มีใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓		✓
เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น คุณธรรมยังเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
การเป็นผู้มีจิตใจสูงส่งไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์								✓	✓	✓	✓				✓
คือความดีงามที่เกิดจากการกระทำ ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเอง								✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกัน หรือศีลธรรม			✓								✓			✓	✓
การปลูกฝังคุณธรรมลงในจิตใจของมนุษย์ จะต้องใช้เวลาในการฝึกหัด อบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม												✓			✓

^{๑๙} ประกาศรี สืออำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

หมายเหตุ

๑ = ปราชญา กล้าผจญ	๒ = ราชบัณฑิตสถาน
๓ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)	๔ = พุทธทาสภิกขุ
๕ = โฆษิต อินทวงศ์	๖ = สารัช บั้วศรี
๗ = กู๊ด (Good)	๘ = โคลบิต (Kolhberg)
๙ = เนตรพัฒนา ยาวีราข	๑๐ = วิวัฒน์ ชัดติยะมานะ
๑๑ = ประเวศ วะสี	๑๒ = ลิขิต ชีรเวคิน
๑๓ = จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ	๑๔ = ประภาศรี สีหอำไพ
๑๕ = ผู้วิจัย	

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า คุณธรรมหมายถึง สิ่งที่ดีงามอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ อันเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติแก่ตนเอง และเป็นความถูกต้องที่มีอยู่ภายในจิตใจตน ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่น อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกัน หรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังเป็นคุณสมบัติที่เป็นธรรมของบุคคลอันเป็นการแสดงออกให้เห็นโดยการไม่เบียดเบียนมีความเมตตากรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

๒.๒.๒ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถานหมายถึง "ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม"^{๒๐} นอกจากนี้จริยธรรมเป็นคำที่มาจากภาษากรีกว่า "Ethos" คือ "habit" นั่นคือ "นิสัย" โดยตามหลักพจนานุกรมคือ หลักที่ควรประพฤติเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม เป็นหลักความประพฤติที่ดีตามหลักศีลธรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความสุขแก่ตนเองและความงามที่ผู้อื่นได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้รับ ผู้มีจริยธรรมจะรู้จักคิดยับยั้งว่าสิ่งใดควรทำและสิ่งใดไม่ควรทำ ผู้ประกอบวิชาชีพควรและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้การดำเนินงานของตนดำเนินไปอย่างปลอดภัย และได้รับประโยชน์ตามเป้าหมายของ สาขาอาชีพ ในวิชาชีพต่างๆ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" ไว้มากมายดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรม คือ ความประพฤติ, การดำเนินชีวิต, ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม ให้ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบันกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า “ethics” นอกจากนี้ยังให้ความหมายว่า จริยะ หรือ จริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า “พรหมจริยะ” แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หมายถึง มรรคมงคล ๘ หรือ ศีลสมาธิ ปัญญา^{๒๑}

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๑.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑/ยุติ), หน้า ๕๗.

บุญช่วย จินดาประพันธ์ กล่าวว่า จริยศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องความประพฤติปฏิบัติที่งดงาม ซึ่งเป็นจริยธรรมนั่นเอง หมายถึงแนวประพฤติปฏิบัติที่งดงาม เพื่อบรรลุถึงสภาพที่มีคุณค่าพึงประสงค์ ตามหลักคติโลกและศีลธรรม คือการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย ตามหลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม คุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่าควรปลูกฝัง ทั้งนี้เพื่อตนจะได้ทำตนเพื่อตนเอง เพื่อสังคม และเพื่อประเทศชาติ โดยส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงแบ่งได้เป็นหลายประเภทดังนี้^{๒๒}

๑. จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติที่เกี่ยวกับการเรียนการทำงาน การสังคม ความขยันขันแข็ง ความอดทน การตรงต่อเวลา ความประหยัด ความกล้าหาญ
๒. จริยธรรมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูกตเวที ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีระเบียบวินัย
๓. จริยธรรมประเภทส่งเสริมบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

ผกา สัตยธรรม ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมว่า "จริยธรรมเป็นการดำเนินชีวิตที่ต้องและปฏิบัติถูกต้องต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ขึ้น"^{๒๓}

เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก และคณะ ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม” ไว้ว่า หมายถึงหลักการ ศีลธรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดีควรจะทำหรือไม่ควรทำ^{๒๔}

วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวว่า "จริยธรรมคือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราต้องปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมคือการนำเอาความรู้ในความจริงหรือคุณธรรมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่งดงาม ซึ่งก่อให้เกิดต่อตนเองหรือสังคม"^{๒๕}

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมคือแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อยุกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศีล ได้แก่ สิ่งทั้งดเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม ได้แก่สิ่งที่ควรปฏิบัติ ซึ่งทั้งสองข้อรวมเรียกว่า “จริยธรรม”^{๒๖}

^{๒๒} บุญช่วย จินดาประพันธ์, *การศึกษาเพื่อชีวิต*, (ยะลา: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ๒๕๕๙), อัดสำเนา.

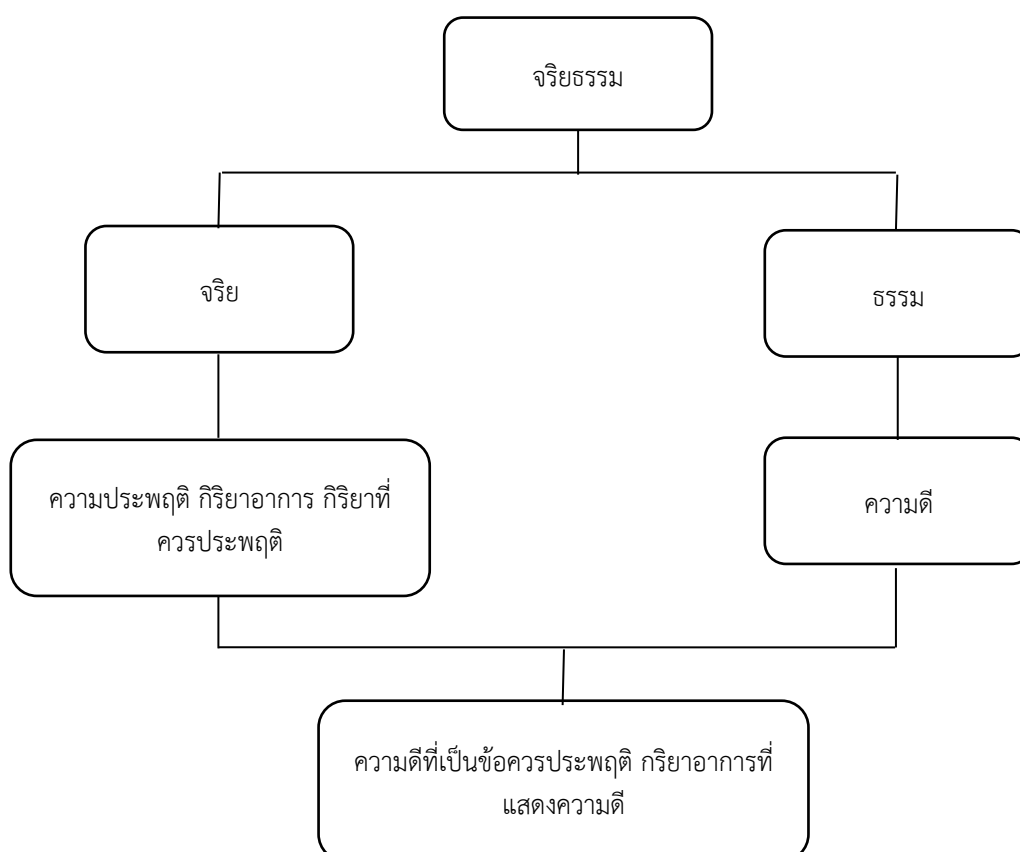
^{๒๓} ผกา สัตยธรรม, *การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖). หน้า ๒๐.

^{๒๔} เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก และคณะ, *รายงานการวิจัย การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

^{๒๕} วิทย์ วิศทเวทย์, *จริยศาสตร์เบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖). หน้า ๒.

^{๒๖} สาโรช บัวศรี, *จริยธรรมไทยในปัจจุบัน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

นอกจากนี้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ ยังให้นิยามว่า "คำว่า "จริย" เป็นความประพฤติ กิริยาอาการ กิริยาที่ควรประพฤติ และคำว่า "ธรรม" มีความหมายว่า ความดี ฉะนั้น จริยธรรม จึงมีความหมายว่าความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือกิริยาที่แสดงความดี ดังแผนภูมิความหมายของจริยธรรม^{๒๗}

แผนภูมิที่ ๒.๑ ความหมายของจริยธรรมสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ.

หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน กล่าวว่า จริยธรรมนั้นประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ "จริยะ" และ "ธรรม" คำว่า "จริยะ" หมายถึง ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า "ธรรม" มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนทางพุทธศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำมารวมกันเป็น "จริยธรรม" จึงได้ความหมายว่า หลักแห่งความประพฤติหรือแนวทางของการประพฤติ^{๒๘}

^{๒๗} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ, ชุดฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาระดับสูง พุทธกรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: คัมปาย อิมเมจิง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๒๘} ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, ความรู้คู่คุณธรรม: รวบรวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๘.

ทศนา แชมมณี ได้ให้ความหมายของ “จริยธรรม” หมายถึง ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ตั้งงามเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งหลักเกณฑ์ มาตรฐานของความประพฤติที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในสังคม^{๒๙}

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิต อย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคล มุ่งกระทำความดี และเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น^{๓๐}

สิทธิโชค วรรณสันติกุล กล่าวว่า โดยทั่วไปจริยธรรมนั้นจะมีความหมายอยู่ ๓ ประการคือ^{๓๑}

๑) จริยธรรมในแบบของการคิดหาเหตุผล คือ เป็นการศึกษาจริยธรรมของบุคคลในแง่ของความคิดและเหตุผลของเขาในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๒) จริยธรรมในแบบของความรู้สึกของจิตใจ คือ การศึกษาจริยธรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นค่านิยม ความเชื่อ และความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น

๓) จริยธรรมในแบบของการแสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก คือ การศึกษาจริยธรรมในส่วนที่เป็นพฤติกรรมภายนอกของบุคคล เช่น พฤติกรรมเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ฯลฯ

สมพร เทพสิทธิ์า ได้อธิบายเกี่ยวกับจริยธรรมว่า เป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการไม่ให้อยู่ในสมาชิก เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจในการกระทำนั้นว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมส่วนอีกประเภทหนึ่งเป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง^{๓๒}

ประกาศรี สีหอำไพ กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม^{๓๓}

^{๒๙} ทศนา แชมมณี, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พรเพรส ซิสเท็ม, ๒๕๕๓), หน้า ๔.

^{๓๐} สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, จริยศาสตร์กับการศึกษา (Ethics and education) แนวความคิด ทฤษฎี และวิธีการ, (ชลบุรี: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๖๒.

^{๓๑} สิทธิโชค วรรณสันติกุล, จิตวิทยาสังคม : ทฤษฎีและการประยุกต์, (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพรินต์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

^{๓๒} สมพร เทพสิทธิ์า, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^{๓๓} ประกาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษา: การศึกษาและจริยธรรม, หน้า ๔๓.

ดวงเดือน พันธุนาวิน กล่าวถึงจริยธรรมว่าหมายถึง จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วยลักษณะทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมคือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นๆ เป็นสิ่งที่เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัดและผู้กระทำนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ดังนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย สามารถจำแนกออกได้เป็นด้านๆ ดังนี้คือ^{๓๔}

๑) ด้านความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้ว่าการกระทำต่างๆ นั้นชนิดใดสังคมยอมรับการกระทำชนิดใดควรยกเว้น พฤติกรรมใดมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาอายุการพัฒนาทางสติปัญญาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา เด็กจะมีการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดโดยเฉพาะช่วงอายุ ๒-๑๐ ปี จะมีการปลูกฝังมาก

๒) ด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์บังคับ เหตุผลนี้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ บุคคลที่มีจริยธรรมต่างกันอาจมีเบื้องหลังการกระทำที่ต่างกันหรือการกระทำที่เหมือนกัน

๓) ด้านทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกที่ตนชอบหรือไม่ชอบเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ ทัศนคติเชิงจริยธรรมส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลในสถานการณ์ปกติบางคนอาจจะมีทัศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนายหรือคาดการณ์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว และทัศนคติเชิงจริยธรรมของมนุษย์ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การมีเหตุผลใหม่ที่น่าเชื่อถือลบล้างทัศนคติเดิมในสิ่งต่างๆ ที่เคยยอมรับ เป็นต้น

๔) ด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้น การแสดงพฤติกรรมที่ฝืนกับกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละความมีวินัย ความยุติธรรม ความเมตตา ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดขึ้นในสภาพที่บุคคลถูกยั่วยุให้ทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การกล่าวเท็จ การโกงสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่จะไม่เกิดขึ้นในผู้มีจริยธรรมสูง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภทอื่นๆ เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

^{๓๔} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **ทฤษฎีต้นไมจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่ปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุผลที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลดีหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรม ย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคน ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม สังคม สิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียนและถูกรบกวนจนเกิดสภาพเสียสละสภาพทางสังคมและระบบนิเวศวิทยา^{๓๕}

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรมจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิด ความหมายของจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ วิเคราะห์ความหมายของจริยธรรม

ความหมายจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม	✓	✓	✓	✓		✓						✓			✓		✓
พฤติกรรมอันดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในตัวบุคคล สามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่บุคคลในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง			✓	✓	✓										✓	✓	✓
ความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดีงามเป็นที่ยอมรับของสังคม				✓	✓							✓					✓
หลักความประพฤติที่อบรมให้ อยู่ในครรลองของ คุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิต อย่างมีระเบียบแบบแผน						✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓		✓
เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้ เป็นคนดี ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เป็นลักษณะที่สังคมต้องการ							✓		✓	✓				✓			✓

^{๓๕} จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา, หน้า ๑๙๕.

ความหมายจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗
กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม								✓							✓	✓	✓

หมายเหตุ

๑ = ราชบัณฑิตสถาน	๒ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
๓ = บุญช่วย จินดาประพันธ์	๔ = ผกา สัตยธรรม
๕ = เพ็ญแข ประจันปัจฉานีก และคณะ	๖ = วิทย์ วิศทเวทย์
๗ = สารوخ บัวศรี	๘ = สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ
๙ = ไพฑูรย์ สีนลารัตน	๑๐ = ทิศนา แหมมณี
๑๑ = สุวิชัย โกศัลยวัฒน์	๑๒ = สิทธิโชค วรานุสันติกุล
๑๓ = ประภาศรี สีหอำไพ	๑๔ = สมพร เทพลีธา
๑๕ = ดวงเดือน พันธมนาวิน	๑๖ = จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์
๑๗ = ผู้วิจัย	

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม เป็นความประพฤติหรือการกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ตั้งตามเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ให้อยู่ในครรลองของ คุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตเป็นลักษณะ ที่สังคมต้องการ

๒.๒.๓ ความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศมาก ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นสมบัติของประเทศทรงมีพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบรมมหาราชวัติราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๕ ตอนหนึ่งว่า “คุณธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษาและ น้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ ๔ ประการคือ^{๓๖}

- ๑) การรักษาความสัจจะ หมายถึง ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
- ๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจจะ ความดีนั้น

^{๓๖} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรมศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๔-๕๖.

๓) การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด

๔) การรู้จักวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ทั้งนี้คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์ และด้วยความสำคัญนี้จึงมีนักวิชาการ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมไว้พอสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้ และคุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมในปัจจุบันและอนาคต^{๓๗}

ปวญ อังภากรณ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของคุณธรรม และจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้พอสรุปได้ว่าการศึกษาคควรมุ่งหมาย ต่อไปนี้^{๓๘}

๑) เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบ ทำชอบ ประพฤติชอบ

๒) ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน

๓) ฝึกนักเรียนให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นพร้อมได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมอีกว่า การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่ใน

สถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะในหัวข้อที่ ๑ ควรจะได้รับการอบรมจากทางบ้าน ข้อนี้สำคัญมาก แม้จะเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แต่ด้วยสมัยปัจจุบันพ่อ-แม่ ผู้ปกครอง มักโยนความรับผิดชอบไปให้ครู-อาจารย์ และสถานศึกษา ดังนั้นสถานศึกษามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพตามข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะได้รับประโยชน์น้อย แต่ถ้าวการศึกษาสูงขึ้นไปก็จะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้นแต่หากผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ ๑ คือปราศจากความซื่อสัตย์สุจริตและศีลธรรมคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ ๒ และข้อ ๓ ย่อมกลายเป็นโทษ และในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษมหันต์

^{๓๗} ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), **สังคมมีคุณค่าจากต้นกล้าคุณธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^{๓๘} ปวญ อังภากรณ, **ทัศนะว่าด้วยการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๕), หน้า ๓-๔.

สมเดช ใจหวัง ได้กล่าวถึงพฤติกรรมจริยธรรมนั้น เป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติที่สังคมต้องการ โดยถ้าบุคคลมีการกระทำที่สอดคล้องกับมาตรฐานของการประพฤติที่ถูกต้อง จึงเสนอพฤติกรรมจริยธรรมซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้รับรองไว้ ดังปรากฏในเอกสารประชุมเชิงวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ดังนี้^{๓๔}

พฤติกรรมความรับผิดชอบ

- ๑) เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานนั้นๆ
- ๒) ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
- ๓) เคารพระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
- ๔) มีอารมณ์หนักแน่น เพื่อเผชิญกับอุปสรรค
- ๕) รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
- ๖) มีความเพียรพยายาม
- ๗) มีความละเอียดรอบคอบ
- ๘) ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
- ๙) ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม
- ๑๐) ตรงต่อเวลา
- ๑๑) ยอมรับผลการกระทำของตน

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเอง

- ๑) ไม่สับปลับกลับกลอก
- ๒) ไม่คล้อยตามพวกที่ลาก หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๓) มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
- ๔) ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง
- ๕) ประพฤติตรงตามพูดและคิด

พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน

- ๑) ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว
- ๒) ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น

- ๑) ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- ๒) ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๓) ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
- ๔) เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
- ๕) ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง

พฤติกรรมความซื่อสัตย์ ต่อคณะ สังคมและประเทศชาติ

- ๑) ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

^{๓๔} สมเดช ใจหวัง, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนโรงเรียนบ้านไทร อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ, การศึกษาค้นคว้าอิสระ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๕๖).

๒) ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

๓) ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ มีผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับของสังคมและ

หมู่คณะ

พฤติกรรมความมีเหตุผล

๑) ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถืออย่างมงาย (อวิชชา)

๒) ไม่ยึดถือตนเอง และบุคคลอื่นเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่มงาย

๓) ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ

๔) ใช้วิธีอย่างประชาธิปไตย ประกอบด้วยการยอมรับการคิดพิจารณาการใช้

วิธีการแห่งปัญญา

๕) ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ

๖) รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ มีสติ ยับยั้งชั่งใจ

๗) รู้จักข่มความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด

๘) การหนีออกจากความเคยชินอื่นๆ

๙) รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ

๑๐) ไม่เป็นคนหยาบช้าง่าย

พฤติกรรมกตัญญูท่ต่อบุคคล

๑) แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น

๒) ชักนำผู้อื่นให้นิยมยินดี ในการทำงานคุณภาพดี ตอบแทนผู้มีพระคุณ

๓) ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่ลับลคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่

เบื้องหลัง

๔) ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก

๕) เคารพรักใคร่ไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม

๖) ไม่ทำตนเป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ

๗) ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

พฤติกรรมความกตัญญูท่ต่อสัตว์

๑) ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ

๒) ใช้ความกรุณาปรานี ไม่ใช่เกินกำลัง

๓) ไม่ปล่อยให้อดอยากอดโรย

๔) บำรุงเลี้ยงปรนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอน พักผ่อนตามวาระ

๕) ให้การดูแลรักษา ไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วยไม่ผลักไล่ไล่ส่งหรือทำลาย เมื่อสัตว์

นั้นไม่สามารถทำประโยชน์

พฤติกรรมความกตัญญูท่ต่อสถาบัน และสิ่งแวดล้อม

๑) จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา และสิ่งแวดล้อม

๒) เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ

๓) ทำนุบำรุงศาสนา

๔) หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐานและประเทศชาติจะได้รุ่งเรือง

๕) รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม และปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณและคุณภาพ

๖) รักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ

๗) แสดงความเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาการรักษาระเบียบวินัย

พฤติกรรมการรักษาระเบียบภายนอก

๑) รักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย และสุวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมาม

๒) รักษาระเบียบในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

๓) การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความ เป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการและสาธารณสถานต่าง เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามระเบียบและ ข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

๔) การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างวินัย เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงวินัย ให้มีระเบียบมาตรฐานควร แก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

แท้จริงแล้วรากเหง้าของคุณธรรมและจริยธรรมมาจากฐานความคิดดั้งเดิมของมนุษย์ รากเหง้าของคุณธรรมขึ้นกับบุคคลที่เป็นเข็มทิศของชีวิต ทุกคนมีพ่อ แม่ และญาติ ไกล่ลี้ชิตที่เป็นปัจจัย แรกสุดที่เป็นรากเหง้าของชีวิต คือผู้ที่เราศรัทธาและเชื่อถือด้วยหัวใจแม้ว่าจะไม่ใช่บุคคลไกล่ลี้ชิต แต่ ความคิดและความเชื่อของบุคคลเหล่านั้นก็เป็น เข็มทิศของชีวิตได้

จากการศึกษาความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมจากนักวิชาการ สามารถนำมา วิเคราะห์แนวคิดความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ วิเคราะห์ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕
คุณธรรมที่ทุกคนควรจะต้องศึกษามีอยู่ ๔ ประการคือ					
๑) การรักษาความสัจจะ					
๒) การรู้จักข่มใจตนเอง	✓		✓	✓	✓
๓) การอดทน อดกลั้น และอดออม					
๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง					

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕
จำเป็นต้องมีการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำตั้งแต่วัยเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมในปัจจุบันและอนาคต	✓	✓		✓	✓
๑) เพื่อที่จะอบรมให้เป็นมนุษย์ที่ดีมีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม ๒) ควรจะอบรมให้รู้จักใช้ความคิด ๓) ฝึกให้มีความรู้สำหรับใช้ประกอบอาชีพ โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น			✓	✓	✓

หมายเหตุ

- ๑ = กระทรวงศึกษาธิการ
๒ = ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
๓ = ป่วย อังภากรณ์
๔ = สมเดช ใจหวัง
๕ = ผู้วิจัย

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม ซึ่งจำเป็นต้องกระทำการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้มีการรักษาความสัจจะ การรู้จักข่มใจตนเอง อดทน อดกลั้น และอดออม รู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง อันเป็นฐานความคิดดั้งเดิมของมนุษยชาติแห่งแรกของคุณธรรมขึ้นกับบุคคลที่เป็นเข็มทิศของชีวิต

๒.๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันพึงประสงค์ให้แก่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาสถาบันในระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญและใส่ใจมาโดยตลอด การพัฒนาของบุคคลจะมีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การรับรู้จากสังคมเป็นสำคัญ แม้นักวิชาการหลายคนให้ความสำคัญแก่อิทธิพลของสังคม แต่ก็ยังมีความแตกต่างในด้านที่สำคัญๆ อีกมาก พร้อมกันนี้ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมไว้หลายท่าน นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าคุณธรรม และจริยธรรมมีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเติบโตเป็นผู้ใหญ่ซึ่งสามารถประมวลทฤษฎีในการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม เป็นเหตุให้เกิดทฤษฎีทางด้านจริยธรรมมากมาย ซึ่งบางทฤษฎีได้นั้นกระบวนการเรียนรู้จากสังคมโดยตรง ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory หรือ PA)

กล่าวถึงจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีลักษณะที่พิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิด หิริ โอตตัปปะ ละอายใจตนเองหรือว่ากลัวต่อการได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีก

โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นในการพัฒนาทางจริยธรรม

ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของทฤษฎีวิเคราะห์ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1856 - 1939) จิตแพทย์ชาวเวียนนา ฟรอยด์ ที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางด้านจริยธรรม เชื่อว่า บุคลิกภาพของบุคคลที่มีพื้นฐานมาจากส่วนประกอบสามส่วน ได้แก่ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego)

๑. อิด (Id) เป็นพลังงานที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดหมายถึง สัญชาตญาณด้านแรงขับภายใน ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้มีการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ตามความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องควรหรือไม่ควรแต่อย่างใด ที่เรียกกันว่าพลังแสวงหาความสุขเมื่อต้องการอย่างไรก็จะพยายามหาทางตอบสนองความต้องการทางกายของตนอย่างนั้นๆ จนได้อาจจะเรียกว่า "สันดานดิบของมนุษย์" ก็ได้

๒. อีโก้ (Ego) เป็นพลังแห่งการรู้และความเข้าใจการรับรู้ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผลการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิธีการ เพื่อตอบสนองพลังอิด เช่นเมื่อหิวพลังอีโก้ก็จะใช้เหตุผลตรึกตรองว่าจะบำบัดความหิวนั้นด้วยวิธีการใดตามสภาพแวดล้อม เช่น หาอาหารจากตู้กับข้าวในครัว ไปรับประทานอาหารนอกบ้าน หรือตีชิงวิ่งราวเขามากิน เป็นต้น ซึ่งพลังอีโก้เป็นพลังของจิตที่คอยยับยั้งการแสดงพฤติกรรมตามความต้องการของอิด โดยทำการควบคุมจิตใฝ่ใจให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของสังคม

๓. ซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) เป็นส่วนหนึ่งของจิตที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางด้านคุณธรรมและคอยกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามปทัสฐานของสังคม โดยซูเปอร์อีโก้กระตุ้นให้อิดละทิ้งความไม่ถูกไม่ควรและสนับสนุนอีโก้ให้เปลี่ยนทิศทางพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร มีลักษณะเป็นค่านิยมๆ เช่น ความดีความชั่ว ความถูกผิด มโนธรรม คุณธรรม ความยุติธรรม ซูเปอร์อีโก้เป็นพลังที่หักห้ามความรุนแรงของพลังอิดโดยเฉพาะพลังจากสัญชาตญาณทางเพศ และความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลาย การทำงานร่วมกันของพลังทั้ง ๓ ลักษณะบุคลิกภาพของมนุษย์เกิดจากการทำงานร่วมกันของพลังทั้ง ๓ นี้ พลังใดมีอิทธิพลเหนือพลังอื่นย่อมเป็นตัวชี้ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เช่นถ้าพลังอิดมีอำนาจสูงก็มีบุคลิกเป็นเด็กไม่รู้จักโตเอาแต่ใจตนเอง แต่ถ้าพลังอีโก้มีอำนาจสูงก็จะเป็นคนมีเหตุผลเป็นนักปฏิบัติที่ดี ถ้าพลังซูเปอร์อีโก้มีอำนาจสูงก็เป็นนักอุดมการณ์นักทฤษฎี นักพัฒนาสังคม ฯลฯ

จากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์นั้น เชื่อว่าจริยธรรมของเด็กจะได้รับการปลูกฝังจากพ่อแม่และผู้ใกล้ชิดเป็นสำคัญโดยอาศัยกระบวนการให้รางวัล และการลงโทษเป็นเครื่องมือในการอบรมจริยธรรม โดยจะได้รับการพัฒนาขึ้นในระบบซูเปอร์อีโก้ ซึ่งเด็กจะมุ่งกระทำตนตามกระบวนการถอบแบบจากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เยาว์วัย ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยม และมาตรฐานจริยธรรมในสังคม จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนเอง และเด็กยังยอมรับต่อการให้รางวัลและการลงโทษตัวเองอีกด้วย กล่าวคือเมื่อจริยธรรมได้รับการปลูกฝังในระบบซูเปอร์อีโก้ของเด็กแล้วทุกครั้งที่เขากระทำผิด เขาจะลงโทษตนเองด้วยการแสดงความรู้สึกผิดและเมื่อปฏิบัติได้ตามมาตรฐานจริยธรรมก็จะมีรางวัลแก่ตนเองซึ่งแสดงออกด้วยการชื่นชมนิยมนยกย่องตนเอง เป็นต้น นอกจากนี้ ฟรอยด์ ยังได้เชื่อว่าจริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscience) ซึ่งเด็กได้รับจากพ่อแม่ ผู้ใกล้ชิดด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) กับบุคคลที่เขายึดเป็นแบบอย่าง กระบวนการนี้เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลอื่นที่เด็กมีขึ้นเป็นครั้งแรก ผลของการ

เทียบเคียงตามอยู่ผู้อื่นเช่นนี้ ทำให้ได้กับเอาบุคลิกลักษณะ ค่านิยม รวมทั้งมาตรฐานทางจริยธรรมในสังคม จากผู้ที่เด็กเลียนแบบไว้ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมแล้ว ถ้าความต้องการส่วนตนไม่เหมาะสมกับ กาลเทศนะของสังคมที่ตนยอมรับ เขาย่อมจะเกิดความขัดแย้งในใจ การพัฒนาการทางจริยธรรมจะบรรลุ จุดสูงสุด เมื่อเขาเกิดความละเอียดใจในการทำชั่วโดยมิต้องการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือเขาเกิด ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้อีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมใน วัยผู้ใหญ่ อันเนื่องมาจากการผันแปรของสังคมและสถานการณ์ในชีวิต จะมีผลกระทบได้รุนแรงน้อยกว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็กเล็ก^{๔๐}

ทฤษฎีพื้นฐานของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ กล่าวคือ จิตใจของคนเราสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระดับ ตามการรับรู้ ได้แก่

- ๑) จิตสำนึก (The conscious) เป็นส่วนของจิตใจที่คนเรารู้สึกนึกคิดอยู่ในแต่ละขณะ
- ๒) จิตก่อนสำนึก (The preconscious) เป็นส่วนของจิตใจที่ตามปกติแล้วเราไม่ได้ ตระหนักถึง แต่หากใช้ความตั้งใจจะขึ้นมาสู่จิตสำนึกได้ เช่นการพยายามนึกถึงเหตุการณ์บางอย่างในอดีต
- ๓) จิตไร้สำนึก (The unconscious) เป็นความรู้สึกนึกคิด หรือความต้องการที่อยู่ในส่วน ลึกของจิตใจ ตามปกติไม่อาจขึ้นมาในระดับจิตสำนึกได้ อาจแสดงออกมาในความฝัน หรือแสดงเป็นอาการ ต่างๆ ของผู้ป่วย ซึ่งจะเบี่ยงเบนไปจากความคิดหรือความต้องการดั้งเดิม

ซึ่งนอกจากนี้ ฟรอยด์ ยังแบ่งกระบวนการคิดออกเป็น ๒ ลักษณะดังนี้^{๔๑}

- ๑) Secondary Process เป็นกระบวนการคิดที่เราคุ้นเคยและใช้กันอยู่ ในระดับจิตสำนึกและ จิตก่อนสำนึกมีกระบวนการคิดเช่นนี้เป็นการคิดที่ยึดเหตุผล มองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (reality principle) เช่น คนเราบางครั้งผิดหวังและบางครั้งก็มีสมหวัง หรือสิ่งที่ต้องการบางอย่างอาจต้องรอคอยบ้าง
- ๒) Primary Process เป็นกระบวนการคิดในระดับจิตไร้สำนึก วิธีคิดเป็นแบบเด็กๆ ไม่เป็นเหตุผล ไม่สนใจเรื่องเวลาหรือสถานที่ สิ่งที่ต้องการคือความสุข ความสมหวัง ซึ่งหากต้องการก็จะต้อง ได้รับการตอบสนองทันทีจึงจะพอใจ โดยไม่คำนึงว่าทุกอย่างสามารถเกิดขึ้นได้ สิ่งที่อยู่คนละมิติคนละเวลา กัน สามารถอยู่ด้วยกันได้หากนึกถึงอะไรก็จะได้สิ่งนั้น

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory: SL)

เป็นทฤษฎีที่นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม ว่าเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social Contingencies) ให้กับ เด็ก นักตั้งแต่เกิดมาพ่อแม่จะเป็นผู้ให้เด็กทราบถึงแนวปฏิบัติตนในสังคม การแยกความแตกต่างระหว่างสิ่ง ที่ถูกหรือผิด ดีหรือเลว โดยใช้สิ่งเสริมแรงทางคำพูด จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความงอกงาม ของพฤติกรรมและอารมณ์ จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากความ ต้องการทางชีววิทยา การแสวงหารางวัลตลอดจนการหลีกเลี่ยงการถูกสังคมลงโทษ ด้วยเหตุนี้แม้ว่ามนุษย์

^{๔๐} ฟรอยด์, Freud, 1949, p. 358. อ้างใน อุไรวรรณ เจียรประดิษฐ์, บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียน สังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี, หน้า ๒๒-๒๓.

^{๔๑} ฟรอยด์, Freud, 1856-1939. อ้างใน มาโนช หล่อตระกูล, *เกณฑ์การวินิจฉัยโรคทางจิตเวช*, (กรุงเทพมหานคร: ขอนพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๒.

เราจะได้มีจริยธรรมหรือความต้องการมาตรฐานทางจริยธรรมมาตั้งแต่เกิดก็ตาม เมื่อโตขึ้นจะมีปทัสถานของจริยธรรมและพฤติกรรมไปตามแนวโครงสร้างทางวัฒนธรรมในสังคมซึ่งได้มาด้วยการเสริมแรงนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเกสเซล (Gessal) ที่ว่าทารกไม่ได้เกิดมาพร้อมกับจริยธรรมหรือศีลธรรมประจำใจติดตัวมา การที่ทารกจะพัฒนาไปแล้วรู้อะไรดีถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดดี สิ่งใดเลว สิ่งใดควรประพฤติ เกิดจากการอบรมศึกษาในภายหลัง พัฒนาการทางจริยธรรมจะมี ๒ แบบคือ

- ๑) ไม่ทำเพราะรู้ว่าไม่ดี และทำเพราะรู้ว่าดี เป็นสิ่งที่เกิดจากแรงภายใน
- ๒) ไม่ทำเพราะรู้ว่าถ้าทำจะถูกลงโทษ และจะทำเพราะถ้าทำแล้วจะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน เป็นแรงจากภายนอก^{๔๒}

ทฤษฎีนี้จะเป็นกระบวนการทางสังคมประภคิต (Socialization) โดยการซึมซับรบบกฎเกณฑ์ต่างๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนเชื่อมโยงกัน หลักการเสริมและการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบโดยยึดถือว่าการเรียนรู้คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจคือเป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกันซึ่งลักษณะเช่นนี้สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานศึกษา จะได้รับการคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบและเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้นักเรียน พึงระมัดระวังในการสอนเพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตำรวจ พึงอบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบชั่วดีรู้จักละอายที่จะทำชั่วให้รู้จักคิดหาเหตุผลและความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก

นอกจากนี้ แบนดูรา (Bandura) ยังได้อธิบายถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า เป็นพฤติกรรมทุกอย่างนอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้น เป็นผลมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยการที่มนุษย์เรียนรู้ผลที่เกิดตามมา (Response consequence) เป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ คือ เรียนรู้ว่ามีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นเหตุการณ์ใดจะเกิดตามมา หรือเมื่อกระทำพฤติกรรมใดแล้วผลกรรมนี้จะเกิดตามมาเป็นผลเช่นไร การที่จะเรียนความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ก็โดยประสบการณ์ตรง (Direct experience) และเรียนรู้จากการสังเกต (Observation learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเช่น การประสบเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง การได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสังคมที่แบนดูราเน้นคือการเรียนรู้จากแบบอย่าง (Learning through modeling) โดยกระบวนการสังเกตพฤติกรรมและผลกรรมที่ตามมาจากการกระทำของผลอื่นการได้ยินได้ฟังคำบอกเล่า การได้อ่านข่าวสารบันทึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในทางอ้อม และจะเป็นข้อมูลที่คุณคนนำมาพิจารณาสำหรับการกระทำพฤติกรรมใหม่มีในโอกาสต่อไปการเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่างมีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ๔ ประการคือ

- ๑) กระบวนการใส่ใจ (Attention process) คือ การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจจะไม่เกิดขึ้นถ้าผู้สังเกตไม่ใส่ใจรับรู้พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมากเพียงใดขึ้นอยู่กับความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงและความสามารถเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย

^{๔๒} สกิลเนอร์, Skinner, 1971, pp. 101-128. และ พะยอม ینگคานาวัฒน์, จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๒๑), หน้า ๕๕. อ้างใน อุไรวรรณ เจริญประดิษฐ์, บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสังกัดเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี, หน้า ๒๓.

๒) กระบวนการจดจำ (retention process) คือ การจดจำเป็นกระบวนการสำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ใช้ การจดจำนี้อาจจำในรูปมโนภาพ (Imagine) หรือภาษา (Verbal)

๓) กระบวนการกระทำทางกาย (Motor reproduction process) คือ เมื่อมนุษย์มีข้อมูลที่เป็นสัญลักษณ์อย่างในความจำแล้ว มนุษย์จะแปลสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม

๔) กระบวนการจูงใจ (Motivation process) คือ มนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรม การเลียนแบบไปทุกอย่างแม้ว่าเขาจะได้เรียนรู้แล้วก็ตาม มนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขาสนใจหรือเห็นคุณค่ามากกว่า พฤติกรรมของตัวแบบที่ไม่ได้รับผลบวกหรือถูกลงโทษ ดังนั้นการให้รางวัลหรือเสริมแรงทางบวกเพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมแบบเลียนแบบ

จากทฤษฎีดังกล่าวผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นและหลักของทฤษฎีทั้งสองได้ให้ความสำคัญถึงพื้นฐานของจริยธรรมแต่ละบุคคล อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจะได้มาซึ่งจากการได้รับการเสริมแรงจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั่นเอง

๓. ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory: VC)

หลักสำคัญของทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม คือการช่วยบุคคลให้มีความกระจ่างแจ้งในค่านิยมที่ตนยึดถือหรือเชื่อว่า ดี ถูกต้องหรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเองรู้จักผู้อื่น รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะช่วยให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดผลที่จะได้ จากกระบวนการนี้จะช่วยให้ความคิดกับการกระทำสอดคล้องและสัมพันธ์กัน เทคนิคที่ใช้ในการทำค่านิยมให้กระจ่างคือการให้คำถามหรือการวิเคราะห์ผลของพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งพอสรุปได้ ทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Baha'i) เพราะมีการใช้เทคนิคการกระตุ้นให้นักเรียนฝึกตั้งคำถาม และหาคำตอบเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนฝึกคิด วิเคราะห์ ฝึกการค้นหาคำความจริงด้วยตนเองอย่างอิสระ

ผู้เสนอทฤษฎีนี้คือ Rath, Hamlin and Simaon โดยใช้แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธสภาพการณ์ต่างๆ ในหลักการของทฤษฎีการกระจ่างค่านิยมจะไม่กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝังมีการยอมรับ การตัดสินใจ ความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมคือ การชี้แนะหรือการจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนเกิดการถกคิดขึ้นมาว่าความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่งๆ นั้น เป็นไปตามเกณฑ์ ๗ ประการของกระบวนการของค่านิยมหรือไม่ กล่าวคือ^{๔๓}

- เกิดจากการเลือกของตนเองอย่างอิสระหรือเปล่า
- ได้พิจารณาทางเลือกอื่นหรือเปล่า
- ได้พิจารณาผลของทางเลือกต่างๆ หรือ เปล่า
- มีความภูมิใจหรือยินดีในสิ่งที่ตนเลือกหรือเปล่า
- จะยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผยหรือไม่

^{๔๓} ชัยพร วิชาวุธ, พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาแนวทางจิตวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

- จะทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกหรือไม่
- จะกระทำซ้ำหรือไม่

๔. ทฤษฎีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior Modification Theory: BM)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นในอนาคต พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจจะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก โดยเงื่อนไขของการเสริมแรง (Reinforcement) แต่หากพฤติกรรมใดที่แสดงออกไปแล้วไม่เป็นที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มว่าจะไม่เกิดขึ้นอีกภายใต้เงื่อนไขของการลงโทษ (Punishment) ซึ่งหมายถึงการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจเพื่ลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือถ้าหากต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ให้ใช้วิธีการเสริมแรง และถ้าหากไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ให้ใช้วิธีลงโทษ พอสรุปได้ว่าทฤษฎีนี้มีส่วนเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Baha'I) ซึ่งเชื่อว่านักเรียนที่มีแรงจูงใจสูงมีความปรารถนาที่จะบรรลุความสำเร็จในการทำกิจกรรมมากกว่านักเรียนที่ขาดแรงจูงใจ นอกจากนั้นในแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Baha'I) ยังเชื่อว่าในเรื่องของการแก้ไขและการขัดเกลาในสิ่งผิดและส่งเสริมการกระทำที่บริสุทธิ์ วาจาสัจและความสำเร็จที่งดงามที่นำมายกย่องสรรเสริญ

๕. ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning Theory: MR)

แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้ จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูก - ผิด ของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาและอายุของบุคคลโดยเพียเจท์ (Jean Piaget) นักจิตวิทยา กล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาดในการรับรู้ ความสามารถในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ผู้ที่บรรลุถึงจริยธรรมระดับสูงสุดคือ ผู้เข้าใจหลักแห่งความยุติธรรมและการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเคารพอย่างเสมอภาคในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน และเพียเจท์ยังได้จำแนกพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ขั้นดังนี้^{๔๔}

ขั้นที่ ๑ ขั้นตอนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กอายุแรกเกิด - ๒ ขวบ เด็กในวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีแบบแผน แต่มีความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กมีพัฒนาการมากขึ้นก็จะเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม บทบาทและหน้าที่ที่ตนมีต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ ๒ ขั้นยึดถือคำสั่ง พัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ ๒ - ๘ ปี เด็กๆ จะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ต้องทำตาม จึงมักมีพฤติกรรมการเลียนแบบอย่าง

ขั้นที่ ๓ ขั้นยึดหลักแห่งตน พัฒนาการขั้นนี้จะอยู่ในช่วงอายุ ๘ - ๑๐ ปี เพียเจท์ ยังเชื่อว่าเกิดจากการพัฒนาการทางสังคมและประสบการณ์การมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนๆ ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เช่น ความยุติธรรม หมายถึง การแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล พัฒนาการของบางคนอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง โดยอาจสืบเนื่องจากการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือจากสังคมรอบข้างหรืออาจเนื่องจากสาเหตุของการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนๆ ได้ คุณค่าทางจริยธรรมนี้จึงมีลักษณะเป็นรูปธรรม

^{๔๔} เพียเจท์ Piaget. 1974: p. 105. อ้างใน ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษา: การศึกษาและจริยธรรม, หน้า ๓๐-๓๑.

นอกจากนี้ Piaget ยังได้จำแนกกฎเกณฑ์ของการให้เหตุผลทางจริยธรรม โดยแบ่งออกเป็น ๖ เกณฑ์ดังนี้

๑) การตัดสินจากความเจตนากระทำ (Intentionally in Judgment) เด็กเล็กจะมีแนวโน้มที่จะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีโดยตัดสินจากปริมาณความผิดที่เกิดขึ้น แต่เด็กโตจะตัดสินจากความเจตนาจะกระทำของบุคคล เช่น การให้เด็กตัดสินใจว่าในระหว่างเด็กที่ทำถ้วย ๕ ใบแตกในขณะที่ช่วยแม่ล้าง กับเด็กที่ทำถ้วย ๑ ใบแต่ในขณะที่ขโมยขนม ใครจะเป็นคนไม่ดีซึ่งในเด็ก (๔ ปี) เกือบทั้งหมดตอบว่าคนที่ทำของเสียหายมากเป็นคนไม่ดี ส่วนในเด็กโต (๙ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่า คนที่ขโมยเป็นคนไม่ดี

๒) การตัดสินที่เกี่ยวข้องมาจากบุคคลอื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำถูกผิดจากความเชื่อว่าคนอื่นก็คิดเช่นเดียวกันนี้ และเชื่อว่าความเห็นของผู้ใหญ่ย่อมถูกเสมอ ตัวอย่างเช่น ครูห้ามเพื่อนๆ ไม่ให้ช่วยเด็กขี่เกียจคนหนึ่งทำเลขแต่เพื่อรักของเขาแอบช่วยเพื่อนคนนี้ตลอด ซึ่งเด็กเล็ก (๖ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่าผิดแต่เด็กโต (๙ ปี) ตอบว่าต้องแล้วแต่สถานการณ์เพื่อเหตุผลแค่นี้ตัดสินไม่ได้

๓) ความไม่เกี่ยวข้องกับบทลงโทษ (Independence of Sanction) เด็กเล็กมักจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีเพราะจะทำให้ถูกลงโทษ ส่วนเด็กโตจะตัดสินการกระทำว่าไม่ดีเพราะสิ่งนั้นไปขัดกับกฎเกณฑ์และจะเกิดอันตรายกับบุคคลอื่น ดังตัวอย่างเด็กที่อยู่ในโอวาทคนหนึ่งแม่ให้เลี้ยงน้องในขณะที่แม่ไม่อยู่บ้าน แต่เมื่อแม่กลับมาถึงบ้านเห็นน้องร้องไห้ เนื้อตัวสกปรกมอมแมมอยู่ได้เพียง ในขณะที่เด็กคนนั้นกำลังขงนม แม่จึงตีเด็กคนนั้นเป็นการลงโทษในกรณีนี้ตุ่เล่นน้องไม่ดี ในเด็กเล็ก (๔ ปี) ส่วนใหญ่จะตอบว่าเด็กคนนั้นเป็นเด็กไม่ดีเพราะถูกแม่ทำโทษ ส่วนเด็กโต (๗ ปี) ส่วนใหญ่ตอบว่าเด็กนี้ดีแม้ว่าจะถูกลงโทษก็ตาม

๔) การใช้ระบบตาต่อตา (Use of Reciprocity) ในเด็กเล็กมักจะไม่ใช่ระบบตาต่อตา ในการพิจารณาตัดสินบุคคลแต่ในเด็กโตมักจะใช้บ่อย เช่น เด็ก ๑๐ ปี เมื่อถามว่าถ้ามีคนมาทุบเราเราควรทำอย่างไร เขาจะได้คำตอบว่าให้ทุบเขากลับคืนไป

๕) การใช้การลงโทษ เพื่อล้างบาปและดัดนิสัย (Use of Punishment as Restitution and Reform) ในเด็กเล็กจะสนับสนุนให้มีการลงโทษอย่างหนักเพื่อดัดนิสัยผู้กระทำผิด ส่วนเด็กโตขึ้นไปจะมีความคิดเช่นนั้นน้อยลง

๖) การยึดหลักธรรมชาติของความโชคร้าย (Naturalist Views of Misfortune) ในเด็กเล็ก (๖ ปี) มีแนวโน้มที่จะคิดว่าคนที่กำลังทำผิดแล้วเกิดมีอุบัติเหตุขึ้นนั้นเป็นเพราะพระเจ้าลงโทษ ตัวอย่างเช่น คนกำลังขโมยของอยู่แล้วถูกไฟฟ้าดูดตาย เด็กเล็กจะถือว่าเป็นการลงโทษของพระเจ้า ส่วนเด็กโตจะไม่เชื่อเช่นนั้น

พอสรุปได้ว่าทฤษฎีของเพียเจท์ นี้มีความเชื่อมโยงกับแนวทางการศึกษาแบบบาไฮ (Baha'i) ในเรื่องของการใช้ความเข้าใจ ซึ่งบาไฮ (Baha'i) เชื่อว่าการที่มนุษย์มีความเข้าใจนี้ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ในขณะที่สัตว์ใช้สัญชาตญาณแต่มนุษย์ใช้ความเข้าใจ แนวทางในการศึกษาค้นคว้าที่ใช้ในนี้เชื่ออีกด้วยว่าหากมนุษย์สามารถคิดกว้างออกไปอีก ๑ ชั้น พวกเขาจะละจากความคิดที่เห็นแก่ตัวไปเป็นความคิดถึงครอบครัวญาติพี่น้อง และถ้าคิดกว้างออกไปอีก ๑ ชั้น พวกเขาจะคิดถึงชุมชนสังคมประเทศชาติของเรา และถ้าหากพวกเขาคิดให้กว้างออกไปจนถึงขีดสุด พวกเขาก็จะคิดถึงมนุษยธรรม สันติภาพอันเป็นสากลและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมนุษย

๖ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โคลเบิร์ก Kohlberg ได้นำมาสร้างเป็นทฤษฎีการพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยเห็นว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการจัดระดับจริยธรรมของบุคคลโดยได้แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ พัฒนาการทางจริยธรรมมีทั้งหมด ๖ ชั้น คำอธิบายของระดับและชั้นต่างๆ มีดังนี้^{๔๕}

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconvention Level) ในระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู หรือเด็กโตและมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โคลเบิร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑ กฎเกณฑ์ และการเชื่อฟัง

๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ระดับที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติเป็นสิ่งที่ควรจะทำ ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรมระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑) ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี”

๒) กฎและระเบียบ

ระดับที่ ๓ ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post Conventional Level) พัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความของหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจารณญาณของตนเองปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก โคลเบิร์ก แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ชั้น คือ

๑) สัญญาสังคม หรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา

๒) หลักการคุณธรรมสากล

สรุปแล้ว พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์กมี ๓ ระดับ และ ๖ ชั้น ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ ๑ การลงโทษ และการเชื่อฟัง โคลเบิร์ก กล่าวว่า ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัล

^{๔๕} เดิมศักดิ์ คทวนิช, จิตวิทยาทั่วไป (General Psychology), (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๖), หน้า ๗๒-๗๔.

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเองหรือทำดี เพราะอยากได้ของตอบแทนหรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี” พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “เด็กดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดามารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ

ขั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ โคลเบิร์ก อธิบายว่า ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดี หรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ขั้นที่ ๕ สัญญาสังคม ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะให้มาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิดและเหตุผลเปรียบเทียบสิ่งไหนผิดและสิ่งไหนถูกในขั้นนี้การ “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างบุคคลแต่เปิดใจให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคนในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นกับมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

๗. ทฤษฎีของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant)

อิมมานูเอล เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน เป็นนักเหตุผลนิยมเป็นผู้นำทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rigorism) หมายถึง ลัทธิที่ยึดมั่นในคุณธรรม ได้ริเริ่มจริยธรรมแบบหน้าที่นิยม (Deontologist) หรือในเหตุผลอย่างเคร่งครัดอาจเรียก Moral Purism หรือ Formal Ethics จากแนวคิดของคานท์ถือว่า มโนธรรมเป็นเหตุผลภาคปฏิบัติมันบ่งบอกถึงกฎศีลธรรมในตัวเอง คือเป็นที่รู้จักกันตัวเองรู้ขึ้นในใจของตนเองมันเป็นสิ่งที่มีมาก่อนไม่ใช่มีขึ้นหรือประจักษ์เพราะประสบการณ์ (not empirical) เป็นสิ่งที่มิตนเป็นพยาน ตามแนวคิดของคานท์มีความเห็นว่าตัวชั่วผิดถูกที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ถาวรตายตัวค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มิจริงตายตัวจะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ซึ่งทฤษฎีนี้ยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานการพิจารณาตัดสินคุณค่าจะทำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้นจะแปรเปลี่ยนโดยเลี้ยวไปใช้เหตุผลจากการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งที่คานท์เชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดั้นด้นไม่มีอะไรในโลกนี้ที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไขนอกจากมีเจนาที่ดี ดังนั้นการทำหน้าที่จึงเป็นเจตนาที่ดีไม่ทำการกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่การกระทำที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวถือว่าไม่ได้ทำตามหน้าที่ ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเองและคนใกล้ชิด ชีวิตที่สมบูรณ์คือชีวิตที่อยู่กับศีลธรรมต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังผล

ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษแต่ให้ทำตามเหตุผล คือกฎศีลธรรมปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยไม่ทำตนให้เหนือผู้อื่น มีอิสระจากกระแสอารมณ์ที่ผลักดันให้การกระทำคนที่เป็นอิสระ คือคนที่หลุดพ้นจากระแสของแรงขับเคลื่อนอย่างได้ผลประโยชน์มาขึ้นอยู่กับเหตุผลหรือปัญญา กฎศีลธรรมเป็นความถูกต้องเป็นหลักสากลถ้าเหตุผลเป็นสากลคนก็จะทำตามหลักสากลด้วย ปรัชญาของคานท์ที่มีจุดเด่นที่สุดคือการสอนให้คนมีสำนึกในหน้าที่สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฎ ซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเองทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัวไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ แต่เคร่งครัดตายตัวในหลักจริยศาสตร์จึงทำให้เป็นกฎสากล โดยไม่ถือว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้มีส่วนในการตัดสินใจการกระทำว่าถูกหรือผิด คานท์มองโลกในแง่เดียวคือ คิดว่าคนมิได้มีชีวิตอยู่เพื่อความสุขแต่มีชีวิตอยู่เพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิตตามเหตุผลหรือการใช้ชีวิตทางศีลธรรมทำให้ตนเป็นคนโดยสมบูรณ์^{๔๖}

๘. ทฤษฎีความต้องการของ อับราฮัมมาสโลว์ (Abraham Maslow)

มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดด้านจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่นิยมใช้กันมากในการพัฒนามนุษย์ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์มีความดีและมีคุณค่าต่อการยอมรับ มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุดเมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วมนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นๆ ในระดับที่สูงขึ้นต่อไปมาสโลว์แบ่งลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น ๕ ขั้น ดังนี้^{๔๗}

๑) ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒) ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or Safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้วมนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

๓) ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (Affiliation or Acceptance needs) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

^{๔๖} อิมมานูเอล คานท์, Immanuel Kant. อ้างใน สุขสมพร อโนโต, การพัฒนาหลักสูตรอิงผลลัพธ์การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถของครูคณิตศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แขวงสะพานหวนนะ เขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๖), หน้า ๓๗.

^{๔๗} มาสโลว์ อับราฮัม, Maslow Abraham, Motivation and Personality, (New York: Harper and Row Publishers, 1987), pp. 15-23. อ้างใน พระบำรุง ปญญาโพโล (โพธิ์ศรี), ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒.

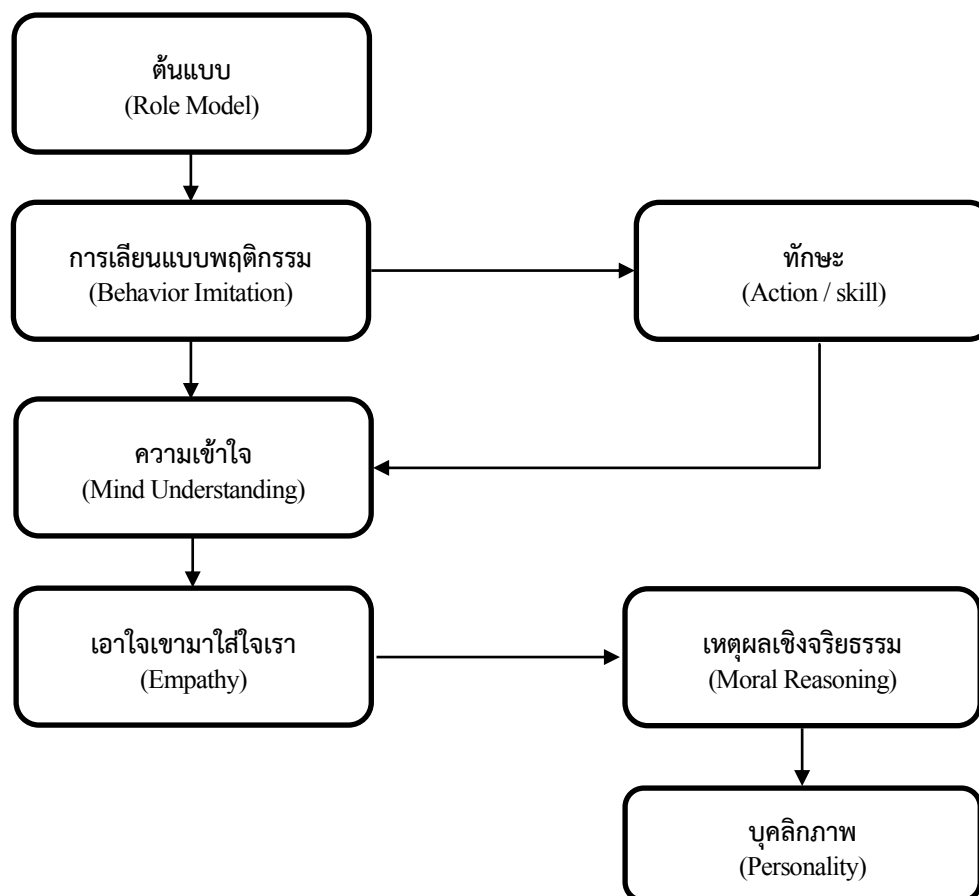
๔) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการได้รับการยกย่อง นับถือและสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ที่มีความรักและศักดิ์ศรีในตน มีวินัย มีจริยธรรม และประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จความต้องการทำทุกอย่างเพื่อ ตอบสนองความต้องการของตนเองแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า แนวคิดตามทฤษฎีขั้นความต้องการของมาสโลว์ เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีบุคลิกภาพประชาธิปไตย

๙. ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว ได้อธิบายถึงทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ไว้ว่า ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา เป็นการค้นพบของ Vittorio Gallese, Leonardo Fogassi and Giacomo Rizzolatti ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ในประเทศอิตาลี ได้อธิบายว่า เซลล์กระจกเงาเป็นเซลล์ชนิดหนึ่งของมนุษย์ ที่คอยทำหน้าที่ในการเลียนแบบพฤติกรรมด้านต่างๆ ของผู้อื่นมาเป็นพฤติกรรมของตนเอง หมายความว่า พฤติกรรมของเด็ก เยาวชน มีผลมาจากเซลล์กระจกเงาที่เด็กได้เลียนแบบมาจากพฤติกรรมของบุคคลใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งบุคคลต่างๆ ที่เด็กได้พบเห็นถึงแม้ว่าเด็กจะไม่ได้เลียนแบบในทันทีที่เห็น แต่สมองของเด็กจะเก็บภาพการกระทำเหล่านั้นไว้ และพร้อมที่จะเลียนแบบเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน ข้อค้นพบจากทฤษฎีเซลล์กระจกเงาชี้ชัดว่าการสอนที่ดีที่สุด คือ การประพฤติเป็นแบบอย่างให้เห็นของผู้สอนหรือผู้ที่เลี้ยงดู ดังนั้นการเลียนแบบจากพฤติกรรมที่ถูกต้องของต้นแบบ รวมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจในการเข้าใจผู้อื่นทำให้เด็กค่อยๆ มีความเข้าใจและพัฒนาเหตุผลในเชิงจริยธรรม ท้ายที่สุดเด็กก็จะมีบุคลิกภาพที่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า “คนดี” ในสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สามารถแสดงได้ดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภูมิที่ ๒.๒ แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงของทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว, ๒๕๕๒. หน้า ๓๕.

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเซลล์กระจกเงาชี้ให้เห็นว่าการที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่เด็กโดยการปฏิบัติตนเป็นต้นแบบให้เห็น และเพื่อให้เกิดความประทับใจมีความรู้สึกร่วมจนมีผลต่อพฤติกรรมในอนาคต

๑๐. ทฤษฎีทางพุทธศาสตร์

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยม เกิดขึ้นสมัยพุทธกาลเมื่อก่อนพ.ศ. ๒๕๐๐ ในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) โดยมีพระสมณโคดมเป็นศาสดาผู้ประกาศปรัชญาในแนวคิดนี้ ทรงเน้นหลักธรรมที่เป็นสัจจะธรรมวิธี การสอนการเผยแผ่ การสืบทอดหลักธรรม สู่การปฏิบัติทรงเน้นคุณธรรมในการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนานำมาสั่งสอนมี ๓ ประการคือ ให้เว้นจากความชั่วทั้งปวง ให้ทำความดี และให้ระงับจิตใจให้บริสุทธิ์ ซึ่งในหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึงการปฏิบัติตามข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งย่อมเกี่ยวข้องได้กับข้อธรรมอื่นตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่ข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐาน

ทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ หลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ขั้นคือ ขั้นมูลฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^{๔๘}

๑. จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ดังต่อไปนี้

๑.๑ เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายชีวิตสัตว์ หรือมนุษย์เป็นศีลมีเมตตากรุณาต่อสัตว์และมนุษย์เป็นธรรม

๑.๒ เว้นจากการลักทรัพย์ เป็นศีลเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีอาชีวะสุจริตเป็นธรรม

๑.๓ เว้นจากการประพฤติดินในกาม เป็นศีลสำรวมในกามเป็นธรรม

๑.๔ เว้นจากการพูดปด เป็นศีลพูดจริงเป็นธรรม

๑.๕ เว้นจากการเสพดื่มสุราเมรัย เป็นศีลมีสติสำรวมระวัง เป็นธรรม

๒. จริยศาสตร์ขั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลธรรมบท ๑๐ ประการดังต่อไปนี้

๒.๑ กาย ๓ ข้อ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต, เว้นจากการลักทรัพย์, เว้นจากการประพฤติดินในกาม

๒.๒ วาจา ๔ ข้อ คือ เว้นจากพูดปด เว้นจากพูดยุยงให้แตกร้างกัน เว้นจากพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า

๒.๓ ทางใจ ๓ ข้อ คือ ไม่โลภอย่างได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นที่ถูกต้อง

๓. จริยศาสตร์ขั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรค แปลว่า "ทางอันประเสริฐ" หรือทางสายกลางมี ๘ ประการ ดังนี้

๓.๑ ความเห็นชอบ คือมีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ

๓.๒ ความดำริชอบคือ ดำริในการออกจากกาม ดำริในการไม่ปองร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน

๓.๓ การเจรจาชอบ คือ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า

๓.๔ การกระทำชอบคือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักฉ้อทรัพย์ ไม่ประพฤติดินในกาม

๓.๕ การเลี้ยงชีพชอบ คือ ไม่หาเลี้ยงชีพในทางที่ผิดที่มีโทษ ประกอบอาชีพชอบธรรม

๓.๖ ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้ว

๓.๗ การตั้งสติชอบ คือ ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา หรือความรู้สึกสุขทุกข์ตลอดจนไม่ทุกข์ไม่สุขจิตและธรรมรวม ๔ ประการให้รู้เท่าทันเห็นทั้งความเกิดความดับ

๓.๘ การตั้งใจมั่นชอบ

^{๔๘} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานการศึกษาวิจัยการศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๕), หน้า ๘-๑๐. อ้างใน, พระบารุง ปญญาพล (โพธิ์ศรี), ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร, หน้า ๔๗-๕๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้นำเสนอหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธ ไว้ว่าหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ชั้น คือ^{๔๙}

๑) จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ดังนี้

(๑) เว้นจากการเบียดเบียน ทำร้ายชีวิตสัตว์หรือมนุษย์ การมีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเมตตาต่อมนุษย์ด้วยกัน จัดเป็นธรรม

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์ จัดเป็นศีล ในส่วนของการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประกอบอาชีพที่สุจริต จัดเป็นธรรม

(๓) เว้นจากการประพฤติดินกาม จัดเป็นศีล ส่วนการสำรวมในกาม จัดเป็นธรรม

(๔) เว้นจากการพูดเท็จ จัดเป็นศีล การพูดแต่สิ่งที่เป็นจริง สร้างสรรค์ จัดเป็นธรรม

(๕) เว้นจากการดื่มสุรา จัดเป็นศีล การมีสติ สำรวมระวังกาย ใจ และวาจาจัดเป็นธรรม

๒) จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนี้

(๑) เว้นจากการฆ่า หรือทำร้ายเบียดเบียนชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์

(๒) เว้นจากการลักทรัพย์

(๓) เว้นจากการประพฤติดินกาม

(๔) เว้นจากการพูดเท็จ

(๕) เว้นจากการพูดยุยงให้แตกร้าง

(๖) เว้นจากการพูดคำหยาบ

(๗) เว้นจากการพูดเหลวไหล พูดเพื่อเจ้อ

(๘) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

(๙) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้ผู้อื่นถึงความพินาศ

(๑๐) ไม่มีความเห็นผิดไปจากทำนองคลองธรรม มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง

๓) จริยศาสตร์ชั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรคคือ ทางอันประเสริฐมี ๘ ประการดังนี้

(๑) ความเห็นชอบ หมายถึง มีปัญญาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ

(๒) ความดำริชอบ หมายถึง ดำริในการออกจากกาม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

(๓) การเจรจาชอบ หมายถึง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

(๔) การกระทำชอบ หมายถึง ไม่ฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดินกาม

(๕) การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การประกอบอาชีพโดยชอบธรรม ถูกกฎหมาย

(๖) ความเพียรชอบ หมายถึง การเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรสร้างความดี เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

(๗) การตั้งสติชอบ หมายถึง ตั้งสติพิจารณาร่างกาย เวทนา ความรู้สึกสุข-ทุกข์ ให้รู้เท่าทันเห็นความเกิดดับ

(๘) การตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่

^{๔๙} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิมกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘๐ - ๑๘๕.

สรุปได้ว่า คำสอนของพระพุทธศาสนา เน้นการสอนแบบอริยสัจที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาการทางจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงนำเอาหลักอริยสัจธรรม มาแสดงให้เห็นแก่นุสยในข้อธรรมที่ชื่อว่า อริยสัจ ๔ ในขณะที่เนื้อหาสาระสำคัญที่พระองค์ต้องการสื่อ คือ เรื่องของอิทัปปัจจยา และ ปฏิจสมุปบาท และในเรื่องของนิพพาน เหตุที่พระองค์ทรงแสดงด้วยอริยสัจ ๔ เพื่อให้เป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทั่วไป

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ วิเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
มีลักษณะที่พิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่า เอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สำนึก เกิด หิริ โอตตัปปะ ละอายใจตนเองหรือว่ากลัวต่อการได้รับการลงโทษด้วยตนเอง	✓	✓	✓						✓
ความมุงอกงามของพฤติกรรมและอารมณ์ จากการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยมีแรงขับพื้นฐานมาจากความต้องการทางชีววิทยา	✓	✓							✓
เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจำในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเองรู้จักผู้อื่น รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วยตนเอง			✓	✓			✓		✓
การให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจเพื่อลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ถ้าหากต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ให้ใช้วิธีการเสริมแรง และถ้าหากไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมก็ให้ใช้วิธีลงโทษ				✓	✓		✓		✓
พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาดในการรับรู้ ความสามารถในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ผู้เข้าใจหลักแห่งความยุติธรรมและการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเคารพอย่างเสมอภาคในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน				✓		✓			✓

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
การสอนให้คนมีสำนึกในหน้าที่สอนให้คนไม่ยกตัวเองเหนือกฎ ซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ตนเองทุกคนมีค่าของตนเองเท่าเทียมกัน จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัวไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์					✓	✓	✓		✓
เป็นพื้นฐานในการจัดระดับจริยธรรมของบุคคล						✓		✓	✓
เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ							✓	✓	✓

หมายเหตุ

๑ = Sigmund Freud

๒ = Skinner

๓ = ชัยพร วิชชาวุธ

๔ = Piaget

๕ = Immanuel Kant

๖ = Maslow Abraham

๗ = สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

๘ = สุชีพ ปุญญภาพ

๙ = ผู้วิจัย

จากตารางสรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าว นั้นล้วนแล้วแต่เป็นลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลที่เกิดขึ้นจากการได้รับการปลูกฝังมาอย่างใกล้ชิด เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกผิด หิริ โอตตัปปะ รู้จักตนเองรู้จักผู้อื่น รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้ผู้คล้อยมารับรู้สีกและความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดผล การพัฒนาการทางจริยธรรมจะพัฒนาไปตามขั้นตอนของการเจริญเติบโตในทุกวัฒนธรรม อายุ สังคม สภาพแวดล้อม ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกอาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น บุคคลใกล้ชิด อายุ สังคม หรือแม้แต่สภาพแวดล้อม ซึ่งผู้ปกครองหรือบุคคลใกล้ชิดต้องพยายามแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น และเน้นการพัฒนาด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยมุ่งให้เป็นคนดี มีความสามารถตามศักยภาพและมีความสุข

๒.๓. แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓.๑ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม นับได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์และทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้ว ก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและวิชาชีพนั้นๆ ที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือการขาดจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพอาจมีผลร้ายต่อตนเองและสังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตอีกด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบันทั้งในวงการวิชาชีพครู แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองการปกครอง ฯลฯ จึงมีคำกล่าวว่าเราไม่สามารถสร้างครูดีบนพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้าง แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมือง และนักธุรกิจ ที่ดีหากบุคคลเหล่านั้นมีพื้นฐานทางนิสัยและความประพฤติที่ไม่ดีดังเช่น พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ดังความตอนหนึ่งว่า "ต่อไปไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริต คนรู้น้อยก็โกงไม่ค่อยคล่อง ก็โกงไม่สนิทคนรู้มากโกงคล่องขึ้นและโกงพิสดารขึ้น" จากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่ได้อัญเชิญมานี้แสดงให้เห็นว่าการเรียนทางพุทธศึกษาจะช่วยพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีจิตใจและพฤติกรรมที่ดี ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม มีสติปัญญา และมีความรู้ที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นทางสถานศึกษาควรปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่เยาวชนของชาติ ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนของชาติได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นประชากรที่มีคุณภาพที่ดี และสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเองและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง^{๕๐} นอกจากนี้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวิธีการปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างมากมาย ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ข้อคิดแก่คณะผู้ดำเนินการโรงเรียนวิธีพุทธว่า ในการพัฒนาคนต้องอาศัยหลักการที่เป็นองค์รวมของศีล สมาธิ และปัญญา แต่เมื่อถึงขั้นของการพิจารณาผล หรือขั้นการวัดผลแห่งการพัฒนาต้องแยกเป็น ๔ ด้าน หรือภาวนา ๔ เพื่อพิจารณาให้ชัดเจนเป็นด้านๆ ไปว่าด้านใดเกิดผลอย่างไรได้แก่^{๕๑}

- ๑) กายภาวนา เป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ
- ๒) ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย

^{๕๐} กรมวิชาการ, แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย, ๒๕๕๓, หน้า ๑๕. อ้างใน. ประภา สละราศรี, การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๕๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดเชิงพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

๓) จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึกและมีบทบาทออกมาทางเจตจำนง

๔) ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาทางด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้หยั่งเห็น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มีองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝัง ๓ ประการคือ^{๕๒}

๑.๑ องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจทางคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้ว่าเขาควรจะทำอย่างไร ความรู้นี้ อาจเกิดจากการได้รับประสบการณ์การใช้เหตุผล และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ต้องอาศัยสติ ปัญญา เป็นส่วนประกอบสำคัญ

๑.๒ องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย หมายถึง การปลูกฝังทางคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย เช่นเดียวกับการจะสร้างคนให้เป็นนักดนตรี คนผู้นั้นต้องเล่นเครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็ด้วยการฝึกฝนให้เติบโตขึ้นมาอย่างเป็นมนุษย์ คุณธรรมจริยธรรมก็เช่นกันต้องการการปฏิบัติอยู่เสมอ จึงจะเป็นผู้มีทักษะและเจตคติทางคุณธรรมจริยธรรม

๑.๓ องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ หมายถึง การมีความรู้และลักษณะนิสัยทางคุณธรรมจริยธรรมมิใช่หัวใจของการฝึกคุณธรรม ดังที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่เกิด แต่คุณธรรมเป็นภาวะทางจิตใจที่จะทำดีหรือชั่ว การสร้างจิตใจที่มีคุณธรรมหรือการฝึกภาวะทางจิต ให้มุ่งที่จะทำดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

องค์ประกอบในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เช่น คนที่มีความเชื่อว่าการนำสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตัวเองเป็นสิ่งไม่ดี หากเขาไปพบสิ่งของที่คนอื่นลืมทิ้งไว้ เขาก็จะเก็บส่งคืนให้กับเจ้าของทำให้ตัวเขาเองมีความสุขใจเกิดขึ้น ในทางตรงข้ามคนที่มีความเชื่อว่าการนำสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตัวเองไม่ใช่สิ่งที่ดี หากเขาไปพบของที่คนอื่นลืมทิ้งไว้เขาก็อาจจะเก็บของนั้นมาเป็นของตนเอง โดยไม่ได้ทำให้เขามีความรู้สึกละอายใจเกิดขึ้น องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ทำให้บุคคลรู้ว่าการทำพฤติกรรมนั้นๆ จะต้องเป็นอย่างไร และองค์ประกอบด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยทำให้บุคคลสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ส่วนองค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือด้านจิตใจ ทำให้บุคคลมีความยินดีในการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ มีวิธีการที่ทำได้โดยทั่วไปเป็นปกติวิสัย แต่การพัฒนาองค์ประกอบด้านจิตใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจนเป็นพฤติกรรมถาวร ซึ่งองค์ประกอบด้านจิตใจแสดงออกได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ชอบปกป้อง ชื่นชม นิยมยินดี เป็นความรู้สึกที่อยู่ระหว่างกลางของความรู้ ความคิด และปฏิบัติจนเป็นนิสัย พฤติกรรมที่เกิดจากความรู้สึกชอบและกระทำจนเกิดความนิยมยินดี จะเป็นพฤติกรรมมียืนยาวจนเป็นคุณลักษณะประจำตัว เป็นบุคลิกภาพที่ทำให้ลงมือทำพฤติกรรมซ้ำๆ เป็นระยะยาวจนเป็นนิสัย

นอกจากนี้การที่บุคคลจะมีจริยวัตรที่ดีงามบุคคลจะต้องมีการแสดงออกตามแนวทางที่พึงปรารถนาอย่างสม่ำเสมอคงทน โดยมีเหตุผลที่ถูกต้องดีงามและความนิยมยินดีในการแสดงออกของตน ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วการปฏิบัตินั้นๆ จะเป็นไปได้เพียงชั่วคราว บางสถานการณ์ไม่คงเส้นคงวา ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องมีการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านอย่างครบถ้วน จึงจะก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมได้อย่างถาวร

^{๕๒} โกวิท ประวาลพุกษ์ และภณิดา คูสกุล, พัฒนาการของจริยศึกษา, พิมพ์ครั้งที่๑๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๙-๒๑.

๑.๑ เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง ความสามารถด้านการคิดของบุคคล ในอันที่จะจำแนกว่าการปฏิบัติแบบใดถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ดีงามหรือไม่ดีงาม ตามเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรม สามารถแบ่งเป็นขั้นตอน เช่น บุคคลจะทำพฤติกรรมนั้นๆ หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าผลของพฤติกรรมจะเกิดแก่ใคร ตนเองหรือหมู่คณะของตนหรือสังคมส่วนใหญ่หรือมนุษยทั้งมวล ขั้นตอนการพัฒนาส่วนใหญ่แล้วจะกระจายจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยที่สุด ได้แก่การคิดถึงมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญ ถ้าเทียบกับพุทธศาสนาแล้ว ทฤษฎีพัฒนาการเหล่านี้จะเป็นขั้นตอนที่บ่งชี้เหตุผลอันสะท้อนให้เห็นผลของการล่อลวงบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่ำยอมวินิจัยโดยใช้อัตตาอย่างบริบูรณ์ เมื่อบุคคลยิ่งเจริญขึ้นก็ยิ่งวินิจัยโดยใช้อัตตาน้อยลงจนกลางเป็นอนัตตาในที่สุด ลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมคล้ายคลึงกับการยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนนั่นเอง

๑.๒ ค่านิยมเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกที่ดีงาม นิยมชมชอบต่อบุคคลหรือสัญลักษณ์ เริ่มตั้งแต่การร่วมปฏิบัติด้วยความเต็มใจไม่มีอิทธิพลภายนอกอื่นๆ มาบังคับ การเพิ่มพูนปฏิบัติในทุกๆ โอกาส การเลือกปฏิบัติในพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าปฏิบัติพฤติกรรมอื่นๆ การพยายามแก้ไขข้อบกพร่องทำให้การปฏิบัติสมบูรณ์อยู่ตลอดไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ด้วยความรู้สึกที่นิยมชมชอบ การยึดมั่นและศรัทธาต่อการแสดงพฤติกรรมที่ดีงามอยู่เสมอจนเป็นคุณลักษณะประจำตัว

๑.๓ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกในทางปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ดีงามนี้ในทุกโอกาสจนกลายเป็นบุคลิกภาพของบุคคล พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้นเริ่มพัฒนาตั้งแต่การปฏิบัติตามคำสั่ง การปฏิบัติตามเหตุผล การปฏิบัติตามความรู้สึกที่ดี พึงพอใจจนเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ และปฏิบัติต่อเนื่องอย่างคงเส้นคงวาในทุกโอกาสและทุกการแสดงออก

ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงต้องการพัฒนาผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้ง ๓ องค์ประกอบ จึงเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ในการแสดงพฤติกรรมคุณธรรมใดๆ ต้องเป็นการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ จนเป็นนิสัยด้วยความรู้สึกที่ดี และด้วยเหตุผลที่เจตนาที่ถูกต้องจึงจะมั่นใจได้ว่าผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมนั้นๆ องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงด้านเดียว ซึ่งย่อมสรุปได้แต่เพียงว่าผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะมีคุณธรรมจริยธรรมด้านนั้นๆ เท่านั้นเอง

ซึ่งการเกิดขึ้นของคุณธรรมจริยธรรมนั้นสามารถแบ่งลำดับขั้นของการเกิดออกเป็น ๔ ขั้นดังนี้

๑.๑ การเลียนแบบ ได้แก่ การเลียนแบบเป็นกระบวนการของจิตใต้สำนึก ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาของผู้เรียน โดยผู้เรียนอาจเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่ แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางคุณธรรมจึงเกิดได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อที่เด็กจะเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรมีคุณธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดเด็ก

๑.๒ การแนะนำสั่งสอน ได้แก่ การกระทำพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยการไม่รู้ตัวทั้งสองฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่เด็ก การรับคำแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการจิตใต้สำนึกของเด็ก เช่นเดียวกับการเลียนแบบและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็จะเป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติ

ของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กได้รับการพัฒนาการโดยอิสระ แต่ไปอิงกับกลุ่มซึ่งเป็นสัญชาติญาณหนึ่งของฝูงสัตว์และเป็นรากฐานชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดามารดาและครู ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและจะได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็กรู้ตัว (conscious) ซึ่งวิธีการนี้แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากเป็นการเรียนรู้โดยใช้สำนึกจึงเป็นการรับโดยขาดทั้งเหตุผลและการคิดวิเคราะห์ ดังนั้นบุคคลที่ถูกแนะนำสั่งสอนมากจนเกินไปจะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะและบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตามวิธีนี้ใช้ได้ดีกับเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กโตขึ้นจะมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้วเด็กก็อาจจะขัดขึ้น หรือไม่เชื่อคำแนะนำนั้นแต่การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดคุณธรรมด้วยตนเองถือว่าเป็นอุดมการณ์ขั้นสูงที่สุด

๑.๓ การลอกแบบ ได้แก่ การที่เด็กได้รับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในขั้นการแนะนำสั่งสอน เด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ส่วนในขั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางคุณธรรม จึงอาจทำให้เด็กเกิดการลอกแบบทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์

๑.๔ การสร้างคุณธรรมของตนเอง ได้แก่ เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างคุณธรรมของตนเองโดยสร้างจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (natural self) ให้กับตนเองในสภาพที่มีคุณธรรม (moral self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้ มักเกิดในวัยผู้ใหญ่ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ๆ ที่อาจทำให้เขาละทิ้งคุณธรรมและค่านิยมที่ได้รับไว้เมื่อตอนเป็นเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับรูปแบบคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับรูปแบบคุณธรรมนี้มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน ๓ ประการคือ ๑) ตัวเราที่เรารู้จัก, ๒) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก, ๓) ตัวเราในอุดมคติ ภาพพจน์ที่เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่าที่อยู่รอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น พ่อแม่ ครู ที่จะตัดสินว่าเขาเป็นคนดีหรือเลว ผู้ใหญ่มักยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางคุณธรรมของลูกหลาน และลูกศิษย์ของตน

ดังนั้น พัฒนาการทางคุณธรรมของมนุษย์ทั้ง ๔ ประการดังกล่าว มิได้เป็นสิ่งตายตัวในสภาวะสถิตนิ่ง แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงในลักษณะช่วง ๑๐ ปีแรก การพัฒนาการทางคุณธรรมจะฝังรากลึกและมีการเปลี่ยนแปลงได้ในช่วงหลังๆ ของชีวิต โดยจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์

อุษา ศรีจินดารัตน์ ได้กล่าวถึงวิธีการเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมว่าควรใช้วิธีการที่หลากหลายอย่างมาประกอบกันคือ^{๕๓}

- ๑) การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล คือ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง
- ๒) การให้เห็นต้นแบบและการให้เลียนแบบ เพื่ออาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง
- ๓) การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเองได้ปฏิบัติ แสดงบทบาทเป็นการใช้การปฏิบัติเป็นเครื่องนำทาง
- ๔) การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ โดยใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม

^{๕๓} อุษา ศรีจินดารัตน์, การยกระดับคุณธรรมจริยธรรม ของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๘๙-๙๐.

๕) การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมทำกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย

นอกจากนี้แล้วในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน ควรพิจารณาประเด็นอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย เช่น ตัวครู เป็นต้น ซึ่งครูเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่มีต่อกระบวนการปลูกฝังจริยธรรม ดังนั้น นักวิชาการหลายคนจึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ครูควรพัฒนาคนด้านพฤติกรรมเพื่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมของครูที่ดี เพื่อปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวทางดังนี้

๑) ด้านการแสดงตนเป็นแบบอย่าง ครูจะต้องแสดงตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้ปรากฏแก่ศิษย์ เพราะตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน ฉะนั้นถ้าครูอย่างให้ศิษย์มีคุณธรรม ครูจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการที่ถูกที่ควร เพื่อให้ศิษย์มีพฤติกรรมตาม

๒) ด้านการจัดโอกาสในการฝึกพฤติกรรมให้นักเรียน ครูจะต้องจัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

จิตรา ทองเกิด กล่าวว่า กิจกรรมเป็นหนึ่งในของการให้การศึกษา สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสนใจ ความถนัด ตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องมือช่วยอบรมนักเรียนให้รู้จักปรับตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ และ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตย เป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดีและพัฒนาบุคคลภาพอันพึงประสงค์^{๕๔}

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้สรุปการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “มีหลักที่ควรยึดถือ ๓ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ประการที่สอง จริยธรรมต้องสอดแทรกอยู่ในทุกวิชาอย่างสม่ำเสมอ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของครูทุกคน และ ประการที่สาม การประพฤติและปฏิบัติตัวของครูจะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝัง และพัฒนาแก่นักเรียน”^{๕๕}

อำนวย ทะพิงค์แก และ ชัยนันท วรรณะภูติ ได้เสนอแนวความคิดการส่งเสริมการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า “การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนจะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีการสอนเสียใหม่โดยควรจะมีการเพิ่ม หลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้นและให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา ซึ่งหมายความว่า การสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอนหน้าที่ศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียนเช่นกัน”^{๕๖}

พรชัย ภาพันธ์ กล่าวถึงวิธีการปลูกฝังจริยธรรม ๓ ประการได้แก่^{๕๗}

๑. การปลูกฝังลักษณะทางจิตที่สำคัญ เหตุผลเชิงจริยธรรมให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ความสามารถควบคุมตนเองโดยไม่ต้องพึ่งกาควบคุมจากภายนอก ความเชื่ออำนาจตนเองว่าตนทำดีจะได้ดีทำชั่วจะได้รับโทษตอบแทน

^{๕๔} จิตรา ทองเกิด, กิจกรรมที่จัดในโรงเรียน, *วิชาการ*, ๒(๓), (กุมภาพันธ์, ๒๕๕๒), ๒๘.

^{๕๕} บรรเทา กิตติศักดิ์, *จริยธรรมทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๗.

^{๕๖} อำนวย ทะพิงค์แก และชัยนันท วรรณะภูติ, *รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๔๑.

^{๕๗} พรชัย ภาพันธ์, *เมื่อจริยธรรมเด็กหายไป*, *วารสารวิชาการ*, ๖, ๑ (มกราคม ๒๕๔๖), ๗๐-๗๓.

๒. หลักในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียน มีการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา พัฒนาตามที่ขาดและตามวัยพัฒนาแบบไม่เร่งใจมากกว่า ผู้พัฒนาควรมีสัมพันธ์อันดีกับผู้ถูกพัฒนา คำนึงถึงบริบทของผู้ถูกพัฒนา พัฒนาให้ครบ

๓. วิธีการพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก ครูต้องเป็นผู้มีจริยธรรมสูงและปลูกฝังที่ถูกต้อง คือ ความสัมพันธ์กับเด็กไว้วางใจ ครูให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ ควรให้มีการเสริมแรง ครูพร้อมเป็นแบบอย่างให้รางวัลเมื่อทำดี การลงโทษต้องเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย ครูสอนตามที่ครูปฏิบัติและทำเป็นแบบอย่างที่ดี

ประสาท อิศรปริดา ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา โรงเรียนหรือสถานศึกษาและครูสอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนา ดังนี้^{๕๘}

๑) การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่า ความดีที่คนขึ้นชอบยกย่อง ผลิตผลของความดีนำความสุขมาให้

๒) ถือหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะความดี ความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

๓) ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่ในจิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

๔) ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

๕) การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ด้วยแนวทางของตนเอง

๖) การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรกระทำและไม่ควรกระทำ
นอกจากนี้บทบาทการส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียนและครูที่สำคัญคือ

๑) ความรู้เรื่องจริยธรรม (Moral principles)

๑.๑ เริ่มจากตัวเอง (Self)

๑.๒ การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)

๑.๓ ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)

๑.๔ ระบบสังคม (Social System)

๑.๕ การใช้ประโยชน์และสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract)

๑.๖ หลักมโนธรรมสากล (Universal)

๒) คุณค่าทางจริยธรรม (Value Clarification)

๒.๑ การเลือกคุณค่า (Choosing)

๒.๒ การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)

๓) องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element)

๓.๑ ระเบียบวินัย (Discipline)

๓.๒ สังคม (Society)

๓.๓ อิสระภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

^{๕๘} ประสาท อิศรปริดา, สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: กราฟิคอาร์ต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๕-๕๘.

นอกจากนี้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยวิธีการสอนแบบต่างๆ โดยการส่งเสริมให้ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งการที่ครูจะสามารถจัดกิจกรรมได้นั้นต้องอาศัยวิธีการสอนแบบต่างๆ เข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอนที่นำมาใช้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้เช่น^{๕๙}

๑) การเล่านิทาน เป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่ต้องการ ซึ่งครูอาจใช้สื่ออื่นๆ ประกอบได้เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้าย การ์ตูน เป็นต้น นิทานที่ใช้มีหลายประเภท เช่นนิทานปรัมปรา (Fairy Tale) นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานเทพนิยาย (Myth) นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Talc) นิทานคติธรรม (Table) นิทานไม่รู้จบ (Cumulative) และนิทานตลก (Humorous) เป็นนิทานที่ใช้ได้ดีโดยเฉพาะกับเด็กเล็กระดับประถมศึกษา ส่วนเด็กโตอาจเลือกเนื้อหา นิทานที่เหมาะสมกับผู้เรียน

๒) การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมการเล่นหลายเกมสามารถใช้ในการสอนและฝึกคุณธรรม จริยธรรมต่างๆ ได้ดี เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ การให้อภัย การเล่นและทำงานเป็นทีม การเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น

๓) การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนที่ใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นนี้ควรเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับความเป็นจริง การที่ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นต่างๆ ร่วมกันจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดที่หลากหลายและมีแง่มุมต่างๆ กันซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์คำตอบที่เหมาะสม การสอนแบบนี้นำมาใช้ได้ดีในการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยครูอาจนำข่าวมาจากหนังสือพิมพ์หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านคุณธรรมจริยธรรมมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างได้

๔) การใช้บทบาทสมมุติ เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สมมุติด้านจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติต่างๆ ของตน ด้วยเหตุนี้จึงสามารถใช้สอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดี เพราะมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกโดยตรง

๕) การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จะลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้นๆ สถานการณ์จำลองสามารถใช้ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมได้ดี ตัวอย่างเช่น เรื่องการเห็นประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม มีเกมสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนสามารถลงไปเล่นแล้วให้เห็นว่าหากทุกคนเห็นประโยชน์ส่วนตนอะไรจะเกิดขึ้น และอะไรเป็นเหตุให้คนต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงการรู้จักประสานประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม การมองการไกลและการคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นส่วนจำเป็นในการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกัน

^{๕๙} ไพรัช บุญศรี, การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต ๓, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๒๖-๒๘.

๖) การสอนโดยใช้กระบวนการและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การสอนโดยใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการสอนช่วยให้ผู้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมทั้งได้เรียนรู้ในเรื่องการทำงานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดี และได้ผลงานที่ดีควบคู่ไปด้วย ด้วยเหตุนี้การสอนแบบนี้จึงมักมีการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงและเรียนรู้จากกันและกัน การสอนแบบนี้มักใช้อภิปรายกลุ่มย่อยแบบต่างๆ ซึ่งการสอนวิธีอื่นๆ โดยเฉพาะวิธีที่กล่าวมาข้างต้นล้วนนำการอภิปรายกลุ่มย่อยไปใช้ประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในการอภิปรายสรุปหลังจากได้ทำกิจกรรมตามวิธีนั้นๆ แล้ว

สาโรช บัวศรี กล่าวถึงการส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้นกระทำได้อย่างไร^{๖๐}

๑ ตั้งคณะกรรมการคุณธรรมจริยธรรมประจำโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานคุณธรรมจริยธรรม ตลอดทั้งปี และควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น รวมทั้งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเป็นการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

๒ จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษา อบรม และการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม ได้แก่

๑ คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

๒ ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าวให้นักเรียนมีความเข้าใจ และเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความเกียติยิ่ง ไม่เป็นสิ่งที่น่าละอายเพราะสิ่งที่น่าละอายนั้น คือ การทำความชั่ว

๓ ตั้งกลุ่มหรือชุมชนจริยศึกษาขึ้นในโรงเรียน

๒.๒ จัดให้มีการอบรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องในโรงเรียนผู้ให้การอบรมได้แก่

๑ พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

๒ ผู้บริหารโรงเรียน

๓ ครูประจำชั้นและครูเวรประจำวัน

๓ จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

๓.๑ ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องถูกลงโทษตามควรแก่กรณี อย่างเคร่งครัด

๓.๒ ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

บุญมี แท่นแก้ว ได้สรุปวิธีการปลูกฝังจริยธรรมไว้ดังนี้^{๖๑}

๑) ความมุ่งหมายพื้นฐานในการปลูกฝังจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับบุคคลใดหรือสถาบันใด เราย่อมมุ่งอยู่ตลอดไป ที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษาจริยธรรมลึกซึ้งเพียงพอจนเกิดศรัทธา และเกิดความคิดที่จะดำเนินชีวิตตามแนวของจริยธรรมโดยตลอดไป ทั้งนี้ย่อมแปลว่าผู้เรียนจะต้องได้มีโอกาสศึกษาและปฏิบัติกันนานพอสมควร จะให้บุคคลในสถาบันศึกษาได้ร่วมมือกัน

^{๖๐} สาโรช บัวศรี, **จริยธรรมไทยในปัจจุบัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๙.

^{๖๑} บุญมี แท่นแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓). หน้า ๑๖๐-๑๖๔.

๒) ปฏิบัติจริยธรรม โดยพร้อมเพรียงกันทั้งระบบ มิใช่ปฏิบัติอยู่เพียงหน่วยเดียวในระบบนั้นๆ

๓) แนวทางสำหรับดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและปฏิบัติจริยธรรม ต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตัวอย่างที่ดีและให้ปฏิบัติตามเป็นเวลานานเพียงพอจนเกิดเป็นนิสัย ต้องให้มีการศึกษาหรืออบรมอย่างลึกซึ้งเป็นระยะๆ ต่อเนื่องกันเป็นเวลานานพอเพื่อช่วยให้เกิด "ความคิดเห็นที่ถูกต้อง" ต้องให้มีโครงการแนะแนวโดยใช้ธรรมะขึ้นในสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ชี้แจงให้ข้อคิดคติแนวในการแก้ไขปัญหาชีวิตบางประการก่อให้เกิดความอบอุ่นใจ ใจมั่นคง ไม่เอนเอียงไปในทางชั่ว ทั้งนี้อาจทำการแนะแนวในรายบุคคล หรือกลุ่มก็ได้ และจัดโดยสม่ำเสมอควบคู่กับการศึกษาอบรม

๔) วิธีดำเนินการ ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมขึ้นไว้เป็นประจำสถาบันการศึกษา ประกอบด้วย หัวหน้าสถาบันการศึกษาเป็นโดยการดำเนินการดังนี้ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาอบรมและการปฏิบัติจริยธรรมขึ้นภายในสถานศึกษา เช่น ผู้เป็นหัวหน้าทุกระดับจะต้องเข้าใจเรื่องจริยธรรมดีพอสมควร และต้องบังคับตนเองให้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นว่า เรื่องศีลห้า ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที จัดให้มีการณรงค์ภายในสถานศึกษาเพื่อเชิญชวนให้ทุกคนได้ประพฤติตามแนวทางจริยธรรม ทั้งนี้โดยเชิญชวนต่อกันไปเป็นระยะๆ มิได้ขาดและเชิญชวนให้ทุกคนได้ประพฤติตามแนวทางจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มิควรยียะ

๕) จัดตั้งชุมนุมจริยศึกษาเพื่อทุกๆ คนจะได้พบปะสนทนากัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปาฐกถา อภิปราย อ่านเขียนเกี่ยวกับจริยธรรมหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดนิทรรศการด้านจริยธรรม จัดโครงการบริจาคแก่ผู้ขาดแคลน จัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน กิจกรรมที่ชุมชนสนใจมีการจัด โครงการพึงธรรมตามที่เหมาะสม

๖. จัดการอบรมจริยธรรมภายในสถานศึกษา เมื่อบรรยากาศที่เอื้ออำนวยแล้ว ก็ให้ผู้ทรงคุณวุฒิอบรมจริยธรรมให้แก่ทุกๆ คน เป็นการประจำและแน่นอน โดยเลือกหัวข้อธรรมให้เหมาะสมและลึกซึ้งพอเพียง จัดให้มีการแนะแนวภายในสถานศึกษา จัดให้มีหน่วยแนะแนวจริยธรรมขึ้นไว้เพื่อช่วยแนะแนวรายตัวหรือกลุ่มที่เหมาะสม ในเรื่องชีวิตและการดำรงชีวิตช่วยคิดแก้ปัญหาของชีวิตบางประการเป็นที่พึงพอใจคอยกระตุ้นให้ประพฤติดีไม่คดโกง ใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการแนะแนว ในแผนงานที่ได้ทำขึ้นต้องมีงานด้านส่งเสริม คือ ถ้าเป็นข้าราชการเมื่อสอบเข้ามาได้แล้วก่อนบรรจุแต่งตั้ง ต้องอบรมจริยธรรมเข้มข้นเสียก่อน เมื่อแต่งตั้งแล้วต้องจัดอบรมไว้เรื่อยๆ เป็นการสอบเพื่อเลื่อนตำแหน่งต้องสอบจริยธรรมด้วย ถือเป็นเรื่องสำคัญในการเลื่อนระดับขึ้นเงินเดือนนั้นให้พิจารณาเรื่องความประพฤติเป็นเรื่องสำคัญและต้องพิจารณาอย่างจริงจังให้สมกับที่อยู่ในบรรยากาศแห่งจริยธรรม ทุกหน่วยต้องร่วมมือกันช่วยศึกษาและปฏิบัติจริยธรรมโดยทั่วหน้า ไม่ใช่แค่อยู่เฉพาะบางหน่วยเท่านั้น ต้องให้พร้อมเพรียงกันทั้งระบบการควบคุมงานในแผนงานต้องกำหนดงานด้านควบคุมต่อไป ใครประพฤติผิดจริยธรรมหรือละเลยต้องลงโทษตามสมควรแก่กรณี ใครประพฤติเด่นในด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญและให้เกียรติผู้นั้นเป็นอย่างดี

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้^{๖๒}

๑) ในการสอนจริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักสูตรและแนวทางพุทธศาสนาให้นักเรียน

๒) การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ครูต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย และประกาศเกียรติคุณนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓) การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อยจะได้ผลและน่าสนใจกว่า

๔) โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น จึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น

๕) โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะ พูดคุย เยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย

๖) การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียนจะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างให้น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

๗) ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุมเพื่อปรึกษาร่วมกัน กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

๘) การจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลานั้นๆ เป็นอันขาด

๙) ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวถึงการปลูกฝังจริยธรรมสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้^{๖๓}

๑ การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น วิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งให้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไป

๒ การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้นับถือศาสนาพุทธได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

๓ การให้แสดงบทบาทสมมติ โดยให้เด็กแสดงบทบาทเป็นตัวละครในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตัวเองในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง

^{๖๒} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๙ – ๑๘๐.

^{๖๓} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๕๔), หน้า ๖๓ – ๘๗.

๔ การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเพื่อเป็นการยกระดับจิตใจของเด็กนั้น อาจทำได้โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กวัยรุ่นจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่างและคล้อยตามลักษณะของเพื่อนๆ ไปได้ง่าย

๕ การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็นจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้

กิริติ ศรีวิเชียร กล่าวถึง แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า การส่งเสริมจริยธรรมจะกระทำมิได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนแต่อย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียนให้สอดคล้องตามไปด้วยนั้น คือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปหลักสูตรแฝงและในรูปการสอน ซึ่งการส่งเสริมจริยธรรมในรูปของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) จะต้องสร้างความสนใจของนักเรียน ไปที่บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรม เพราะนักเรียนจะไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งนั้นจะมีผลกระทบต่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เช่น การให้เด็กร่วมงานเป็นกลุ่มหรือเป็นหลักสูตรแฝงให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ครูได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของครูในระบบ โรงเรียน เช่น ความรักใคร่สามัคคีของครู ความสุภาพเรียบร้อยในทางวาจาของครู และความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคณะครูในโรงเรียน^{๖๔}

ทิตนา แคมมณี ได้กล่าวถึงหลักการสอนด้านจิตพิสัยว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษาจำแนกออกเป็น ๓ ประเภทคือ จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือด้านความรู้ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หรือด้านการปฏิบัติ การกระทำ และจุดมุ่งหมายเจตคติด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หรือด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ดังนั้นการที่จะปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่บุคคลเพื่อให้เป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้นสามารถทำได้โดย^{๖๕}

- ๑) จัดสิ่งเร้าให้บุคคลนั้นได้รับรู้และเกิดความสนใจในเรื่องที่ต้องการปลูกฝัง
- ๒) จัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ช่วยให้บุคคลนั้นได้มีการตอบสนองในเรื่องนั้น และเกิดความพึงพอใจ
- ๓) ช่วยให้ผู้บุคคลเห็นคุณค่าของเรื่องนั้นๆ โดยการช่วยให้เขาเห็นประโยชน์ ได้รับประโยชน์ หรือเกิดความพึงพอใจที่มากพอ
- ๔) ช่วยให้ผู้บุคคลนั้นมีโอกาสจัดระเบียบในการนำเรื่องนั้นๆ ไปใช้ในระบบชีวิตของตน และให้การเสริมแรงอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรมีการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอน พุทธวิธีในการสอนหมายถึง วิธีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ทรงได้รับยกย่องว่า “สตถา เทวมนุสสาน” โดยทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พุทธศาสนิกชนหรือผู้ที่สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาต่างก็

^{๖๔} กิริติ ศรีวิเชียร, *การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑ – ๔๒.

^{๖๕} ทิตนา แคมมณี, *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พรเพรส ซิสเท็ม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

ทราบดีว่าพระพุทธรูปองค์ทรงเป็นบรมครูที่ยอดเยี่ยมหาที่เปรียบมิได้ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่เมื่อพระองค์ทรงสอนแล้วผู้ฟังส่วนมากมักได้รับผลตามที่มุ่งหมายคือ ได้บรรลุธรรมขั้นสูงบ้าง ต่ำบ้าง ตามพื้นฐานของผู้ฟัง การที่พระพุทธรูปองค์ทรงสามารถสอนอย่างได้ผลในเรื่องที่ลุ่มลึกที่สุดนั้น เนื่องจากทรงเป็นผู้เปี่ยมไปด้วยพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ พระองค์ทรงเป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ พุทธวิธีและเทคนิคต่างๆ ที่ทรงใช้จึงได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก พุทธวิธีการสอนของพระพุทธรูปเจ้าสามารถวิเคราะห์แล้วมีหลายวิธีแต่ที่สังเกตได้ว่าทรงใช้อยู่เป็นประจำมี ๔ แบบ คือ^{๖๖}

๑) แบบสาธกัณหาหรือสนทนา วิธีนี้ทรงใช้กับบุคคลที่ไม่ศรัทธาและไม่เลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนามาก่อน โดยพระพุทธรูปองค์จะเป็นผู้ถามคำถาม นำผู้สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจในธรรมะ และได้เกิดความเลื่อมใสในธรรมะ และยังสนับสนุนให้พระสาวกได้สนใจวิธีนี้คือให้สนทนาธรรมกันตามกาล

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้เป็นแบบกว้างๆ ที่พระองค์จะทรงใช้กับคนหมู่มากที่มีพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม และความเลื่อมใสเป็นพื้นอยู่แล้ว และเป็นวิธีนี้เป็นวิธีอัศจรรย์ที่ผู้ฟังธรรมของพระพุทธรูปเจ้าจะรู้สึกเหมือนว่าพระองค์ตรัสกับตนโดยตรง

๓) แบบตอบปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ตอบปัญหาแก่ผู้ที่สนใจในธรรมะหรือผู้ที่มาสอบถามเพื่อเทียบเคียงกับคำสอนของคน หรือถามเพื่อข่มปราบให้จน

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ วิธีสอนแบบนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้กับพุทธบริษัทฝ่ายนักบวช คือเป็นภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี โดยถือเหตุเมื่อมีการประพฤติไม่ดีงามเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อพระพุทธรูปได้ทรงทราบแล้วตรัสให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสชี้แจงผลเสียหาย ผลร้ายที่เกิดขึ้นพรรณนาถึงคุณประโยชน์ของการประพฤติดีงาม แล้วจึงได้แสดงธรรมกถาที่เหมาะสมกับเรื่องนั้นแล้วจึงได้บัญญัติสิกขาบทขึ้นโดยความเห็นของพระสงฆ์และยอมรับว่าดีงาม

หลักการแก้ปัญหาของอารยชนชั้นพื้นฐาน เรียกตามบาลีว่า “อริยมรรค” แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือวิธีการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ สามารถขยายองค์ประกอบออกได้เป็น ๘ ประการ ซึ่งเรียกว่า อัฐังคิกมรรค คือ^{๖๗}

๑) สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) หมายถึง ทศณคติ ความคิดเห็น ความเชื่อถือค่านิยมต่างๆ ที่ดีงาม มองสิ่งทั้งหลายสอดคล้องกับปัจจัยอย่างมีเหตุผลตามความเป็นจริง

๒) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) หมายถึง ความคิดความดำริไตร่ตรอง ความใคร่ครวญเป็นไปเพื่อปลื้มตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๓) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) หมายถึง การพูดการแสดงออกทางวาจา เป็นวจีสุจริต คือไม่หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่หยาบคาย ไม่เพ้อเจ้อ มีเหตุผล พูดสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์

๔) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) หมายถึง การกระทำที่ดีงาม ที่สุจริตชนประพฤติปฏิบัติกันเป็นไปในทางสร้างสรรค์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามในสังคม ทำให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยดี หรือดเว้นการเบียดเบียนชีวิตทรัพย์สิน ละเมิดสิทธิในคุ้มครองของรักของผู้อื่น

^{๖๖} ทิศนา ขัมมณี, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, หน้า ๒๑.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑),

๕) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) หมายถึง การประกอบอาชีพในทางสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

๖) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) หมายถึง ความเพียรพยายามในการทำ ความดี ความชอบธรรม หรือเพียรพยายามละความชั่ว ทำความดี และชำระจิตของตนให้ผ่องใส

๗) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) หมายถึง การมีสติกำกับตัวในการกระทำภารกิจทุกอย่าง ตลอดถึงการมีสติระลึกได้ในสิ่งที่ต้องทำ ที่เป็นประโยชน์ก็เอื้ออำนวยไม่ปล่อยสติให้ล่องลอยไปกับอารมณ์ที่มากกระทบ

๘) สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ) หมายถึง ความตั้งใจมั่นคง สงบไม่ฟุ้งซ่าน สม่่าเสมอ แน่วแน่ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ผ่อนคลาย ไม่ตั้งเครียดกระด้าง ไม่หดหู่ ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาให้ได้ผลเต็มที่

หลักไตรสิกขา

กระบวนการพัฒนาหรือปลูกฝังเริ่มต้นคือ การศึกษาได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแกน นำเป็นรากฐาน กระบวนการของการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินได้ กระบวนการของการศึกษานี้มีขั้นตอนใหญ่ๆ ที่เรียกว่าไตรสิกขาคือ^{๖๘}

๑) อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาและสัมมาอาชีวะ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติวินัยและความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานอารยชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตใจที่ดี

๒) อธิจิตสิกขา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติและ สัมมาสมาธิ เจริญงอกงามขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิตใจสมรรถภาพทางจิต สุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานอารยชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

๓) อธิปัญญาสิกขา การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ เจริญงอกงามมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานอารยชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วย ปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้ก็มองเห็นรูปร่างของกระบวนการแห่งการศึกษา

ในการปลูกฝังจริยธรรมในสถานศึกษานั้นมีหลักการจัดการดังนี้^{๖๙}

๑) พัฒนาทั้งระบบการศึกษา ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน มีองค์ประกอบที่จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนดังนี้

๑.๑ บุคคลในสถานศึกษา

๑.๒ การบริหารในสถานศึกษา

๑.๓ สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

๑.๔ การมีมนุษยสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๖๙} ขำเลียง วุฒิจันทร์, *หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรมศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๘๔.

- ๑.๕ การบริหารและสวัสดิการในสถานศึกษา
- ๑.๖ กิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา
- ๑.๗ การสอนจริยธรรมโดยตรง
- ๑.๘ การสอนสอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกหลักสูตร
- ๑.๙ สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

๒) การพัฒนาจริยธรรม ต้องถือหลักการป้องกันดีกว่าแก้ไข ควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ควรของนักเรียน คือ

- ๒.๑ การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ
- ๒.๒ การดูแลเอาใจใส่ของครู อาจารย์
- ๒.๓ การดูแลและการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
- ๒.๔ การอบรมสั่งสอนให้นักเรียน นักศึกษา มีวิจารณญาณสามารถตัดสินใจเลือก

วิธีทางปฏิบัติได้

- ๒.๕ การปลูกฝังอบรมนักเรียน นักศึกษาแต่ละคนให้เป็นผู้มีอุดมคติชีวิต
- ๒.๖ การแต่งตั้งครูคอยดูแลตรวจตรา สังเกต และแนะนำความประพฤติแก่นักเรียน นักศึกษา

- ๒.๗ ความร่วมมือของผู้ปกครองของนักเรียน นักศึกษา
- ๒.๘ ความร่วมมือระหว่างครู อาจารย์ ต่างสถาบัน
- ๒.๙ การศึกษาวิจัยปัญหาจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา

๓) การพัฒนาจริยธรรมควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงงาม และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ คุณลักษณะของคนไทยที่สามารถปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันคือ

- ๓.๑ ความมีระเบียบ
- ๓.๒ ความซื่อสัตย์สุจริต
- ๓.๓ ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ
- ๓.๔ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ๓.๕ การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการหาเหตุผล
- ๓.๖ ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรักและ

เทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

- ๓.๗ การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
- ๓.๘ พึ่งตนเองและมีอุดมคติ
- ๓.๙ ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- ๓.๑๐ ความเสียสละ ความเมตตาอารี ความกตัญญูกตเวที ความกล้าหาญ ความ

สามัคคี

๔) การพัฒนาจริยธรรมจะได้ผลต่อเมื่อครู อาจารย์ และผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก สอนอย่างไรตนต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย

จริยธรรมจะมีขึ้นได้ต้องปลูกฝังฝึกหัด เริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรมก่อน โดยการปลูกฝังต้องอาศัยหลักการสอนทางศาสนาเข้าช่วย เมื่อคุณธรรมเกิดขึ้นในจิตใจแล้วจริยธรรมหรือพฤติกรรมที่แสดงออกจะมีลักษณะที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าบุคคลใดที่มีจริยธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน จะทำให้เป็นผู้ที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับการยกย่องสรรเสริญและเคารพเชื่อฟังจากบุคคลทั่วไป มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขไร้ภัยอันตรายใดๆ เพราะแวดล้อมด้วยความรัก ความนับถือจากบุคคลที่อยู่รอบข้าง และครอบครัวจะมีความอบอุ่นมั่นคงฐานะทางเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง^{๗๐}

จากการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๕ วิเคราะห์การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
๑. องค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้																
๒. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย	✓	✓	✓					✓						✓	✓	✓
๓. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ																
๑ การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล																
๒ การให้เห็นต้นแบบและการให้เลียนแบบ			✓	✓			✓	✓	✓			✓			✓	✓
๓ การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา																
๔ การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์																
๕ การควบคุมสภาพแวดล้อม																

^{๗๐} จานงค์ ทองประเสริฐ, **หลักการครองตน**, (กรุงเทพมหานคร: สนุกอ่าน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ) วิเคราะห์การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
๑ การปลูกฝังลักษณะทางจิต ที่สำคัญ เหตุผลเชิงจริยธรรม ให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่า ส่วนตัว																
๒ หลักในการพัฒนา จริยธรรมนักเรียน มีการ ป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา						✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓		✓
๓ วิธีการพัฒนาปลูกฝัง จริยธรรมในเด็ก																

หมายเหตุ

๑ = กรมวิชาการ

๓ = โกวิท ประवालพฤษ์ และภณิดา คุสกุล

๕ = จิตรา ทองเกิด

๗ = อำนวย ทะพิงค์แก และ ชัยนธ์ วรรณะภูติ

๙ = ประสาท อิศรปริดา

๑๑ = บุญมี แท่นแก้ว

๑๓ = ดวงเดือน พันธมนวิน

๑๕ = ทิศนา แคมมณี

๒ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

๔ = อุษา ศรีจินดารัตน์

๖ = บรรเทา กิตติศักดิ์

๘ = พรชัย ภาพันธ์

๑๐ = สาโรช บัวศรี

๑๒ = สมพงษ์ จิตระดับ

๑๔ = กীরติ ศรีวิเชียร

๑๖ = ผู้วิจัย

จากตารางสรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจะกระทำไม่ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ ด้วยวิธีการสอนแต่อย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียนให้สอดคล้องตามไปด้วยนั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบด้านปัญญาหรือความรู้ องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย และ องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจิตใจ โดยเหตุผล การให้เห็นต้นแบบและการให้เลียนแบบ การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ โดยให้เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และให้เกิดการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา พร้อมทั้งวิธีการพัฒนาปลูกฝังจริยธรรมในเด็ก

๒.๓.๒ ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่ควรมีทั้งสิ้น ๑๐ ด้าน คือ^{๗๑}

๑) ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติของนักเรียนที่แสดงออกซื่อตรง ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง สังคมและผู้อื่น รวมถึงมีความละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์นี้รวมถึงความซื่อตรงต่อหน้าที่ ความสุจริตต่ออาชีพ ความซื่อตรงต่อผู้อื่น จักเป็นที่เชื่อถือ เคารพนับถือในสังคม

๒) ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง การตัดสินเรื่องราวต่างๆ โดยใช้เหตุผล มีหลักฐานชัดเจน และปราศจากความลำเอียงการปฏิบัติตนด้วยความเที่ยงตรง ไม่ตกอยู่ในอคติ

๓) ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรัก ความสงสาร และปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์มีความสุข ทั้งแสดงออกทางกาย วาจา ใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนและร่วมทั้งมีความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ด้วย

๔) ความกตัญญู กตเวทิตา หมายถึง การรู้จักสำนึกบุญคุณหรือความดีของผู้ทำประโยชน์ หรือให้ความช่วยเหลือแก่เรา เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ และตอบแทนบุญคุณต่อผู้มีบุญคุณต่อเรา

๕) การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้ถูกต้องเหมาะสมกับ จรรยา มารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

๖) ความรับผิดชอบ หมายถึง นักเรียนต้องแสดงออกด้วยการเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเอง มีความตั้งใจในการที่ปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ นักเรียนต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ครอบครัว สถาบันการศึกษาและเพื่อน

๗) ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่บุคคลที่ควรให้ด้วย กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

๘) ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจของคนในหมู่คณะในการประกอบกิจการงาน ทั้งนี้ ความสามัคคีจะเกิดได้บุคคลในหมู่คณะจะต้องเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและรู้จักการแบ่งหน้าที่ในกลุ่ม เพื่อให้งานนั้นสำเร็จบรรลุไปด้วยดี

๙) การประหยัด หมายถึง การยับยั้งระมัดระวัง การใช้สิ่งของทั้งหลาย ด้วยความพอเหมาะพอควรเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การประหยัดเวลา การประหยัดทรัพย์ การประหยัดถ้อยคำ

๑๐) ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้สติปัญญา พิจารณา ไตร่ตรอง และพิสูจน์ให้ประจักษ์ โดยไม่ต้องหลงมกมาย ไม่เป็นคนหูเบาเชื่อคนง่าย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษามหาวิทยาลัยลาวนาชาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผู้วิจัยได้อาศัยจากแนวคิดตามที่กระทรวงศึกษา ของประเทศไทยได้กำหนดคุณธรรมและจริยธรรมพื้นฐานที่ควรมี ๑๐ ประการ ประกอบกับ

^{๗๑} กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ), แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

การพิจารณาจากพฤติกรรมและปัญหาในข้างต้นของนักศึกษามหาวิทยาลัยลาวนานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเน้นถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมใน ๓ ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ

๒.๓.๓. คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

๑) ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายไว้ว่า ซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง^{๗๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้สรุปความซื่อสัตย์สุจริต เป็นรากฐานของความมั่นคงในทุกๆ ด้าน ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตจะบ่งบอกถึงมีความมึ่คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม ทำให้เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของคนทั่วไป^{๗๓}

พระครูนิวริฐธราทร กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริตหมายความว่า ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดคดทรยศไม่คดโกงและไม่หลอกลวง คนจะได้ชื่อว่ามี ความซื่อสัตย์ต้องมีความจริง ๕ ประการคือ^{๗๔}

๑) จริงต่อการงาน หมายถึง ทำอะไรทำจริงมุ่งให้งานสำเร็จเกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริงๆ

๒) จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเรียกว่า หน้าที่ ทำงานเพื่องาน ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลี่ยงบิดพลิ้ว คือ หลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ต้องเอาใจใส่หน้าที่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี

๓) จริงต่อวาจา หมายถึง การพูดความจริงไม่กลับกลอก รักษาวาจาสัตย์อย่างเคร่งครัดพูดจริงทำจริงตามที่พูด

๔) จริงต่อบุคคล หมายถึง มีความจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้องต่อมิตรและผู้ร่วมงานจริงใจต่อเจ้านายของตน เรียกว่ามีความจงรักภักดีจริงใจต่อผู้มีพระคุณมีความกตัญญูกตเวที

๕) จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติแต่ความดีจนติดเป็นนิสัย เป็นบุคคลที่ประกอบด้วยคุณธรรม คือ หิริ ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำชั่ว โอตตัปปะ ความกลัวบาปเกรงกลัวต่อความชั่ว

ธีรานุ สุนทร ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมดีงาม ตรงต่อความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๗๕}

^{๗๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๔๐๒.

^{๗๓} คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (สำนักงาน), เอกสารการวิจัยเรื่องค่านิยมเพื่อชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: กองวิจัยและแผนงานสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

^{๗๔} พระครูนิวริฐธราทร, ความซื่อสัตย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/258587>., [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๗๕} ธีรานุ สุนทร, คู่มือพัฒนาความซื่อสัตย์ของเด็กปฐมวัย, สารนิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙), หน้า ๙๘-๑๐๐.

กฤติพงศ์ บุญรงค์ ได้ให้ความหมายของ “ความซื่อสัตย์” หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงเช่นตรงต่อหน้าที่ตรงต่อคำพูดตรงต่อกฎเกณฑ์ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสมทั้งทางกายวาจาใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าและลับหลัง^{๗๖}

สมณธา แก่นกุล กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะด้านความรู้สึกรู้สึกคิดหรือระดับจิตใจของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่น ต่อวัตถุสิ่งของ เมื่อบุคคลนั้นพบปะหรือสัมผัสระดับจิตใจ มีความมั่นคงมิได้ผันแปรไปตามความต้องการของตนเองหรือของผู้อื่น และบุคคลนั้นจะไม่ยึดเอาวัตถุสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนเองมาเป็นของตน ทำตามสัญญาและระเบียบถือกฎเกณฑ์ของกลุ่มจะพูดตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะต่อต้านหรือขัดขวางผู้อื่นที่ปฏิบัตินอกเหนือกฎเกณฑ์^{๗๗}

วิเชียร ขาบุตรบุญทริก กล่าวว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การตรงต่อความเป็นจริงไม่เบี่ยงเบนหรือแกล้งพูดให้ผิดไปจากความเป็นจริง นอกจากนี้หมายถึงความจริงจังและจริงใจ^{๗๘}

อภิญา อิงอาจ ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง เป็นการกระทำหรือการแสดงออกซึ่งการประพฤติอย่างเหมาะสม ตรงต่อความเป็นจริง มีความประพฤติตรงไปตรงมาทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๗๙}

ผกา สัตยธรรม กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ลักษณะที่ตรงไม่คดไม่มีเล่ห์เหลี่ยมลับลมคมใน คนซื่อสัตย์คือ คนที่มีความจริงอยู่ในใจ มุ่งรักษาความจริงและรักษาคำมั่นสัญญา พูดว่าจะทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้นจนสำเร็จ^{๘๐}

ไซมอน (Simons) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง หมายถึง การยึดถือและปฏิบัติตามหลักความจริง มีสัจจะ ไม่โกหก ไม่หลอกลวง ไม่ลักขโมย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเอาประโยชน์ใส่ตนหรือทำลาย ทำร้ายผู้อื่นทางกาย วาจาและใจ การกระทำทางบวกคือ ความเอื้ออาทรช่วยเหลือ จริงใจกับผู้อื่นโดยทำตามที่ได้พูดไว้ การทำตามคำมั่นสัญญา^{๘๑}

^{๗๖} กฤติพงศ์ บุญรงค์, การศึกษากระบวนการบริหารจัดการ ของผู้บริหารกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้านความซื่อสัตย์: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านตากแดด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพังงา, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

^{๗๗} สมณธา แก่นกุล, ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอยะไข่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา** **มหาบัณฑิต**, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖.

^{๗๘} วิเชียร ขาบุตรบุญทริก, **จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต**, (เลย: สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๕

^{๗๙} อภิญา อิงอาจ, พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล, **วิชาการพระจอมเกล้าพระนครเหนือ**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑, (๑ มกราคม -เมษายน, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๐.

^{๘๐} ผกา สัตยธรรม, **การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน**, หน้า ๒๐.

^{๘๑} ไซมอน, Simon, T. Behavioral integrity: The perceived alignment between managers words and deeds as a research focus. *Organization Science*, 13, 18-35. อังโน ชีพวุฒิ ลิขุปลัมภยศ, การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอาชีวศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดูชะ, **คชวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, สาขาการพัฒนาศักยภาพมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗), หน้า ๖๙.

สถาพร จารัสเลิศลักษณ์ ได้ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่คดโกง ประพฤติตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเองและผู้อื่น รักษาความสัตย์สุจริต การพูดแต่ความจริง คงเส้นคงวา มีความน่าเชื่อถือ^{๘๒}

ชาญชัย อาจิณสมภาร กล่าวว่า ความซื่อสัตย์เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ หากผู้ใดได้รับการยอมรับศรัทธาอย่างจริงจังจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และยอมให้ความร่วมมือปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ดังที่ขงเบ้ง กล่าวว่า คนเราหากไร้สัจจะก็จะยืนอยู่ในหมู่คนมิได้ ตนเองรักษาสัจจะผู้อื่นจึงจะให้ความเชื่อถือ หากไร้สัจจะเสียแล้วผู้อื่นก็จะไม่เชื่อถือขงเบ้งถึงสัจจะ เมื่อออกคำสั่งไปก็ต้องปฏิบัติ ฉะนั้นจึงสามารถบัญชาการได้ตามความปรารถนา^{๘๓}

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมิ่งหมาย ชื่อดรง ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์หมายถึง การปฏิบัติตนทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ถิ่นวาจาว่าจะทำ งานสิ่งใดก็ต้องทำให้สำเร็จเป็นอย่างดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อทุกคนจนเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน^{๘๔}

จากการศึกษาความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดความหมายของความซื่อสัตย์สุจริตได้ดังตารางที่ ๒.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๖ วิเคราะห์ความหมายความซื่อสัตย์สุจริต

ความหมายซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดคดทรยศไม่คดโกงและไม่หลอกลวง	✓		✓				✓		✓		✓	✓
การยึดถือและปฏิบัติตามหลักความจริง มีสัจจะ ไม่โกหก ไม่หลอกลวง ไม่ลักขโมย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเอาประโยชน์ใส่ตนหรือทำลาย ทำร้ายผู้อื่นทางกาย วาจา และใจ ช่วยเหลือ จริงใจกับผู้อื่นโดยทำตามที่ได้พูดไว้ การทำตามคำสัญญา	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

^{๘๒} สถาพร จารัสเลิศลักษณ์, คุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้ง ๔ ด้าน ของนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, วารสารวิชาการคุณธรรมความดี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๒๔.

^{๘๓} ชาญชัย อาจิณสมภาร, ทักษะภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มัลติมีเดียฟอร์เมชั่นเทคโนโลยี, ๒๕๕๓), หน้า ๕๒.

^{๘๔} ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมิ่งหมาย ชื่อดรง, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๕) หน้า ๗.

ความหมายข้อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
ลักษณะที่ตรงไม่คดไม่มีเล่ห์เหลี่ยมลับลมคมใน คนข้อสัตย์คือ คนที่มีความจริงอยู่ในใจ มุ่งรักษาความจริงและรักษาคำมั่นสัญญา พุดว่าจะทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้นจนสำเร็จ		✓	✓									✓

หมายเหตุ

๑ = พระครูนิวาสธรรมขันธ์	๒ = อริราช สุนทร
๓ = กฤติพงศ์ บุญรอด	๔ = สุมณฑา แก่นกุล
๕ = วิเชียร ชาบุตรบุญทริก	๖ = อภิญา อิงอาจ
๗ = ผกา สัตยธรรม	๘ = ไชมอน (Simons)
๙ = สถาพร จำรัสเลิศลักษณ์	๑๐ = ชาญชัย อาจิณสมาจาร
๑๑ = ชวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมายข้อตรง	๑๒ = ผู้วิจัย

จากตารางสรุปได้ว่า ความข้อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและจริงใจไม่คิดคดทรยศไม่คดโกงและไม่หลอกลวง หรือทำลายทำร้ายผู้อื่นทางกาย วาจาและใจ จริงใจกับผู้อื่นโดยทำตามที่ได้พูดไว้ การทำตามคำมั่นสัญญาคนที่มีความจริงอยู่ในใจ มุ่งรักษาความจริงและรักษาคำมั่นสัญญา พุดว่าจะทำสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้นจนสำเร็จ

๒) ความสำคัญของความข้อสัตย์สุจริต

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่จะทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของความข้อสัตย์สุจริต ไว้ดังนี้ ความสุจริต ความมุ่งมั่นในประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะเกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ได้ด้วยสติปัญญา สติ คือ ความระลึกรู้ ปัญญา คือ ความรู้ชัด ที่เกิดขึ้นจากความฉลาด สามารถคิดพิจารณาได้อย่างถูกต้องแยกแยะคาย ดังนั้น ความสุจริตและมุ่งมั่นจะยั่งยืนอยู่ได้ด้วย สติปัญญา หมายความว่า เมื่อบุคคลผู้มีสติรู้ตัวมีปัญญารู้ชัดในคุณค่าของความสุจริต และสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริตแล้ว ก็จะเป็นความนิยม เชื่อมมั่น พึงพอใจในความดี การกระทำดี ความมั่นใจพึงพอใจนั้นจะเป็นเครื่องหนุนประคองความสุจริต พร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะทำให้คงอยู่ตลอดไปไม่เสื่อมคลาย^{๘๕} การประพฤติตนอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง เช่นตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อคำพูด ตรงต่อกฎเกณฑ์ ปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสม ทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น^{๘๖}

^{๘๕} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม, (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔.

^{๘๖} กฤติพงศ์ บุญรงค์, “การศึกษากระบวนการบริหารจัดการ ของผู้บริหารกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้านความข้อสัตย์: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านตากแดด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพังงา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความซื่อสัตย์ ไว้ว่า บุคคลที่จะประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นที่นาเคารพนับถือเป็นตัวอย่างจะต้องกำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า ขรวาสธรรม ๔ ประการ คือ ๑) สัจจะ หมายถึง ความซื่อตรง ความจริง ๒) ทมะ หมายถึง การฝึกตน ๓) ขันติ หมายถึง ความอดทน และ ๔) จาคะ หมายถึง การเสียสละ^{๘๗}

พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ ได้อธิบายความสำคัญของความซื่อสัตย์ ไว้ว่า ความซื่อสัตย์เป็นข้อหนึ่งในศีล ๕ อันเป็นเครื่องมือที่จะทำให้บุคคลที่อยู่ในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขเพราะศีลคือ ความปกติ ดังนั้นคนทุกคนจะต้องพูดกันด้วยความตรงไปตรงมา มีความจริงใจต่อกันถ้าใครโกหกหลอกลวงก็ผิดปกติไป ฉะนั้นเพื่อรักษาความปกติไว้ ศีลข้อที่ ๔ จึงขึ้นชื่อว่าคนจะต้องไม่พูดเท็จ คือมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน หากบุคคลไม่รักษาความซื่อสัตย์สังคม ประเทศชาติ ก็จะไม่สงบสุขมีแต่ความหวาดระแวงกัน นอกจากนี้ยังส่งผลเสียต่อตนเอง คือทำให้เกิดโรคความจำเสื่อมผู้ที่โกหกมากๆ เข้าลงท้ายแม้กระทั่งตัวเองก็หลงลืมว่า เรื่องที่ตนพูดนั้นเป็นเรื่องจริงหรือโกหก^{๘๘}

อมรรัตน์ เทพกำปนาท กล่าวว่า “ความซื่อสัตย์” เป็นคุณธรรมที่จำเป็นต่อทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นความซื่อสัตย์ในระดับไหนก็ตาม จะต้องมีการปลูกฝังหรือสอนเยาวชนรุ่นหลังให้ประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมข้อนี้เมื่อใด สังคมก็จะวุ่นวายไม่สงบ คนจะเอาไรต์เอาเปรียบกันและเห็นแก่ตัวมากขึ้น จนก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย^{๘๙}

จากการศึกษาความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตได้ดังตารางที่ ๒.๗ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๗ วิเคราะห์ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต

ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕
เมื่อบุคคลผู้มีสติรู้ตัวมีปัญหา รู้ชัดในคุณค่าของความสุจริต และสร้างสรรค์ความเจริญบนพื้นฐานของความสุจริตแล้ว ก็จะเกิดเป็นความนิยม เชื่อมั่น พึงพอใจในความดี การกระทำดี ความมั่นใจพึงพอใจนั้นจะเป็นเครื่องหนุนประคองความสุจริต พร้อมทั้งมุ่งมั่นที่จะทำให้คงอยู่ตลอดไปไม่เสื่อมคลาย	✓				✓
บุคคลที่จะประสบความสำเร็จ เป็นที่นาเคารพนับถือจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า ขรวาสธรรม ๔ ประการ คือ ๑. สัจจะ ความซื่อตรง ความจริง ๒. ทมะ การฝึกตน ๓. ขันติ ความอดทน และ ๔. จาคะ การเสียสละ		✓			✓

^{๘๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมบุญชีวิต. พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบรรจรงสนธิ และสหปฏิบัติฯ, ๒๕๕๖), หน้า ๖๓.

^{๘๘} พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, *มงคลชีวิต ฉบับท้าวหน้า*, (คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม วุฒิสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖ – ๘๐.

^{๘๙} อมรรัตน์ เทพกำปนาท, *คุณธรรมจริยธรรม*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.culture.go.th>. [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕
หากบุคคลไม่รักษาความซื่อสัตย์สังคม ประเทศชาติก็จะไม่สงบสุขมีแต่ความหวาดระแวงกัน นอกจากนี้ยังส่งผลเสียต่อตนเอง คือทำให้เกิดโรคความจำเสื่อมผู้ที่โกหกมากๆ เข้าลงท้ายแม้กระทั่งตัวเองก็หลงลืมว่า เรื่องที่ตนพูดนั้นเป็นเรื่องจริงหรือโกหก			✓	✓	✓

หมายเหตุ

- ๑ = พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
- ๒ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
- ๓ = พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ
- ๔ = อมรรัตน์ เทพกำปนาท
- ๕ = ผู้วิจัย

จากตารางสรุปได้ว่า ความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต เป็นความมุ่งมั่นในประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นและยั่งยืนอยู่ได้ด้วยสติปัญญา สติ คือความระลึกรู้ ปัญญา คือ ความรู้ชัด หากบุคคลไม่รักษาความซื่อสัตย์สังคม ประเทศชาติก็จะไม่สงบสุขมีแต่ความหวาดระแวงกัน นอกจากนี้ยังส่งผลเสียต่อตนเอง คือทำให้เกิดโรคความจำเสื่อมผู้ที่โกหกมากๆ เข้าลงท้ายแม้กระทั่งตัวเองก็หลงลืมว่า เรื่องที่ตนพูดนั้นเป็นเรื่องจริงหรือโกหก

๓) ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต

กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ ได้สรุปผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมาย ความถูกต้องอันดีงามและมีพฤติกรรม ดังนี้^{๙๐}

- ๑ ซื่อตรงต่อเวลา
- ๒ ซื่อตรงต่องานของตัวเองที่กำหนดไว้
- ๓ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง
- ๔ ซื่อตรงต่อคุณธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ
- ๕ ซื่อตรงต่อการนัดหมาย
- ๖ ซื่อตรงต่อการให้สัญญา
- ๗ ซื่อตรงต่อคำสั่งของครู
- ๘ ซื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
- ๙ ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น
- ๑๐ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น รู้จักแบ่งงานให้สมาชิกในกลุ่ม ไม่ก้าวร้าวงาน

ของผู้อื่น

^{๙๐} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

- ๑๑ ชื่อตรงต่อระเบียบแบบแผนประเพณี
- ๑๒ ชื่อตรงต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสังคม
- ๑๓ ชื่อตรงต่องานที่หมู่คณะมอบหมาย
- ๑๔ ชื่อตรงต่อข้อมูลปัจจุบันโดยรู้จักจำแนกระหว่างข้อมูลและค่าประเมินของผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

๑๕ มีความยุติธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา ได้วิเคราะห์โครงสร้างของความซื่อสัตย์ว่า แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ^{๙๑}

๑. ความซื่อตรงต่อตนเอง คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

- ๑.๑ ไม่สับปลับกลับกลอก
- ๑.๒ ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๑.๓ มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
- ๑.๔ ไม่คดโกงมีความตั้งใจจริง
- ๑.๕ ประพฤติตรงตามที่พูดและคิด

๒. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

- ๒.๑ ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว
- ๒.๒ ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

๓. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อตรงต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อ ผู้มีพระคุณ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ

- ๓.๑ ประพฤติตรงไปตรงมาไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- ๓.๒ ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
- ๓.๓ ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
- ๓.๔ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น

๔. ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ

- ๔.๑ ร่วมมือร่วมใจงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- ๔.๒ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนหรือเอาดีเข้าตน

ผกา สัตยธรรม ได้จำแนกประเภทของความซื่อสัตย์ออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่^{๙๒}

- ๑) ซื่อสัตย์ต่อตนเอง
- ๒) ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น
- ๓) ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่
- ๔) ซื่อสัตย์ต่อประเทศชาติ

^{๙๑} กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา, ชุดการสอนปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่อง **ความรับผิดชอบ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๙ – ๑๓๑.

^{๙๒} ผกา สัตยธรรม, **การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน**, หน้า ๒๑.

รลิตา กุลแกลง ได้อธิบายลักษณะของความซื่อสัตย์ ไว้ว่า บุคคลที่มีความซื่อสัตย์จะมีลักษณะดังนี้^{๙๓}

- ๑) มีความซื่อตรง
- ๒) มีความนับถือตนเอง
- ๓) ไม่หลอกลวงตนเอง
- ๔) เป็นผู้ที่มีความละเอียดต่อการกระทำผิด
- ๕) ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
- ๖) ไม่ลักขโมย
- ๗) ประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ๘) รับผิดชอบต่อหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย
- ๙) รักษากฎระเบียบของสังคมและหน่วยงาน
- ๑๐) ไม่กระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมและสังคม

บุรชัย ศิริมหาสาคร ได้อธิบายลักษณะของความซื่อสัตย์ไว้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ชาวไทย ๔ ประการ คือ^{๙๔}

- ๑) การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
- ๒) รู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์
- ๓) การอดทนอดกลั้น และอดออมที่ไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
- ๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ทวี บุญเกตุ ได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๙๕}

- ๑) ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตตัปปะ รู้จักละอายตนเอง ไม่กล้ากระทำในสิ่งที่เชื่อว่าจะไม่สุจริต แม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น เป็นการทำตามคำพูด โดยไม่เหลวไหล
- ๒) ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เทียงธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ
- ๓) ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง เป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อนจะมีความปรารถนาดีต่อเพื่อน ไม่คดโกง หรือคิดทรยศหักหลังเพื่อน

^{๙๓} รลิตา กุลแกลง, “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความซื่อสัตย์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์กรักษ์ จังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

^{๙๔} บุรชัย ศิริมหาสาคร, เทคนิคการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพ้อยท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕๕ – ๕๖.

^{๙๕} ทวี บุญเกตุ, ฟอสตอนลูก, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เฟื่องนคร, ๒๕๕๕), หน้า ๔๙ – ๕๐.

บุญศักดิ์ แสงระวี อธิบายถึง ลักษณะของผู้ที่มีความซื่อสัตย์จะมีพฤติกรรมปรากฏอยู่ ๓ ประการ ได้แก่^{๙๖}

๑) ความมีสำนึก คือ การแสดงออกที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการนึกคิดกับการพูด และการกระทำ เช่น พูดและทำตรงกับที่คิด คิดอย่างไรพูดและทำอย่างนั้น ไม่เรรวน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาและเคยพูดไว้อย่างไรครั้งต่อไปก็พูดอย่างนั้น

๒) ความจริงใจ คือ การแสดงออกใดๆ ต่อบุคคลอื่นด้วยความรู้สึกแบบตรงไปตรงมา ไม่หวาดระแวงจนไม่อาจมอบความรู้สึกดีๆ ต่อบุคคลอื่นได้หรือทำให้การแสดงออกและการกระทำ เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง

๓) ความน่าไว้วางใจหรือน่าเชื่อถือ คือการกระทำตนให้เป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจของบุคคลอื่นเสมอๆ

จากการศึกษาประเภทของความซื่อสัตย์สุจริตจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดประเภทของความซื่อสัตย์สุจริตได้ดังตารางที่ ๒.๘ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๘ วิเคราะห์ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต

ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
บุคคลที่มีความซื่อสัตย์จะมีลักษณะดังนี้								
๑ ซื่อตรงต่อเวลา								
๒ ซื่อตรงต่องานของตัวเองที่กำหนดไว้								
๓ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง								
๔ ซื่อตรงต่อคุณธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ								
๕ ซื่อตรงต่อการนัดหมาย	✓	✓	✓	✓				✓
๖ ซื่อตรงต่อการให้สัญญา								
๗ ซื่อตรงต่อคำสั่งของครู								
๘ ซื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน								
๙ ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น								
๑๐ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานของผู้อื่น รู้จักแบ่งงานให้สมาชิกในกลุ่ม ไม่ก้าวก่ายงานของผู้อื่น								
๑ ความซื่อตรงต่อตนเอง								
๒ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน	✓	✓	✓	✓		✓		✓
๓ ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล								
๔ ความซื่อสัตย์ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ								

^{๙๖} บุญศักดิ์ แสงระวี, ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๙.

ประเภทของความซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
๑ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง								
๒ รู้จักข่มใจตนเอง				✓				✓
๓ การอดทนอดกลั้น และอดออม								
๔ การรู้จักละวางความชั่ว								
๑ ความมีสัจจะ								
๒ ความจริงใจ					✓		✓	✓
๓ ความน่าไว้วางใจหรือน่าเชื่อถือ								

หมายเหตุ

- ๑ = กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ
 ๒ = กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา
 ๓ = ผกา สัตยธรรม
 ๔ = รลิตา กุลแกลง
 ๕ = บุรชัย ศิริมหาสาร
 ๖ = ทวี บุญเกตุ
 ๗ = บุญศักดิ์ แสงระวี
 ๘ = ผู้วิจัย

จากตารางจึงสรุปประเภทของความซื่อสัตย์สุจริตได้ว่า ความซื่อสัตย์ประกอบด้วย ซื่อตรง ต่อเวลา ซื่อตรงต่องานของตัวเองที่กำหนดไว้ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของ ตนเอง ซื่อตรงต่อคุณธรรมที่ยึดถือปฏิบัติ ซื่อตรงต่อการนัดหมาย ซื่อตรงต่อการให้สัญญา ซื่อตรงต่อ คำสั่งของครู ซื่อตรงต่อระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ซื่อตรงต่อทรัพย์สินของผู้อื่น ซื่อตรงต่อหน้าที่ การงานของผู้อื่น รู้จักแบ่งงานให้สมาชิกในกลุ่ม ไม่ก้าวก่ายงานของผู้อื่น นอกจากนี้ยังประกอบด้วย หลักแห่งการรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเอง รู้จักข่มใจตนเอง การอดทนอดกลั้นและอดออม และการรู้จักละวางความชั่ว

๔) หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต

๑. ขรราวาสธรรม หมายถึง ธรรมะของขรราวาส หรือ ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน ผู้ครองเรือน บางทีเรียกว่า คฤหัสถ์ หมายถึง บุคคลที่มีใช้นักบวชหรือพระสงฆ์ที่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น ขาวนา ชาวไร่ พ่อค้า ข้าราชการ นักศึกษา เป็นต้น ประกอบด้วย^{๙๗}

๑) สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำอะไรก็ให้เป็นที่ยึดถือไว้วางใจได้ เพราะเป็นผู้มีความจริงใจ รักษาคำพูด ไม่โลเลเพราะผู้ยึดมั่น ในสัจจะย่อมสามารถจะปฏิบัติหน้าที่อย่างได้ผลทันเวลาและประสบความสำเร็จได้

^{๙๗} ุรยละเอียดใน, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

๒) ทมะ ผีกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัวและแก้ไขปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดีงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ เป็นธรรมที่มุ่งเน้นให้ใช้สติใคร่ครวญและไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนที่จะกระทำการใดๆ โดยต้องคำนึงอยู่เสมอว่ามีประโยชน์มากกว่าโทษหรือมีดีมากกว่าชั่วจึงจะกระทำ โดยเฉพาะการเอาชนะความโกรธ เพราะเมื่อความโกรธเกิดขึ้นย่อมส่งผลให้จิตใจขุ่นมัว ผิวพรรณเศร้าหมองเป็นเหตุให้เกิดผลเสียแก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้เพราะผู้โกรธย่อมไม่รู้ธรรมไม่รู้จักรู้จักผิดชอบชั่วดี สามารถฆ่าได้แม้กระทั่งบิดามารดาของตนผู้ที่ถูกความโกรธเข้าครอบงำย่อมเสียทรัพย์สินเสื่อมลาภหาที่พึ่งพิงได้ยากไร้ญาติขาดมิตร ทมะ ทำให้คนเราอยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคมอย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันโดยง่ายและรู้จักหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งหลายได้ เพราะรู้จักใช้สติเข้าข่มไม่หุนหันวู่วามโดยง่าย

๓) ขันติ อุตทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อุตทน ไม่หวั่นไหวมั่นในจุดหมายไม่ท้อถอย ทำให้หลีกเลี่ยงจากความเสื่อมจากเหตุต่างๆ เพราะมีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคงอุตทน อุดกถัน ไม่มัวเมากับสิ่งเย้ายวนต่างๆ เป็นหลักประกันในการสร้างฐานะและชีวิตตนเองการอดทนดังกล่าวเป็นความอดทนเพราะเกิดจากสิ่งเย้ายวนใจที่ได้พบเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรสและได้สัมผัส

๔) จาคะ เสียสละ คือ การบริจาคหรือความเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมถึงการละจากกิเลสทำให้เป็นผู้มีความใจกว้าง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น ในระดับโลกียะเป็นการเสียสละ การให้ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ทั้งในแง่วัตถุและสิ่งที่เป็นนามธรรม ส่วนในระดับโลกุตระเป็นการสละในความยึดมั่นถือมั่น ความไม่ดีต่างๆ ที่อยู่ในจิตใจ เมื่อรู้จักการเป็นผู้ให้ ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น นั้นหมายความว่าเกิดความสามัคคีกันไม่ชิงดีชิงเด่นกัน เพราะทุกคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ สังคมจะมีความสุขธรรมะ ดังนั้นความเสียสละจึงมี ๒ นัยด้วยกัน

๔.๑ การเสียสละวัตถุสิ่งของ ได้แก่ ทรัพย์สินสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยไม่เกินกำลังความสามารถของตน

๔.๒ การเสียสละสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น สละกิเลส สละความเห็นแก่ตัว สละอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ดีต่างๆ ซึ่งการฝึกฝนให้มีจาคะย่อมทำให้จิตใจคลายความยึดมั่นถือมั่น และมีความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำให้มีความสุขด้วยใจของตนเอง มีจิตที่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อสิ่งอื่นใดมีความสุขได้แม้จะต้องสูญเสียอะไรบางสิ่งไป

หลักฆราวาสธรรม ๔ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความสงบสุขในสังคม หากคนในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว ย่อมอำนวยคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ปฏิบัติตามทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า ก่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์มีความราบรื่นในการดำเนินชีวิต และยังทำให้องค์กรต่างๆ ตลอดจนสังคมเกิดความสงบเรียบร้อยและยังพบว่าหลักพุทธธรรมในข้อนี้ยังสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายทำงานได้สำเร็จจุล่งตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

๒. ทศพิธราชธรรม ที่ว่าด้วย อาชวะ ความเป็นผู้ซื่อตรง คำว่า อาชวะ แปลว่า ความเป็นผู้ซื่อตรง ตรงในทางที่ดี สุจริตต่อหน้าที่การงานของตน ต่อมิตรสหาย ต่อองค์กรหรือหลักการของตน อาทิ เป็นคนไทยก็ต้องซื่อตรงต่อชาติ พระศาสนาและพระมหากษัตริย์ ความซื่อตรงแบ่งออกเป็น ๖ ประการ อธิบายได้ ดังนี้

๒.๑ ตรงต่อบุคคล คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะไม่เนรคุณผู้มีพระคุณ และไม่เป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก

๒.๒ ตรงต่อเวลา คือ จะนัดหมายกับใคร หรือจะทำงานสิ่งใดก็ให้ตรงเวลาที่กำหนดไว้ และไม่เอาเวลาราชการไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว

๒.๓ ตรงต่อวาจา คือ เมื่อได้รับปากกับใครว่าจะทำสิ่งที่ดีและสุจริต จะไม่ทำสิ่งที่ไม่ดีและทุจริต ก็ให้กระทำตามที่ได้ลั่นวาจาไว้

๒.๔ ตรงต่อหน้าที่ คือ ซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่อหน้าที่การงานของตน ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ละทิ้งหน้าที่และปัดความรับผิดชอบ

๒.๕ ตรงต่อธรรมะ คือ การยึดมั่นในหลักคุณธรรม และบูชาความถูกต้อง ความยุติธรรม ความชอบธรรมไว้เหนือสิ่งอื่นใด

๒.๖ ตรงต่อตนเอง คือ การไม่โกหกตนเอง ซื่อสัตย์สุจริตต่ออุดมการณ์ของตน ไม่ฝืนใจทำในสิ่งที่ไม่ใช่ปณิธานของตนเอง

อาชวธรรม จึงเป็นหลักธรรมสำคัญในการปกครอง เพราะคนอยู่รวมกันเป็นหมวดหมู่ถ้าผู้นำปฏิบัติตนไม่ซื่อตรงไม่ซื่อสัตย์ จะเป็นบ่อเกิดแห่งความประพฤติทุจริตคิดมิชอบและก่อให้เกิดความหวาดระแวง ถ้าประพฤติตรงและปฏิบัติตรงต่อกันมีความจริงใจต่อกันและกันแล้ว ก็จะไม่ก่อให้เกิดความไว้วางใจยอมรับนับถือและสมัคสมานสามัคคีก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์ เพราะประพฤติผิดปฏิบัติผิด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแสดงอรรถาธิบายขยายความ คำว่าอาชวะในพระราชนิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท” ตอนหนึ่งว่า “พระมหากษัตริย์จะต้องมีพระอัธยาศัยประกอบด้วยความเที่ยงตรงต่อประชาชนโดยทั่วไป ไม่ทรงคิดลงหรือประทุษร้ายผู้ใด” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยความซื่อตรงทรงยึดมั่นอยู่ในหลักแห่งอาชวธรรมโดยไม่ทรงเอนเอียงเปลี่ยนแปลงไป พระองค์ทรงโดดเด่นเป็นสง่าประทับอยู่ในดวงหทัยของพสกนิกรชาวไทยตลอดมา ก็เพราะทรงมีพระราชอัธยาศัยซื่อตรงทรงสัตย์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจเสมอกันหมดไม่ทรงเอนเอียงหรือหนักไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นจังหวัดใด ภาคไหนหรือนับถือศาสนาอะไรก็ตาม^{๙๘}

๓. สุจริต ๓ ประการ ดังนี้คือ^{๙๙}

๑ กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย

๒ วาจาสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา

๓ มโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ

^{๙๘} สโรจน์ กาลศิริศิลป์, บทความทางพุทธศาสนา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www1.onab.go.th/index.php>, [๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๐].

^{๙๙} ดุรายละเอียดใน, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

๑) กายสุจริต เป็นการทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยกาย ละเว้นการบีบคั้น เบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กันไม่แย่งชิงลักขโมยหรือเอาเปรียบ แต่เคารพสิทธิในทรัพย์สินของกันและกันไม่ประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงของผู้อื่น ไม่ข่มเหง จิตใจ หรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกัน

๒) วาจาสุจริต เป็นการทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจาละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวงกล่าวแต่คำสัตย์ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใดๆ ไม่พูด ส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่ส่งเสริมสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบคายสกปรก เสียดหา พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวลควรฟัง รวมถึงละเว้นจากการพูดเหลวไหลเพื่อเจ้า พูดแต่คำจริง มี เหตุมีผล มีสารประโยชน์ และถูกกาลเทศะ

๓) มโนสุจริต เป็นการทำสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ ไม่ละโมภไม่เพ่งเล็งคิด หาทางเอาแต่จะได้ คิดที่จะให้ คิดเสียสละ ทำใจให้ผ่องแผ้วว่างขวาง ไม่คิดร้ายมุ่งเบียดเบียน หรือ เพ่งมองในแง่ที่จะทำลาย แต่ตั้งความปรารถนาดี แผ่เมตtri มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่กัน มีความเห็น ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ เข้าใจในหลักกรรมว่าทำดีมีผลดีทำชั่วมีผลชั่วรู้เท่าทันความจริงที่เป็นธรรมดา ของโลกและชีวิต

จากการศึกษาหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตจากนักวิชาการ สามารถนำมา วิเคราะห์แนวคิดหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตได้ดังตารางที่ ๒.๙ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๙ วิเคราะห์หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต

หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต	๑	๒	๓	๔
ขรवासธรรม หมายถึง ธรรมะของขรवास สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง ซื่อสัตย์ ทมะ ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ ขันติ อุตทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร จาคะ เสียสละ คือ การบริจาคหรือความเสียสละ	✓			✓
อาชวะ ความเป็นผู้ซื่อตรง ตรงต่อบุคคล คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลา คือ จะนัดหมายกับใคร ตรงต่อวาจา คือ เมื่อได้รับปากกับใครว่าจะทำสิ่งที่ดีและสุจริต ตรงต่อหน้าที่ คือ ซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจต่อหน้าที่การงานของตน ตรงต่อธรรมะ คือ การยึดมั่นในหลักคุณธรรม ตรงต่อตนเอง คือ การไม่โกหกตนเอง		✓		✓
สุจริต ๓ ประการ ดังนี้คือ ๑ กายสุจริต เป็นความสุจริตทางกาย ๒ วาจาสุจริต เป็นความสุจริตทางวาจา ๓ มโนสุจริต เป็นความสุจริตทางใจ			✓	✓

หมายเหตุ

๑ = ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

๒ = สารโจน์ กาลศิริศิลป์

๓ = ผู้วิจัย

จากตารางจึงสรุปหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตได้แก่ ขรรษาธรรม หมายถึง ธรรมะของขรรษา อันประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ และนอกจากนี้ยังมีหลักแห่งทศพิศราชธรรมคืออาชวะธรรม ความเป็นผู้ซื่อตรง อันประกอบด้วย ตรงต่อบุคคล ตรงต่อเวลา ตรงต่อวาจา ตรงต่อหน้าที่ ตรงต่อธรรมะ และตรงต่อตนเอง

๒.๓.๔. คุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย

๑) ความหมายของความมีระเบียบวินัย

สังคมมนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้นเนื่องมาจากความมีระเบียบวินัยในสังคมซึ่งบุคคลทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามสังคมกำหนดขึ้น ถ้าสังคมขาดระเบียบวินัยอาจเกิดความสับสนวุ่นวายได้ ฉะนั้นการสร้างระเบียบวินัยในสังคมจึงจำเป็นต้องวางรากฐานให้กับสมาชิกในสังคมตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดประสิทธิภาพ การให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในเรื่องระเบียบวินัยจึงเป็นช่วยสำคัญอย่างยิ่งที่จะให้เด็กซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมและเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตเรียนรู้แนวทางในการปฏิบัติตาม^{๑๐๐} ความมีวินัย หมายถึง ระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ เช่น วินัยทหาร ทหารต้องยึดมั่นในวินัย^{๑๐๑} การยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม ซึ่งผู้ที่มีวินัยคือผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขตกฎระเบียบ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อความสุขในชีวิตของตนและความมีระเบียบวินัยของสังคม^{๑๐๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝน ควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดั่งามเจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม^{๑๐๓}

^{๑๐๐} ณรงค์ สายพิมทอง, การศึกษาพฤติกรรมกระทำความผิดวินัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

^{๑๐๑} ราชบัณฑิตสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**, หน้า ๑๑๒๑.

^{๑๐๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๗).

^{๑๐๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์** (ชำระ-เพิ่มเติมช่วงที่ ๑/ยุติ), หน้า ๓๗๑.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ให้ความหมายว่า ความมีวินัยหมายถึง ความเต็มใจปฏิบัติตามกฎข้อระเบียบข้อบังคับของหมู่คณะที่กำหนดไว้ดีแล้ว เพื่อประโยชน์คือเพื่อความสงบเรียบร้อยของตนเองและหมู่คณะ เพื่อปกป้องคุ้มครองตนเองมิให้ทำความผิด ความชั่ว มิให้เกิดความกระทบกระทั่งกันและกัน และเพื่อความยอมรับและเลื่อมใสของมหาชน^{๑๐๔}

วัฒนา สุวรรณไตรย์ และประยูร บุญใช้ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วินัย” หมายถึง ระเบียบ ข้อบังคับหรือแนวปฏิบัติที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เป็นลักษณะให้คนปฏิบัติและควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^{๑๐๕}

ประเทิน มหาจันทร์ ได้กล่าวว่า วินัย หมายถึงการบังคับตนเองให้อยู่ในระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายและประเพณีอันดีงาม^{๑๐๖}

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ และศศิกาญจน์ ทวิสวรรณ ได้ให้ความหมายว่า ความมีวินัยหมายถึง คุณลักษณะที่แสดงถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย ค่านิยมที่ดี ตลอดจนจารีตประเพณีของสังคม รู้จักและปฏิบัติตามสิทธิ และหน้าที่ของตน เคารพกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น^{๑๐๗}

สมสุดา ผู้พัฒน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความมีวินัยหมายถึง นิสัยใฝ่ทำดีที่สถานศึกษา เอกชน พัง ฝึก ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนจนเป็นนิสัย ก็คือนิสัยมีวินัย คือ มีปรกติปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาและของสังคม ความมีวินัยที่ต้องฝึกมี ๔ เรื่อง คือ วินัยความสะอาด วินัยการเรียนรู้ วินัยการแต่งกาย และวินัยตรงต่อเวลา^{๑๐๘}

โกศล มีคุณ กล่าวว่า วินัย เป็นความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบนั้นๆ เห็นว่า การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ นั้น มีประโยชน์ทั้งตนเองและสังคมโดยรวม มิใช่ปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์เพราะกลัวถูกลงโทษ กลัวถูกตำหนิตყน กลัวถูกคนมอง แต่สิ่งที่บังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์และระเบียบคือ จิตใจของผู้กระทำเองไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลังผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า “เป็นวินัยในตนเอง”^{๑๐๙}

^{๑๐๔} พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), **ศาสตร์และศิลป์แห่งความเป็นครู**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๑.

^{๑๐๕} วัฒนา สุวรรณไตรย์, (ผศ.ดร.). และประยูร บุญใช้. (ผศ.ดร.), **การพัฒนา รูปแบบกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร ๕ ปี), รายงานการวิจัย**, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม: สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), หน้า ๕๔.

^{๑๐๖} ประเทิน มหาจันทร์, **เลี้ยงลูกถูกวิธี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โรงเรียนสตรีเอนติศึกษา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๔.

^{๑๐๗} สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ และ ศศิกาญจน์ ทวิสวรรณ, **การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ: กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม,กรมการศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๑๐๘} สมสุดา ผู้พัฒน์, **คู่มือระบบพัฒนาศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓.

^{๑๐๙} โกศล มีคุณ, **การวัดจริยธรรม**, (ราชบุรี: เอกสารประกอบการสอน วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๕๒), หน้า ๖๑.

ภิญโญ สาร กล่าวว่า วินัยหมายถึง ระเบียบข้อบังคับที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติ^{๑๑๐}

ฉันทนา ภาคบงกช ได้ให้ความหมายของคำว่าวินัย ดังต่อไปนี้^{๑๑๑}

๑) การมีวินัย โดยมองเชิงพฤติกรรมการกระทำ การมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตนให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ แบบแผน ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒) การมีวินัย โดยมองเชิงความรู้สึกนึกคิด จิตใจ การมีวินัย หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความสำนึก และจิตวิญญาณที่มีอยู่ภายในตัวบุคคลเป็นเครื่องกำกับให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตามวินัย

๓) การมีวินัย โดยมองเชิงจิตใจและพฤติกรรม การมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะโดยรวมของบุคคลที่แสดงออกด้วยใจหรือความรู้สึก ความคิด การตัดสินใจและเลือกกระทำตามวินัย ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ด้วยความสมัครใจ เพื่อแก้ปัญหาของส่วนตนและส่วนรวมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

๔) การมีวินัย โดยมองเชิงสัมพันธ์กับจริยธรรม การมีวินัย หมายถึง จริยธรรมที่กำกับความประพฤติที่สังคมยอมรับการพัฒนาการเสริมสร้างวินัยนักเรียน นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพราะวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคม ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนในฐานะที่เป็นบ้านหลังที่สองต้องแนะนำแนวทางให้นักเรียนสามารถประพฤติตนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวินัยในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดสำหรับมนุษย์ เพราะถ้าตัวเราเองมีวินัยแล้ววินัยด้านอื่นๆ ก็จะตามมา

พยุงค์ดี สนเทศ กล่าวว่า ระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม ครูจะต้องปลูกฝังให้นักเรียนตั้งแต่การแต่งกายอย่างเป็นระเบียบ รักษาความสะอาดของสถานที่เรียน อุปกรณ์ เชื้อเพลิง คำสั่งระเบียบที่โรงเรียนกำหนด รู้จัดการเข้าแถวการเดินใช้วาจาอย่างสุภาพเรียบร้อย รู้จักควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้อยู่ในกรอบที่ตั้งงาม ถึงแม้จะได้รับการช่วยเหลือจากสิ่งเร้าภายนอกต่างๆ^{๑๑๒}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวว่า วินัย หมายถึง มาตรการที่สร้างขึ้นเพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และเป็นการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ซึ่งมักจะเรียกคำว่าวินัยกับระเบียบควบคู่กันว่า “ระเบียบวินัย”^{๑๑๓}

^{๑๑๐} ภิญโญ สาร, **หลักการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๙.

^{๑๑๑} ฉันทนา ภาคบงกช, **คู่มือการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๕๒), หน้า ๗๐.

^{๑๑๒} พยุงค์ดี สนเทศ, **การใช้จิตพิสัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียน, สารพัฒนาหลักสูตร**, (มกราคม ๒๕๕๐), ๑๕(๑๐).๒๗.

^{๑๑๓} พนัส หันนาคินทร์, **หลักการบริหารโรงเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙๒.

จากการศึกษาความหมายของควมมีระเบียบวินัยจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดความหมายของควมมีระเบียบวินัยได้ดังตารางที่ ๒.๑๐ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ วิเคราะห์ความหมายของควมมีระเบียบวินัย

ความหมายของควมมีระเบียบวินัย	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝน ควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดั่งงามเจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม	✓		✓	✓		✓		✓	✓			✓
เพื่อประโยชน์คือเพื่อความสงบเรียบร้อยของตนเอง และหมู่คณะ เพื่อปกป้องคุ้มครองตนเองมิให้ทำความผิด ความชั่ว มิให้เกิดความกระทบกระทั่งกัน และกัน และเพื่อความยอมรับและเลื่อมใสของมหาชน	✓	✓			✓			✓	✓		✓	✓
คุณลักษณะที่แสดงถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย				✓					✓	✓	✓	✓
การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม			✓		✓		✓			✓		✓

หมายเหตุ

๑ = พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)	๒ = พระภวนาวีรยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว)
๓ = วัฒนา สุวรรณไตรย์ และประยูร บุญใช้	
๔ = สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ และศศิกาญจน์ ทวิสวรรณ	
๕ = สมสุตา ผู้พัฒน์	๖ = โกศล มีคุณ
๗ = ภิญโญ สาร	๘ = ประเทิน มหาจันทร์
๙ = ฉันทนา ภาคบงกช	๑๐ = พยุงศักดิ์ สนเทศ
๑๑ = พันธ์ หันนาคินทร์	๑๒ = ผู้วิจัย

จากตารางจึงสรุปความหมายของควมมีระเบียบวินัยได้ว่า เป็นระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝน อีกทั้งยังจัดเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ การยอมรับ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับกฎหมาย การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับจรรยาบรรณ และศีลธรรม ของบุคคลให้มีชีวิตที่ดั่งงามเจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม

๒) ประเภทของความมีระเบียบวินัย

พนัส หันนาคินทร์ ได้กล่าวถึงประเภทของวินัยที่ใช้ในโรงเรียนดังต่อไปนี้^{๑๑๔}

๑) วินัยเฉียบขาดแบบทหาร (Absolute authority) ความคิดประเภทนี้ถือว่านักเรียนยังเป็นเด็กไม่มีความคิดรู้จักผิดชอบชั่วดี ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งและระเบียบที่ครูในโรงเรียนได้วางไว้ใครละเมิดย่อมจะได้รับโทษ วินัยแบบนี้คือการใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียนทำดีเพราะกลัวจะถูกลงโทษ นักเรียนจึงกลายเป็นเครื่องจักรที่ทำตามแบบแผนโดยไม่ต้องคิด ผู้ที่เห็นกับวินัยนี้มักอ้างว่า เมื่อนักเรียนกระทำผิดจนชินแล้วต่อไปภายหน้าก็จะติดเป็นนิสัยไม่กระทำชั่ว จริงอยู่เมื่อนักเรียนยังเล็กอาจจะมองไม่เห็นเหตุผล แต่เมื่อโตขึ้นจะเข้าใจเองว่าผู้ใหญ่กระทำด้วยความหวังดี พวกที่ไม่เห็นด้วยกล่าวว่า การบังคับให้นักเรียนอยู่ในกรอบแบบทหารเป็นการผิดหลักประชาธิปไตย เป็นการไม่ยอมรับคุณค่าของความเป็นคนที่ว่าแต่ละคนมีเหตุผลในการกระทำของตนเอง ซึ่งครูเองก็ไม่เข้าใจการกระทำนั้นๆ บางคราวเราทำโทษนักเรียนเพราะประพฤติดวินัยไปแล้วก็ต้องมาเสียใจเพราะปรากฏว่าสิ่งที่นักเรียนกระทำลงไปนั้นทำด้วยเจตนาอันดี ดังนั้น วินัยที่ดีน่าจะเป็นวินัยที่เกิดจากความรู้จักผิดชอบชั่วดีในส่วนตัวของนักเรียนเอง

๒) วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน ตามแนวความคิดนี้ถือว่าเมื่อนักเรียนได้กระทำการสิ่งๆ ที่ตัวเองสนใจแล้วปัญหาเรื่องวินัยก็จะไม่เกิด เช่นนักเรียนชอบเดินทางลัดสนามเพราะเป็นทางใกล้ที่สุด ถ้าโรงเรียนสั่งห้ามพร้อมกับประกาศโทษนักเรียนย่อมจะไม่ชอบใจ การฝ่าฝืนวินัยอาจจะมิขึ้นได้ถ้าครูเผลอ การกระทำตามวินัยจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรู้ว่าครูกำลังมองอยู่

๓) วินัยที่เกิดขึ้นจากการรู้จักความรับผิดชอบและเกียรติของตนเอง เป็นที่ประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่าจุดมุ่งหมายของวินัยก็คือการให้นักเรียนมีความประพฤติดี คนเราจะประพฤติดีก็ต่อเมื่อเรามีคุณธรรมประจำใจนับถือเกียรติของตนเอง ถ้าเราคิดว่าเราเป็นคนเลวอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าจะทำเลวต่อไปก็ไม่เสียหายอะไร แต่ถ้าเรานับถือว่าตัวเราเองเป็นคนดี เราก็จะไม่พยายามทำสิ่งที่เสียหายต่อเกียรติยศและชื่อเสียงของเรา การพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือเกียรติของตนเองและรู้จักรับผิดชอบต่อการที่จะรักษาเกียรตินั้นไว้ คือ จุดหมายของการสร้างวินัยในข้อนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนไว้ ๔ ด้านคือ^{๑๑๕}

- ๑) ด้านความรับผิดชอบภาระงานที่มอบหมาย
- ๒) ด้านการกระทำของตนเอง
- ๓) ด้านการตรงต่อเวลา
- ๔) ด้านการแต่งกาย

^{๑๑๔} พนัส หันนาคินทร์. หลักการบริหารโรงเรียน, หน้า ๒๔๙-๒๕๐.

^{๑๑๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยนักเรียนในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒.

กาญจนา ศรีภาพสินธุ์ ได้จัดแบ่งประเภทของระเบียบวินัยโดยยึดหลักผู้ปฏิบัติตามวินัยเป็น ๒ ประเภทคือ ระเบียบวินัยในตนเองและระเบียบวินัยของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน วินัยในตนเองหมายถึง วินัยที่ปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองจะช่วยให้บุคคลมีลักษณะดังนี้ รู้จักบังคับตนเองจะมีกำลังใจที่จะกระตุ้นเพื่อให้ตนเองปฏิบัติสิ่งที่ปรารถนา ปฏิบัติตามระเบียบที่ตนมีหน้าที่อยู่โดยไม่มีใครบังคับทำงานสำเร็จตามเวลา ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและตรงต่อเวลา สนใจ ตั้งใจ ขยันทำงาน ไม่คิดเอาเปรียบเมื่อทำงานกับหมู่คณะเป็นที่ยอมรับของสังคม วินัยส่วนร่วมหรือวินัยสำหรับหมู่คณะ หมายถึง วินัยที่ออกมาจากอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ส่วนรวมปฏิบัติตามให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น วินัยส่วนรวมนี้จะต้องตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวกว้างๆ ให้ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้ ซึ่งมีข้อดีคือสามารถรักษาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้อยู่ระดับดีและความส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น รู้จักดำเนินงานอย่างได้ผลแต่ส่วนรวม สามารถควบคุมตนเองให้เป็นไปตามความต้องการและข้อตกลงของหมู่คณะ สามารถดำเนินงานเป็นหมู่คณะ โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งกรรมการจะต้องเป็นผู้มีวินัยดีจึงจะทำงานของหมู่คณะได้สำเร็จ^{๑๑๖}

จากการศึกษาประเภทของความมีระเบียบวินัยจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดของประเภทของความมีระเบียบวินัยได้ดังตารางที่ ๒.๑๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๑ วิเคราะห์ประเภทของความมีระเบียบวินัย

ประเภทของความมีระเบียบวินัย	๑	๒	๓	๔
๑ วินัยเยียบขาดแบบทหาร				
๒ วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน	✓			✓
๓ วินัยที่เกิดขึ้นจากการรู้จักความรับผิดชอบและเกียรติของตนเอง				
๑ ด้านความรับผิดชอบต่องานที่มอบหมาย				
๒ ด้านการกระทำของตนเอง			✓	✓
๓ ด้านการตรงต่อเวลา				
๔ ด้านการแต่งกาย				
ระเบียบวินัยในตนเอง		✓		✓
ระเบียบวินัยของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน				

หมายเหตุ

๑ = พันส หันนาคินทร์

๒ = สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓ = กาญจนา ศรีภาพสินธุ์

๔ = ผู้วิจัย

^{๑๑๖} กาญจนา ศรีภาพสินธุ์, การบริหารองค์การ, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๙.

จากตาราง สามารถสรุป ประเภทของความมีระเบียบวินัย ได้ว่า ประเภทของวินัยสำหรับงานวิจัยนี้สามารถรวบรวมเป็นแนวคิดในการจัดประเภทของระเบียบวินัยประกอบด้วยระเบียบวินัยในตนเอง ระเบียบวินัยของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบภาระงานที่มอบหมาย ด้านการกระทำของตนเอง ด้านการตรงต่อเวลา ด้านการแต่งกาย

๓) หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความมีระเบียบวินัย

๑. **หลักศีล ๕** คำว่า "ศีล" ได้แก่ ข้อประพฤติข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ "ศีล" ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น แปลว่า เย็น ศีระะ เกษม สุข อดทน ความสำรวม ความไม่ก้าวล่วงละเมิด เป็นต้น ส่วนคำว่า "ธรรม" ได้แก่ "สภาพที่ทรงไว้" หมายความว่า ทรงสัตว์ผู้ปฏิบัติธรรมไว้ไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว เบญจศีล ได้แก่^{๑๑๗}

ศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความโหดร้าย

ศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความมือไว

ศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดีกในกาม ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความใจเร็ว

ศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการกล่าวเท็จ ป้องกันทางที่ตนจะเสียหาย เพราะความซัด

ศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย ป้องกันทางที่ตนจะเสียหายเพราะความขาดสติ

เบญจธรรม คือ ธรรม ๕ ข้อ ได้แก่^{๑๑๘}

ธรรมข้อที่ ๑ เมตตากฎณา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

ธรรมข้อที่ ๒ สัมมาอาชีวะ คือการประกอบสัมมาชีพ

ธรรมข้อที่ ๓ กามสังวร คือการสำรวมในกาม

ธรรมข้อที่ ๔ สัจจะ คือการพูดความจริง

ธรรมข้อที่ ๕ สติสัมปชัญญะ คือความระลึกได้และความรู้ตัว

ไพเราะ ทิพยทัศน์ ได้สรุปว่า พุทธศาสนาได้ตั้งเกณฑ์คุณธรรมและจริยธรรม (morality and ethics) ของพุทธบริษัท คือ การรักษาศีลห้าและข้อปฏิบัติธรรมห้า ถือว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับความเจริญรุ่งเรืองของความเป็นมนุษย์ คุณธรรม (ศีลห้า) คือข้อห้าม จริยธรรม (ธรรมห้า) คือข้อควรปฏิบัติดังต่อไปนี้^{๑๑๙}

^{๑๑๗} ดุรายละเอียดโน ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

^{๑๑๘} ดุรายละเอียดโน ข.ปฎิ. (ไทย) ๓๑/๘๘/๖๕.

^{๑๑๙} ไพเราะ ทิพยทัศน์, ธรรมะกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (TQF) และหลักบูรณาการคุณธรรมในสังคมไทย, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สำนักนวัตกรรมการเรียนการสอน, ฝ่ายวิชาการและเทคโนโลยีสารสนเทศ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

ศีลข้อที่หนึ่ง ห้ามเบียดเบียนและฆ่าสัตว์ แต่ควรเมตตาต่อสรรพสัตว์ เพราะทุกชีวิตเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย

ศีลข้อที่สอง ห้ามลักทรัพย์หรือทำลายของสาธารณประโยชน์ แต่ควรถนอมและใช้ของสาธารณะอย่างทะนุถนอม ช่วยกันถนอมน้ำ ไฟ ถนนหนทาง รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด เช่น ป่า แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ เป็นต้น

ศีลข้อที่สาม ห้ามแย่งของรักของผู้อื่น (คำโบราณ) แต่ควรแสดงความชื่นชมยินดีต่อของรักของเขา ขอให้เขาได้พบกับความสุขมากยิ่งขึ้น

ศีลข้อที่สี่ ห้ามพูดไม่จริง พูดเอาแต่ดีใส่ตัว ส่วนช่วยโยนให้ผู้อื่น แต่ควรพูดคำจริง คำอ่อนหวาน คำที่ก่อให้เกิดความรักสมานฉันท์ และการไม่ดูหมิ่นซึ่งกันและกัน

ศีลข้อที่ห้า ห้ามทำร้ายสติสมปฤติของตนเอง ด้วยเหล้า ของมีเมา ยาเสพติด แต่ควรอบรมสร้างสติสัมปชัญญะของตนเองให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของตนเอง

จากการศึกษาหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความมีระเบียบวินัยจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความมีระเบียบวินัยได้ดังตารางที่ ๒.๑๒ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ วิเคราะห์หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความมีระเบียบวินัย

หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความมีระเบียบวินัย	๑	๒	๓	๔
"ศีล" ได้แก่ ข้อประพฤติก่อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจา ข้อที่ ๑ เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต ข้อที่ ๒ เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ข้อที่ ๓ เว้นจากการประพฤติดินในกาม ข้อที่ ๔ เว้นจากการกล่าวเท็จ ข้อที่ ๕ เว้นจากการดื่มเมา	✓			✓
เบญจธรรม คือ ธรรม ๕ ข้อ ข้อที่ ๑ เมตตากรุณา คือความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ข้อที่ ๒ สัมมาอาชีวะ คือการประกอบสัมมาชีพ ข้อที่ ๓ กามสังวร คือการสำรวมในกาม ข้อที่ ๔ สัจจะ คือการพูดความจริง ข้อที่ ๕ สติสัมปชัญญะ คือความระลึกได้และความรู้ตัว		✓		✓
การรักษาศีลห้าและข้อปฏิบัติธรรมห้า ถือว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับความเจริญรุ่งเรืองของความเป็นมนุษย์ คุณธรรม (ศีลห้า) คือข้อห้ามจริยธรรม (ธรรมห้า) คือข้อควรปฏิบัติ			✓	✓

หมายเหตุ

๑ = ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

๒ = ชุ.ปฎิ. (ไทย) ๓๑/๘๙/๖๕.

๓ = ไพเราะ ทิพยทัศน์

๔ = ผู้วิจัย

จากตารางสามารถสรุปถึงหลักธรรมที่ใช้ในการปลูกฝังความมีระเบียบวินัยได้แก่ หลักแห่ง "ศีล ๕" ได้แก่ การเว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต การเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ การเว้นจากการประพฤติผิดในกาม การเว้นจากการกล่าวเท็จ การเว้นจากการดื่มน้ำเมา และหลักแห่งเบญจธรรม ๕ คือ ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น การประกอบสัมมาชีพ การสำรวมในกาม การพูดความจริง ความระลึกได้และความรู้ตัว เพราะการรักษาศีลห้าและข้อปฏิบัติธรรมห้า ถือว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับความเจริญรุ่งเรืองของความเป็นมนุษย์ คุณธรรม (ศีลห้า) คือข้อห้าม จริยธรรม (ธรรมห้า) คือข้อควรปฏิบัติ

๒.๓.๕. คุณธรรมด้านความรับผิดชอบ

๑) ความหมายของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ เป็นความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานให้บรรลุสำเร็จและยอมรับผลการกระทำนั้นและพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น อันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ถ้าทุกคนมีความรับผิดชอบที่ดีแล้วสังคมก็ย่อมจะมีความสุข ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับทั้งผลที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรือที่อยู่ในความดูแลของตน^{๑๒๐}

วัชร ธีรธรรม ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงการยอมรับตน การรู้จักนำตนเอง ไม่ชอบมั่งง่าย รู้จักการยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ไม่ชอบตัดสินวิจารณ์ผู้อื่นและสามารถทำงานเสร็จตามเป้าหมาย^{๑๒๑}

สมบัติ มหารศ ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า เป็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน พยายามทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเต็มความสามารถและละเอียดรอบคอบ รวมทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น^{๑๒๒}

สถาพร จำรัสเลิศลักษณ์ ให้ความหมายว่า เป็นความตั้งใจจริงที่ปฏิบัติงานตามหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและติดตามผลงานที่ได้ทำลงไป พร้อมยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย^{๑๒๓}

^{๑๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๙๐.

^{๑๒๑} วัชร ธีรธรรม, จิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: พหลชัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

^{๑๒๒} สมบัติ มหารศ, ค่านิยมและจริยธรรมวิชาชีพ, (มหาสารคาม: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒.

^{๑๒๓} สถาพร จำรัสเลิศลักษณ์, คุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้ง ๔ ด้าน ของนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, วารสารวิชาการคุณธรรมความดี, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๒๔.

พิจิตรา พงษ์จินดากร ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึงความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลของการกระทำนั้นๆ ด้วยความเต็มใจ และพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น มีความรู้สึกในหน้าที่ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม^{๑๒๔}

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง พันธะผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานให้สำเร็จลุล่วง ความสำเร็จของงานย่อมหมายถึงการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งความสำเร็จนี้ย่อมเกี่ยวพันกับปัจจัยสำคัญ ๓ ประการคือ พันธะผูกพัน (Obligation) หน้าที่การงาน (Functions) และวัตถุประสงค์ (Objective)^{๑๒๕}

จากการศึกษาความหมายของความรับผิดชอบจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดความหมายของความรับผิดชอบได้ดังตารางที่ ๒.๑๓ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๓ วิเคราะห์ความหมายของความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗
พฤติกรรมที่แสดงถึงการยอมรับตน การรู้จักนำตนเอง ไม่ชอบมั่งง่าย รู้จักการยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ไม่ชอบตัดสินวิจารณ์ผู้อื่นและสามารถทำงานเสร็จตามเป้าหมาย	✓	✓					✓
ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลของการกระทำนั้นๆ ด้วยความเต็มใจ และพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น มีความรู้สึกในหน้าที่ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม			✓	✓	✓		✓
การปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งความสำเร็จนี้ย่อมเกี่ยวพันกับปัจจัยสำคัญ ๓ ประการคือ พันธะผูกพัน (Obligation) หน้าที่การงาน (Functions) และวัตถุประสงค์ (Objective) เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลของการกระทำนั้นๆ ด้วยความเต็มใจ และพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น						✓	✓

^{๑๒๔} พิจิตรา พงษ์จินดากร, การทดลองสอนความรับผิดชอบต่อแก่นักเรียนที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่อกันโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์, ๒๕๒๓. อ้างใน กัญจน์คหัฐ ปิยะกาญจน์, วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์**, สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดิน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๐.

^{๑๒๕} สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหารงานบุคคลแผนใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๕), หน้า ๓๙.

หมายเหตุ

๑ = ราชบัณฑิตยสถาน	๒ = วชิร ธรรม
๓ = สมบัติ มหารศ	๔ = สถาพร จำรัสเลิศลักษณ์
๕ = พิจิตรา พงษ์จินดากร	๖ = สมพงษ์ เกษมสิน
๗ = ผู้วิจัย	

จากตารางสามารถสรุปความหมายของความรับผิดชอบได้ว่า เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการยอมรับตน การรู้จักนำตนเองมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ความพากเพียร และความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งความสำเร็จนี้ย่อมเกี่ยวพันกับปัจจัยสำคัญ ๓ ประการคือ พันธะผูกพัน (Obligation) หน้าที่การงาน (Functions) และวัตถุประสงค์ (Objective) เพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น

๒) ประเภทของความรับผิดชอบ

พิจิตรา พงษ์จินดากร ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๒๖}

๑. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง ลักษณะดังนี้

- ๑) รู้จักระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนให้สมบูรณ์เสมอ
- ๒) ตั้งใจเล่าเรียน หมั่นใฝ่หาความรู้
- ๓) ประพฤติตนให้เหมาะสม ละเว้นความชั่ว
- ๔) รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น
- ๕) มีความประหยัด
- ๖) สามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
- ๗) ตรงต่อเวลา
- ๘) สามารถควบคุมตนเองได้
- ๙) พึ่งตนเองได้

๒. ความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่

- ๑) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม รักษาทรัพย์สินของสังคม ช่วยเหลือผู้อื่นให้ความร่วมมือกับผู้อื่น
- ๒) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ช่วยเหลืองานบ้าน รักษาชื่อเสียงของครอบครัว
- ๓) ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ครู อาจารย์ ได้แก่ ตั้งใจเรียน เชื่อฟังครู/อาจารย์ ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน รักษาสมบัติของโรงเรียน
- ๔) ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ได้แก่ ช่วยตักเตือนแนะนำเพื่อนที่หลงผิด ช่วยเหลือเพื่อนอย่างเหมาะสมให้อภัยเมื่อเพื่อทำผิด ไม่ทะเลาะกัน ไม่เอาเปรียบเพื่อน เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน

^{๑๒๖} พิจิตรา พงษ์จินดากร, อ่างใน กัญจนคหัทธ ปิยะกาญจน์, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, หน้า ๓๕.

วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์ ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ๔ ประเภทคือ^{๑๒๗}

๑) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองด้วยความเอาใจใส่ขยันหมั่นเพียรอดทนต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ไม่ย่อท้อ มีความละเอียด รอบคอบ และป้องกันความบกพร่อง เสื่อมเสียในการงานที่ตนรับผิดชอบ

๒) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรง บังคับควบคุมจิตใจไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลส ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมละเว้นความชั่ว รู้จักประมาณการใช้จ่ายตามสมควรแก่ฐานะ หมั่นศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จ

๓) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมของหมู่คณะ ครอบครัว โรงเรียนและชุมชน อย่างเต็มกำลังความสามารถ ร่วมมือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประพฤติและปฏิบัติตนตามกฎหมาย งดเว้นการกระทำอันเป็นผลเสียหายแก่ส่วนรวม ดูแลทรัพย์สินสมบัติสาธารณะและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่ส่วนรวม

๔) ความรับผิดชอบในการกระทำของตน หมายถึง การยอมรับการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ไม่ปิดความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองให้แก่ผู้อื่น พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ได้ผลงานที่ดียิ่งขึ้น ไตร่ตรองให้รอบคอบว่าสิ่งที่ตนทำลงไปนั้นจะเกิดผลเสียขึ้นหรือไม่ และปฏิบัติแต่สิ่งที่ทำให้เกิดผลดี

จากประเภทของความรับผิดชอบดังกล่าว สรุปได้ว่า ประเภทของความรับผิดชอบนั้นมี ๒ ประเภท คือ

๑) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรง บังคับควบคุมจิตใจไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลส ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมละเว้นความชั่ว รู้จักประมาณการใช้จ่ายตามสมควรแก่ฐานะ หมั่นศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จ

๒) ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง การรู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม อันได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึงบุคคลผู้ที่มีความรับผิดชอบมีลักษณะดังนี้^{๑๒๘}

- ๑) ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ
- ๒) ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากน้อยเพียงใด
- ๓) ทำงานเสร็จและทันเวลาที่กำหนดโดยไม่มีการควบคุม

^{๑๒๗} วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์, การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในจังหวัดยะลา, หน้า ๗๖. อ้างใน พระครูภากรวิหารกิจ (ปากโร), ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

^{๑๒๘} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ชัคเซลมีเดีย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๓-๘๓.

- ๔) กล้ารับในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของตน
- ๕) เอาจริงเอาจังและขยันขันแข็ง
- ๖) ไม่ทิ้งงานไปกลางครั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ
- ๗) ไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้
- ๘) ไม่โทษผู้อื่นหากงานนั้นไม่เสร็จหรือเกิดความเสียหาย
- ๙) ตรงต่อเวลาในการทำงานหรือนัดหมาย

อนุรี แก้วแว่น้อย และคณะ กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบของบุคคลย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับภาระหน้าที่เสมอ เมื่อบุคคลมีสถานภาพและบทบาทนั้นๆ แตกต่างกันไป บุคคลพึงแสดงความรับผิดชอบต่อตนให้เป็นที่ประจักษ์ซึ่งหน้าที่และความรับผิดชอบจำแนกได้เป็น ๓ ลักษณะคือ^{๑๒๙}

๑ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง อาทิ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รักษาสุขภาพ มีความอดทนเพียรพยายาม มีน้ำใจ มีจิตใจที่ตั้งงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน

๒ หน้าที่ความรับผิดชอบที่พึงมีต่อครอบครัว อาทิ การเคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอน ช่วยเหลือภารกิจของครอบครัว ไม่ประพฤติตนนำความเดือดร้อนเสียหายมาสู่ครอบครัว ยึดหลักธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

๓ หน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ อาทิ ปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย ไม่กระทำการใดๆ ที่นำมาซึ่งความเสียหายแก่ส่วนรวม รักษาสมบัติของส่วนรวม ปฏิบัติตามวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

จากการศึกษาประเภทของความรับผิดชอบต่อตนจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดประเภทของความรับผิดชอบต่อตนได้ดังตารางที่ ๒.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๔ วิเคราะห์ประเภทของความรับผิดชอบต่อตน

ประเภทของความรับผิดชอบต่อตน	๑	๒	๓	๔	๕
ความรับผิดชอบต่อตนแบ่งเป็น ๒ ประเภท					
๑. ความรับผิดชอบต่อตนเอง	✓			✓	✓
๒. ความรับผิดชอบต่อสังคม					
ความรับผิดชอบต่อตนแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ๔ ประเภทคือ					
๑) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน					
๒) ความรับผิดชอบต่อตนเอง		✓		✓	✓
๓) ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม					
๔) ความรับผิดชอบในการกระทำของตน					

^{๑๒๙} อนุรี แก้วแว่น้อย, สุทธิพร บุญส่ง, ทรงสิริ วิจิราพันธ์, สุวิมล จุลวานิช, โรจน์วี พจน์พัฒนาผล, การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔), ๔๐-๔๔.

ประเภทของความรับผิดชอบ	๑	๒	๓	๔	๕
๑) ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และสุดกำลังความสามารถ					
๒) ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากน้อยเพียงใด					
๓) ทำงานเสร็จและทันเวลาที่กำหนดโดยไม่มีการควบคุม					
๔) กล้ารับในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของตน					
๕) เอาใจจริงเอาใจและขยันขันแข็ง			✓		✓
๖) ไม่ทิ้งงานไปกลางคัน ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ตนไม่ชอบ					
๗) ไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้					
๘) ไม่โทษผู้อื่นหากงานนั้นไม่เสร็จหรือเกิดความเสียหาย					
๙) ตรงต่อเวลาในการทำงานหรือนัดหมาย					

หมายเหตุ

- ๑ = พิจิตรา พงษ์จินดากร
 ๒ = วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์
 ๓ = เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์
 ๔ = อนุรี แก้วแว่น้อย และคณะ
 ๕ = ผู้วิจัย

จากตารางสามารถสรุปประเภทของความรับผิดชอบได้ว่า ประเภทของความรับผิดชอบมี ๔ ประเภทคือ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความรับผิดชอบในการกระทำของตน

๓) หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบ

๑ อิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายอันประกอบด้วย^{๑๓๐}

๑) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒) วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

๓) จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

^{๑๓๐} ดุราละเอียดใน ที.ปา. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓, อภิ.วิ. ๓๕/๕๐๕/๒๙๒.

๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

ทางแห่งความสำเร็จ อีกอย่างหนึ่งคำว่า อิทธิ แปลว่าความสำเร็จ ความสำเร็จแห่งการปฏิบัติขั้นหนึ่งๆ ก็เป็นอิทธิอย่างหนึ่ง จนถึงเป็นความสำเร็จอย่างสูง คือสำเร็จความรู้ธรรมเห็นธรรม อันเป็นภูมิอริยชน จนถึงความตรัสรู้อันเป็นความรู้สูงสุดในพุทธศาสนาก็เป็นอิทธิคือความสำเร็จ คำว่า บาท นั้นแปลตามศัพท์ว่า เหตุที่ให้บรรลุถึง เหตุที่ให้ถึง อันได้แก่ปฏิบัติทางปฏิบัติ หรือมรรคคือทาง บาท แห่งอิทธิก็คือเหตุที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จหรือบรรลุถึงฤทธิ์ทางปฏิบัติมรรคคือทางแห่งฤทธิ์ หรือแห่งความสำเร็จ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอิทธิบาทไว้ ๔ ประการ คืออิทธิบาทอันประกอบด้วย ความประกอบความเพียรด้วยสมาธิ ที่มีฉันทะคือความพอใจยังให้บังเกิดขึ้น ข้อ ๑ อิทธิบาทอันประกอบด้วย ความประกอบความเพียรด้วยสมาธิ ที่มีวิริยะคือความเพียรยังให้บังเกิดขึ้น ข้อ ๑ อิทธิบาทอันประกอบด้วยความเพียรด้วยสมาธิ ที่มีจิตตะความเอาใจใส่ยังให้บังเกิดขึ้นข้อ ๑ อิทธิบาทอันประกอบด้วยความประกอบความเพียรด้วยสมาธิ ที่มีวิมังสาความใคร่ครวญไตร่ตรองยังให้บังเกิดขึ้นข้อ ๑ เป็นอิทธิบาท ๔ ประการ เพราะฉะนั้น อิทธิบาททั้ง ๔ ที่มาพูดอยู่ๆ ว่า ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา ความไตร่ตรองพิจารณา จึงเป็นการกล่าวอย่างย่อ^{๑๓๑}

๒) สัมปรัสนธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี^{๑๓๒}

๑) ธัมมัญญูตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นๆ คืออะไร มีอะไรบ้าง พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง รู้ว่าต้องกระทำเหตุอันนี้ๆ หรือกระทำตามหลักการข้อนี้ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ เป็นต้น

๒) อัตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาสิตข้อนั้นๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นต้น

๓) อัตตัญญูตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

^{๑๓๑} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ธรรมแห่งความสำเร็จ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.luangpumoon.com/forum/index.php?topic=104.0>, [๒ ธันวาคม ๒๕๖๐].

^{๑๓๒} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. ๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อัง.สตุตทก. ๒๓/๖๕/๑๔๔.

๔) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕) กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจริยาที่จะประพัตต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗) ปุคคัลญูตา หรือ ปุคคัลโปปรัญญูตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไรและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

จากการศึกษาหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบได้ดังตารางที่ ๒.๑๕ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๕ วิเคราะห์หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบ

หลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบ	๑	๒	๓	๔
อิทธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ				
๑) ฉันทะ ความพอใจ				
๒) วิริยะ ความเพียร	✓			✓
๓) จิตตะ ความคิด				
๔) วิมังสา ความไตร่ตรอง				
เหตุที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จหรือบรรลุถึงฤทธิ์ทางปฏิบัติมรรคาคือทางแห่งฤทธิ์หรือแห่งความสำเร็จ		✓		✓
ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ				
๑) ธัมมัญญูตา ความรู้จักธรรม				
๒) อตถัญญูตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย				
๓) อัตตัญญูตา ความรู้จักตน			✓	✓
๔) มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ				
๕) กาลัญญูตา ความรู้จักกาล				
๖) ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัท				
๗) ปุคคัลโปปรัญญูตา ความรู้จักบุคคล				

หมายเหตุ

- ๑ = ที่.ป.า. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓, อภิ.วิ. ๓๕/๕๐๕/๒๙๒.
- ๒ = สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
- ๓ = ที่.ป.า. ๑๑/๓๓๑/๒๖๔, อิง.สตุตก. ๒๓/๖๕/๑๑๔.
- ๔ = ผู้วิจัย

จากตารางสามารถสรุปหลักธรรมที่ใช้ปลูกฝังความรับผิดชอบได้แก่ อธิบาท ๔ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ อันเป็นเหตุที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จหรือบรรลุถึงฤทธิ์ทางปฏิบัติมรรคาคือทางแห่งฤทธิ์หรือแห่งความสำเร็จ และธรรมของสัตว์บุรุษ ๗ อย่างได้แก่ ความรู้จักธรรม ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย ความรู้จักตน ความรู้จักประมาณ ความรู้จักกาล ความรู้จักบริษัท ความรู้จักบุคคล

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร) ได้วิจัยเรื่อง "การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ" พบว่านักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ , ด้านผู้เรียนมีความประหยัด, ด้านผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที, และด้านผู้เรียนมีวินัย ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และ จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน เพศ, อายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แต่มีความแตกต่างกันตามชั้นเรียน, ตามครอบครัว, รายได้ของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๓๓}

พระครูภากรวิหารกิจ (ปภาโกร) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร" พบว่า ผู้ปกครองนักเรียน มีความคิดต่อคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับดังนี้ ๑) ด้านความกตัญญู ๒) ด้านความซื่อสัตย์ ๓) ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ๕) ด้านความขยันหมั่นเพียร ๖) ด้านความเสียสละ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสถานภาพส่วนตัวของผู้ปกครองได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ โดยภาพรวมพบว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนศูนย์ศึกษา

^{๑๓๓} พระครูประทีปธรรมนาถ (ชุตินฺธโร), การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน^{๑๓๔}

พระมหาประวิทย์ สุระวรรณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่ต้องการ แต่ยังมีนักเรียนส่วนน้อยที่ยังไม่พัฒนา จึงต้องมีการพัฒนาในรอบที่ ๒ โดยใช้กลยุทธ์การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม จากการดำเนินการทั้งหมด ๒ วงรอบทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนมากมีพฤติกรรมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ตั้งใจเรียนเพิ่มขึ้น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสำนึกและปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณดีขึ้นเป็นอย่างมาก โดยสรุป การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การสอนสอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม เมื่อครบ ๒ วงรอบ ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมได้เป็นอย่างดี จึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้นำกลยุทธ์ดังกล่าวไปใช้พัฒนานักเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนอื่นต่อไป^{๑๓๕}

นภดล เทียนเพิ่มพูน (พ.ต.ท.) ได้วิจัยเรื่อง “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คุณธรรมที่อยู่ในระดับสูงสุดคือ เป็นผู้ที่มีสัจจะและความจริงใจ และระดับต่ำสุดคือ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ส่วนจริยธรรมระดับสูงสุดคือ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ และต่ำสุด ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน รูปแบบและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับสูงสุดคือ ครูอาจารย์ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ และระดับต่ำสุดคือ การให้นักเรียนท่องจำ^{๑๓๖}

วไลพรรณ อาจาร์วัฒนา ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง” พบว่า องค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษามีจำนวน ๑๖ องค์ประกอบ ประกอบด้วย ความสุภาพ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตนให้เหมาะสม ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความเป็นกัลยาณมิตร การรู้จักใช้

^{๑๓๔} พระครูภากรวิหารกิจ (ปากโร), ความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

^{๑๓๕} พระมหาประวิทย์ สุระวรรณ, การพัฒนาการดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนสุนารีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๓๖} นภดล เทียนเพิ่มพูน, (พ.ต.ท.), การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๖).

เงิน การรู้จักประมาณตน และความมีสัมมาคารวะ ทั้ง ๑๖ องค์ประกอบนี้อธิบายความแปรปรวนในเรื่องที่ศึกษาได้ร้อยละ ๕๙.๘๑^{๑๓๗}

ชีพุฒิ ลิขูปถัมภ์ยศ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอาชีวศึกษา ภาคตะวันออก" พบว่า รูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอาชีวศึกษาภาคตะวันออกที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอาชีวศึกษา การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการสอนทักษะปฏิบัติของ Dave การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างการตระหนักรู้ การปฏิบัติด้วยตนเอง การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอผลงาน และการประยุกต์ใช้โดยจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างการตระหนักรู้ การปฏิบัติด้วยตนเอง การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอผลงาน และการประยุกต์ใช้ด้วยกิจกรรม ซึ่งเริ่มต้นจากเรื่องของการพัฒนาและเสริมสร้างควมมีวินัยและการแต่งกายที่ถูกต้อง การให้ความเคารพครูอาจารย์ การปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและความมีมารยาทที่งดงาม การรักตนเอง การรู้เพื่อน การรักเคารพครู การรักสถาบัน การมีจิตสาธารณะและเสียสละ การรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ การเสริมสร้างการรู้จักการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ การอบรมความรู้ทางด้านกฎหมายเยาวชน การเสริมสร้างด้านความปลอดภัยและการอบรมธรรมะและการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม รูปแบบการจัดกิจกรรมจึงช่วยพัฒนาและเสริมสร้างและมุ่งเน้นให้นักศึกษาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีความมั่นใจ เห็นคุณค่าและภูมิใจในตนเอง สำนึกในหน้าที่ของพลเมืองดี สืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามและช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในท้องถิ่น ไม่ให้ถูกบกรุกหรือถูกทำลาย มุ่งเน้นให้นักศึกษามีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้อย่างมีความสุข มีความรักความสามัคคี รูปแบบการจัดกิจกรรมมุ่งเน้นการสร้างการตระหนักรู้ การปฏิบัติด้วยตนเอง การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอผลงาน และการประยุกต์ใช้ มีขั้นตอนที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย วิทยากรให้ความรู้และเป็นผู้ชำนาญและเชี่ยวชาญในกิจกรรมแต่ละด้าน ทำให้นักศึกษาได้รับความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสมกับวัย สนุกสนาน ได้ร่วมกิจกรรมและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย การดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างให้นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่มั่นคงแข็งแรง และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตลอดไป^{๑๓๘}

^{๑๓๗} วไลพรณ อาจารีวัฒนา, การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาการประเมินและการวิจัยการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘).

^{๑๓๘} ชีพุฒิ ลิขูปถัมภ์ยศ, การพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาอาชีวศึกษาภาคตะวันออก, *ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗).

ฐาปนีย์ พลิสฐ์เนาวกุล, (ผศ.), พรสวรรค์ สุวณฺณศรี (ผศ.ดร.) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษา รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย" พบว่า ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ การแต่งกายผิดระเบียบ ชู้สาว ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ไม่ซื่อสัตย์ ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ ต้มสุรา เล่นการพนัน ยาเสพติด เที่ยวกลางคืน ส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น ทะเลาะวิวาท ไม่มีสัมมาคารวะ พูดจา ไม่เหมาะสม ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่สุดและต้องรีบเร่งแก้ไขได้แก่ด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ซึ่งรูปแบบการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักศึกษา เป็นรูปแบบที่ต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของ มหาวิทยาลัย ได้แก่ ด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ ระบบการเรียนรู้ ทรัพยากร ระบบการดูแลช่วยเหลือ กิจกรรมเสริมหลักสูตร การสนับสนุน ความร่วมมือเครือข่าย แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากร ภูมิทัศน์และ บรรยากาศ ซึ่งควรเป็นรูปแบบที่ต้องมีการจัดการตั้งแต่นโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้มาจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาอธิการบดี และคณะกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางให้ หน่วยงานย่อยต่างๆ เช่นคณะ สำนัก ภาควิชา สาขาวิชา เสนอโครงการและแผนงานให้สอดคล้องกับนโยบาย โดยข้อเสนอแนะควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับมหาวิทยาลัย ให้ ความสำคัญในการพัฒนาบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาระบบอาจารย์ที่ปรึกษา ประกาศเกียรติคุณ นักศึกษาที่เรียนดี ประพฤติดี และกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับคณะและมีการ ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง^{๑๓๙}

ไพรีย์ บุญศรี ได้วิจัยเรื่อง "การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำ ม่วงจรัสวิทย อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓" พบว่า การ ดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้ากับกิจกรรมการ เรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี และด้านความมีระเบียบวินัย ได้รับความ ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมไปถึงการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและการติดตามดูแลจากครู พ่อแม่ และผู้ใกล้ชิด ส่งผลให้พฤติกรรมของนักเรียนหลังดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอยู่ในระดับที่ดีขึ้น การดำเนินการจัดอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยจัดทำ หลักสูตรการอบรม ๒ คืน ๓ วัน กำหนดกิจกรรมที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความ รับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี และด้านความมีระเบียบวินัย พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรม ในการร่วมกิจกรรมที่ดี มีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดให้ส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น และจาก การประเมินคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนก่อนเข้าร่วมอบรมและหลังการอบรมโดยใช้แบบทดสอบ ผล ปรากฏว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมหลังการอบรมดีกว่าก่อนเข้าร่วมอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕^{๑๔๐}

^{๑๓๙} ฐาปนีย์ พลิสฐ์เนาวกุล, (ผศ.), พรสวรรค์ สุวณฺณศรี (ผศ.ดร.), การศึกษารูปแบบการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, รายงานการวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐),

^{๑๔๐} ไพรีย์ บุญศรี, การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗).

สายสวาท วิชัย ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการควบคุมตนเองยี่สิบเอ็ดวันในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่สอง” ผลการวิจัยพบว่า รูปการควบคุมตนเอง ๒๑ วัน มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ โดยนักเรียนกลุ่มทดลองสามารถปฏิบัติพฤติกรรมได้จริงทุกรายการโดยปฏิบัติได้จริงสูงสุด รายการช่วยงานบ้านและโรงเรียนคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๓๗ นอกจากนี้ยังมีนักเรียนตั้งเป้าหมายในการทำความดีเบื้องต้นครบทั้ง ๑๐ รายการถึงร้อยละ ๖๑.๙๐ โดยมีรายการที่นักเรียนเลือกมากที่สุด ร้อยละ ๑๐๐ ถึง ๓ รายการ ได้แก่ ตื่นแต่เช้าเก็บที่นอน แต่งกายสุภาพ ช่วยงานบ้านและโรงเรียน ส่วนรายการที่นักเรียนเลือกน้อยที่สุด ได้แก่ พูดความจริงไม่พูดโกหก คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๑๙ สำหรับพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติได้ครบ ๒๑ วันสูงสุด ได้แก่ แต่งกายสุภาพ ร้อยละ ๗๑.๔๓ รองลงมาได้แก่ ช่วยงานบ้านและโรงเรียนร้อยละ ๖๖.๖๗ ประหยัดและอดออมร้อยละ ๕๐.๐๐ การเปรียบเทียบผลการประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองพบว่า ระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในภาพรวมซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย โดยมีขนาดความแตกต่างเท่ากับ ๐.๔๑ ซึ่งเป็นขนาดปานกลาง เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดทั้ง ๖ ด้าน พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ถึง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวินัยและความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที ประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า^{๑๔๑}

กัญจนกัฐ์ ปิยะกาญจน์ ได้วิจัยเรื่อง “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน” พบว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความประพฤติดีมีเกณฑ์คุณธรรมจริยธรรมที่ครูประเมินว่าอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ผู้ปกครองมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมโดยใช้วิธีการต่างๆ ผสมผสานกันคือ สอนอบรมโดยตรงโดยบอกให้กระทำหรือห้ามกระทำการสิ่งใดๆ ใช้การใช้รางวัลและการลงโทษเป็นส่วนหนึ่งในการสั่งสอนอบรม เป็นต้นแบบ ๓ ลักษณะคือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบคำบอกเล่า มีการสอดแทรกเนื้อหาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด ใช้หลักศาสนาด้วยการพาบุตรหลานเข้าวัดทำบุญในวันหยุด สวดมนต์ก่อนนอน ชี้แจงให้รับรู้บาปอันเกิดจากการทำผิดศีล และชี้แจงให้เห็นเหตุผลของการกระทำ ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน คือสภาพสังคมอิทธิพลของเพื่อสละสื่อแขนงต่างๆ ผู้ปกครองและบุตรหลานมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อย เด็กอยู่ไกลหูไกลตาพ่อแม่ และช่องว่างระหว่างวัยทำให้มีปัญหาการสื่อสาร แนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมคือ ผู้ปกครองควรใช้วิธีการหลายวิธี เพื่อปลูกฝังให้บุตรหลานเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และปรับใช้ให้ตรงกับสภาพครอบครัวของแต่ละบุคคล ผู้ปกครองควรยึดหลักเหตุผลในการให้รางวัลและลงโทษ เยาวชนต้องมีเหตุผลและใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกรับสื่อต่างๆ และไม่คล้อยตามตัวอย่างที่ไม่ดีและสื่อแขนงต่างๆ ควรตระหนักถึงบทบาทและนำเสนอแต่สิ่งๆ ที่ช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีให้แก่เยาวชน^{๑๔๒}

^{๑๔๑} สายสวาท วิชัย, รูปแบบการควบคุมตนเองยี่สิบเอ็ดวันในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สอง, *ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาวิชาสังคมศาสตร์, สำนักวิชาศิลปะศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ๒๕๕๕).

^{๑๔๒} กัญจนกัฐ์ ปิยะกาญจน์, วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓).

นฤบาล วงษ์ขาริ ได้วิจัยเรื่อง "การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาช่วงชั้นที่ ๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๒" พบว่า ระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านวินัย ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามหลักศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประหยัด ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพแล้วพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง ๕ ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนอีก ๒ ด้านคือ ด้านการประหยัด และด้านวินัย อยู่ในระดับมาก และครูผู้สอน มีระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก นักเรียน ได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน โดยภาพรวมอย่างในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่าครูผู้สอนและนักเรียน รวมทั้งครูผู้สอนมีระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านมากกว่านักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ข้อเสนอแนะคือควรจัดให้มีการบูรณาการเรียนการสอนในแต่ละวิชาหรือจัดตั้งชมรมไร้เซลล์เอนาเศษวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์เป็นของใช้ใหม่ ควรมีการจัดกิจกรรมการมีวินัยที่หลากหลาย เช่น การอบรมหน้าเสาธง การเข้าค่ายพัฒนาจิต การโฮมรูม การประกวดมารยาทไทย เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมที่ยั่งยืน และควรกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เกี่ยวกับการไม่ลอกการบ้านหรือคำตอบข้อสอบของเพื่อน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตในอนาคต^{๑๔๓}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๑๖ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๖ วิเคราะห์งานวิจัยในประเทศ

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
พระครูประทีปธรรมนาค (ชุตินธโร)	"การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนคลองเจริญราษฎร์ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ"	นักเรียนโดยส่วนใหญ่มีระดับความคิดเห็นการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ในแต่ละด้าน พบว่า ด้านผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้นเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มากที่สุด รองลงมาด้านผู้เรียนมีความซื่อสัตย์, ด้านผู้เรียนมีความประหยัด, ด้านผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที, และด้านผู้เรียนมีวินัย ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบการจัดกิจกรรม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เพศ, อายุ แต่มีความแตกต่างกันตามชั้นเรียน, ตามครอบครัว, รายได้ของครอบครัว

^{๑๔๓} นฤบาล วงษ์ขาริ, การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาช่วงชั้นที่ ๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต ๒, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๑).

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
พระครูภากรวิหารกิจ (ปภาโกร)	ความ คิด เห็น ของ ผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อ คุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร	ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ดังนี้ ๑) ด้านความกตัญญู ๒) ด้านความซื่อสัตย์ ๓) ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบ ๕) ด้านความขยันหมั่นเพียร ๖) ด้านความเสียสละ เมื่อเปรียบเทียบความ คิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียน จำแนกตาม สถานภาพส่วนตัวของผู้ปกครองได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ โดยภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงไม่สอดคล้องกับสมมุติฐาน
พระมหาประวิทย์ สุระ วรรณะ	การ พัฒนา การ ดำเนินการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมและ ค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ นักเรียน โรงเรียนสุนารี วิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึง ประสงค์แก่นักเรียน โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การ สอนสอดแทรก และการเข้าค่ายทำให้นักเรียนส่วน ใหญ่มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่ต้องการแต่ยังมี นักเรียนส่วนน้อยที่ยังไม่พัฒนา จึงต้องมีการ พัฒนาในวงรอบที่ ๒ โดยใช้กลยุทธ์การสอน สอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม ทำ ให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายส่วนมากมีพฤติกรรมที่ดี โดยสรุป การพัฒนาการดำเนินการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ นักเรียน โดยใช้กลยุทธ์การอบรม การสอน สอดแทรก และการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เมื่อครบ ๒ วงรอบทำให้นักเรียนสามารถพัฒนา เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมได้เป็นอย่างดี จึงควร ส่งเสริมสนับสนุนให้นำกลยุทธ์ดังกล่าวไปใช้ พัฒนานักเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
นภดล เทียนเพิ่มพูน (พ.ต.ท.)	“การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สำหรับ นักเรียน นายร้อย ตำรวจ”	โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คุณธรรมที่อยู่ในระดับ สูงสุดคือ เป็นผู้ที่มีสัจจะและความจริงใจ และระดับ ต่ำสุดคือ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ส่วนจริยธรรม ระดับสูงสุดคือ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่และต่ำสุด ให้ ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จัก เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ประโยชน์ส่วนตน รูปแบบและวิธีการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับสูงสุดคือ ครูอาจารย์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนนายร้อย ตำรวจ และระดับต่ำสุดคือ การให้นักเรียนท่องจำ

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
วไลพรรณ อาจารย์ วัฒนา	การศึกษาองค์ประกอบ คุณธรรมจริยธรรมของ นักศึกษาระดับปริญญา ตรี มหาวิทยาลัย รามคำแหง	องค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาที่มี จำนวน ๑๖ องค์ประกอบ ประกอบด้วย ความสุภาพ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตนให้ เหมาะสม ความเมตตากรุณา ความกตัญญูทวนเวียนที่ ความสามัคคี ความมีน้ำใจ ความประหยัด ความมี ระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความเป็นกัลยาณมิตร การรู้จักใช้เงิน การรู้จัก ประมาณตน และความมีสัมมาคารวะ ทั้ง ๑๖ องค์ประกอบนี้อธิบายความแปรปรวนในเรื่องที่ ศึกษาได้ร้อยละ ๕๙.๘๑
ชีพุดดิ ลิขุปถัมภ์ยศ	การพัฒนารูปแบบ กิจกรรมเสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรม นักศึกษาอาชีวศึกษา ภาคตะวันออก	การพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมตามหลัก พระพุทธศาสนา การพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างการตระหนักรู้ การปฏิบัติด้วยตนเอง การปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม การ ใช้กรณีศึกษา การนำเสนอผลงาน และการ ประยุกต์ใช้โดยจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้าง ตระหนักรู้ การปฏิบัติด้วยตนเอง การปฏิบัติ กิจกรรมกลุ่ม การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอผลงาน รูปแบบการจัดกิจกรรมจึงช่วยพัฒนาและเสริมสร้าง และมุ่งเน้นให้นักศึกษาประพฤติปฏิบัติตนเพื่อให้ อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีความมั่นใจ เห็น คุณค่าและภูมิใจในตนเอง มุ่งเน้นให้นักศึกษามี คุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งใจสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ได้อย่างมีความสุข
ฐาปนีย์ พลิชฐ์เนาวกุล , (ผศ.), พรสวรรค์ สุวัฒนศรีย์ (ผศ.ดร.)	การศึกษารูปแบบการ พัฒนาคูณธรรม จริยธรรมนักศึกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เลย"	ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การแต่งกาย ผิดระเบียบ ชู้สาว ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ไม่ซื่อสัตย์ ขาด วินัย ขาดความรับผิดชอบ ดื่มสุรา เล่นการพนัน ยาเสพติด เทียบกลางคืน ส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น ทะเลาะวิวาท ไม่มีสัมมาคารวะ พูดจาไม่เหมาะสม ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่สุดและต้องรีบเร่งแก้ไขได้แก่ ด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ซึ่งรูปแบบการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนของ นักศึกษา เป็นรูปแบบที่ต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาค ส่วนของมหาวิทยาลัย

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
ไพรีย์ บุญศรี	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ โรงเรียนคำม่วงจรัสวิทย์ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓	การจัดกิจกรรมเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี และด้านความมีระเบียบวินัย โดยจัดทำหลักสูตรการอบรม ๒ คืน ๓ วัน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมในการร่วมกิจกรรมที่ดี มีความตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดให้ส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น และจากการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนก่อนเข้าร่วมอบรมและหลังการอบรมโดยใช้แบบทดสอบ ผลปรากฏว่านักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมหลังการอบรมดีกว่าก่อนเข้าร่วมอบรม
สายสวาท วิชัย	รูปแบบการควบคุมตนเองยี่สิบเอ็ดวันในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่สอง	รูปการควบคุมตนเอง ๒๑ วัน มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ โดยนักเรียนกลุ่มทดลองสามารถปฏิบัติพฤติกรรมได้จริงทุกรายการโดยปฏิบัติได้จริงสูงสุดสำหรับพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติได้ครบ ๒๑ วัน สูงสุด ได้แก่ แต่งกายสุภาพ ร้อยละ ๗๑.๔๓ รองลงมาได้แก่ ช่วยงานบ้านและโรงเรียนร้อยละ ๖๖.๖๗ ประหยัดและอดออมร้อยละ ๕๐.๐๐ การเปรียบเทียบผลการประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม ระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม หลังการทดลองเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดทั้ง ๖ ด้าน พบว่า ด้านวินัยและความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที ประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
กัญจน คัทธู ปิยะกาญจน์	วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน	นักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความประพฤติดี มีเกณฑ์คุณธรรมจริยธรรมที่ครูประเมินว่าอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ผู้ปกครองมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมโดยใช้วิธีการต่างๆ ผสมผสานกันคือ สั่งสอนอบรมโดยตรง การให้รางวัลและการลงโทษเป็นส่วนหนึ่งในการสั่งสอนอบรม เป็นต้นแบบ ๓ ลักษณะคือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบคำบอกเล่า มีการสอดแทรกเนื้อหาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด ใช้หลักศาสนาด้วย

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
นฤบาล วงษ์ชารี	การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาช่วงชั้นที่ ๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๒	ระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านวินัย ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามหลักศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประหยัด ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพแล้วพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง ๕ ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

๒.๔.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Ayllon and Roberts ได้ศึกษาวิธีการลดปัญหาระเบียบวินัยในชั้นเรียนและให้แสดงพฤติกรรมสนใจการเรียนมากขึ้น โดยการเสริมแรงพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบวินัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด ๕ ที่มีพฤติกรรมไม่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนในขณะที่ครูให้อ่าน พบว่า การเสริมแรงด้วยระเบียบวินัย สามารถลดพฤติกรรมก่อกวนชั้นเรียนและเพิ่มพฤติกรรมການอ่านด้วย^{๑๔๔}

Biskin and Hoskisson ได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจจากวรรณคดีและการอ่านเรื่องราว โดยใช้นักเรียนในระดับ ๔-๕ แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแล้ววัดจริยธรรม ตามแบบวิธีของโคลเบอร์ก จากนั้นก็ทดลองโดยกลุ่มทดลองมีการจัดโครงสร้างการประเมินเพื่อยั่วให้ผู้เรียนสมมติบทบาทของตนเอง ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามธรรมชาติ จากนั้นทดสอบระดับจริยธรรมในตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้ออกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยที่เขาได้มีโอกาสอภิปราย ขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่างๆ กันมาก^{๑๔๕}

^{๑๔๔} Ayllon, T., & Roberts, M. D. Eliminating discipline problems by strengthening academic performance. Journal of Applied Behavior Analysis, 1974, 7, p. 71-76. อ้างใน กัญจนศุภพัทธ์ ปิยะกาญจน์, วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน, หน้า ๓๗.

^{๑๔๕} Biskin, S. D., and Hoskisson, D., An Experimental Test of Effect of Structured: Discussion of Moral Dilemmas Found in Children Literatures on Moral Reasoning. The Elementary School Journal, Past and Present, 1977, 77, PP. 407-418. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

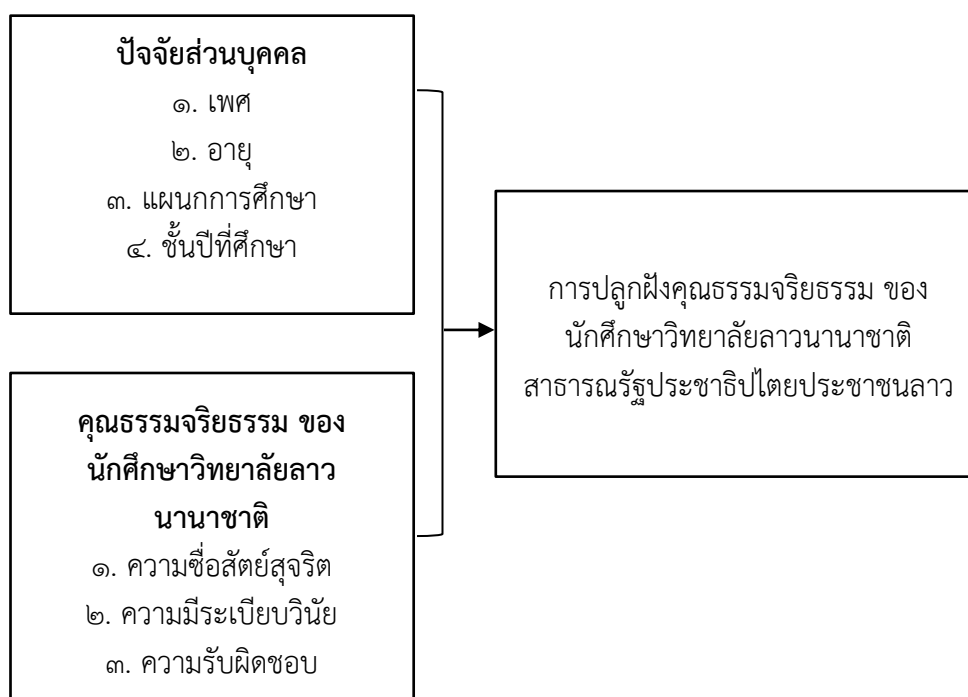
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์แนวคิดในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ดังตารางที่ ๒.๑๗ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑๗ วิเคราะห์งานวิจัยต่างประเทศ

ชื่อผู้วิจัย	ได้วิจัยเรื่อง	ผลการวิจัย
Ayllon and Roberts	ได้ศึกษาวิธีการลดปัญหา ระเบียบวินัยในชั้นเรียน และให้แสดงพฤติกรรม สนใจการเรียนมากขึ้น	โดยการเสริมแรงพฤติกรรมที่อยู่ในระเบียบ วินัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด ๕ ที่มี พฤติกรรมไม่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนใน ขณะที่ครูให้อ่าน พบว่า การเสริมแรงด้วย ระเบียบวินัย สามารถลดพฤติกรรมก่อกวน ชั้นเรียนและเพิ่มพฤติกรรมการอ่านด้วย
Biskin and Hoskisson	ได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้วิธีการจัดโครงการ อภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรม ที่ต้องตัดสินใจยาก จาก วรรณคดีและการอ่าน เรื่องราว	โดยใช้นักเรียนในระดับ ๔-๕ แบ่งออกเป็น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแล้ววัดจริยธรรม ตามแบบวิธีของโคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนการตัดสินใจจริยธรรมใน ระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมได้โดยให้เขาได้มีโอกาสอภิปราย ขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขา ต้องกระทำบทบาทต่างๆ กันมาก

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาวิทยาลัยลาว นานาชาติ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผู้วิจัยอาศัย แนวคิดวิสัยทัศน์ของวิทยาลัย ใน ๓ ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ จากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย